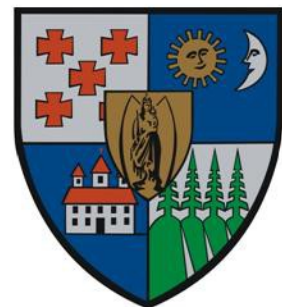

Hargita Megye Agrárfejlesztési Stratégiája 2010-2020

S.C. Harghita Consulting

Csíkszereda
C.U.I. 27649000

Bevezetés.....	3
I.A stratégiakészítés módszertana	4
II.Szakpolitikai kontextus.....	9
III.Helyzetértékelés	13
III.1. Hargita megye természetrajza	13
III.2. Közigazgatási és demográfiai adatok.....	16
III.3. Az agrárium gazdasági teljesítménye.....	19
III.4. A feldolgozás és értékesítés legfontosabb problémái.....	38
III.5. Erdő és vadgazdálkodás Hargita megyében.....	40
III.6. A megyei agrárium társadalmi és technológiai feltételrendszere	46
III.7. A mezőgazdaság vidékfejlesztési funkciói Hargita megyében.....	70
III.8. Az önkormányzatok mezőgazdasággal és vidékfejlesztéssel kapcsolatos stratégiái.....	80
III.9. Támogatási rendszerek.....	98
IV.Hargita megye mezőgazdasága problémafája.....	106
V.Hargita megye mezőgazdaságának SWOT elemzése.....	109
VI. A Hargita megyei mezőgazdaság jövőképe.....	113
VII.A stratégia célrendszere.....	117
VIII.Fejlesztési programok.....	120
1. Racionális földhasználat kialakítását célzó program.....	121
2. Az agrárium pénzügyi erőforrásainak növelését és hatékony allokációját célzó program.....	123
3. A mezőgazdaságban dolgozók szakértelmének növelését célzó program.....	125
4. Az alkalmazott technológia színvonalának emelését és az agrár-innováció ösztönzését célzó program.....	128
5. Agrárpotenciál jobb kihasználását biztosító termelésszerkezet kialakítását célzó program	131
6. Bio- (öko- és organikus) termelés támogatását célzó program	133
7.Agrár-intézményrendszer fejlesztését célzó program	135
8. Az agrártermékek feldolgozását ösztönző program.....	137
9.Szervezett termékértékesítés és hatékony agrármarketing kialakítását ösztönző program.....	139
10.A mezőgazdaság alternatív funkcióinak erősítését célzó program.....	141
IX.Bibliográfia.....	144
X. Mellékletek.....	148

Bevezetés

Hargita megye mező- és erdőgazdálkodása egy hosszan elnyúlt változási perióduson ment keresztül az elmúlt húsz évben, amely sok szempontból máig sem zárult le. A társadalmi gazdasági berendezkedés megváltozása, az államszocializmusból a piacgazdaságba való átmenet, a termelési eszközök (köztük a termőföld) tulajdonviszonyainak gyökeres átalakulásával járt együtt, visszajuttatva azokat egykori jogos birtokosaik vagy azok örökösei tulajdonába. Az ellentmondásokkal teli hosszú visszaszolgáltatási folyamat azonban számos problémát is örökül hagyott a régi-új tulajdonosok számára, és átgondolatlansága miatt sok gátló tényezőt kódolt hosszú távon a szektor fejlődésébe.

Ezeknek a problémáknak az egyenkénti megoldására a közelmúltban számos kísérlet történt, amelyek több-kevesebb eredményt is fel tudnak mutatni. A különböző irányultságú fejlesztési programokat a szektor eltérő szereplői kezdeményezték, és tettek erőfeszítéseket részproblémák megoldására. Mindezek mellett az értékes kezdeményezések mellett hiányzott a stratégiai szemlélet és az együttműködési hajlandóság az agrárium kérdéseinek kezelésében.

Hargita megye mezőgazdasága számos kihasználatlan vagy rosszul kihasznált erőforrással rendelkezik. Sokan sok témakörben és fórumon megfogalmazták azt az álláspontot, hogy a megye adottságai, habár hegyvidéki jellege miatt nem összehasonlíthatóak egy alföldi agrárövezettől, mégis feljogosítják arra, hogy a piaci trendeket kihasználva versenyképessé váljon nemzetközi összehasonlításban is.

Ennek eléréséhez azonban még hosszú az út, és az első lépés a programok, kezdeményezések, fejlesztési ötletek stratégiába rendezése, amely keretet és ösztönzést ad a különböző intézmények, magánszemélyek számára. Időszerű volt tehát egy olyan dokumentum összeállítása, amely összegzi a szektor problémáit és útmutatóul szolgál az egymást erősítő fejlesztési projektek végrehajtására. A stratégia kidolgozását Hargita Megye Tanácsa kezdeményezte, és nem titkoltan minden az agráriumban érdekelt szereplő számára hasznos fejlesztési dokumentumként kíván szolgálni.

I. A stratégiakészítés módszertana

Hargita megye agrárfejlesztési stratégiája alapvetően ágazatfejlesztési tervdokumentum, így magán viseli a szektorstratégiák jellemzőinek többségét. Fókuszában a mezőgazdaság fejlesztése áll, következésképpen a stratégia az agrárszektorban rejlő potenciálok hatékony kihasználásának eszközeként fogható fel. Csakhogy a mezőgazdaság fejlesztése, a tárgykor sajátosságaiból adódóan olyan feladat, amely (Hargita megyében talán fokozottan) megkívánja az ágazatközi perspektívát és az integrált szemléletet. Éppen ezért az ágazat fejlesztését célzó beavatkozások megfogalmazása során nem tekinthetünk el azok externáliáitól, más szektorban vagy más területen kifejtett hatásaitól.

Az interszektoriális megközelítés által támasztott elvárásoknak az alábbi témákra és összefüggésekre való figyelés révén tettünk eleget:

- A megyei mezőgazdaság fejlesztésével járó területigény versus más iparágak területigénye
- A megyei mezőgazdaság tőkeigénye versus más iparágak tőkeigénye
- Az ágazat által előállított hozzáadott érték versus más ágazatok hozzáadott értéke
- A megyei agrárium gazdasági súlya a többi nemzetgazdasági ágazattal szemben
- A mezőgazdaság megyei munkaerőigénye versus más ágazatok munkaerőigénye
- A megyei agrárpotenciál mérlegelése más gazdasági potenciálok összefüggésében
- Kitörési lehetőségek, a beruházások megtérülése a mezőgazdaságban versus más ágazatokban
- Fontosabb makrogazdasági trendek és tendenciák a különböző ágazatokban

Az ágazatközi megközelítés segít abban is, hogy az ágazat fontosságának, megyei gazdaságban betöltött szerepének indokolatlan alul-, vagy túldimenzionálása helyett olyan fejlesztési javaslatokat fogalmazzunk meg, amelyek az ágazat valós kapacitásaihoz (és potenciáljához) igazodnak és egy kiegyensúlyozott megyei gazdaságszerkezet kialakulását támogatják.

Az integrált szemléletet alkalmazva a gazdasági (ágazati) dimenzió túllepve szélesebb összefüggésrendszerbe helyeztük az agrárium fejlesztésének kérdését. Az integrált szemlélet alkalmazásával egységes rendszerbe kezelhettük a mezőgazdaság és az alábbi, témakörök összefüggéseit:

- Környezet- és tájgazdálkodás
- Szociális kohézió, falusi kultúra és identitás
- Vidéki gazdaság és turizmus

Észrevehető, hogy a három említett terület (gazdaság, környezet és társadalom) tulajdonképpen a fenntarthatóság három alappillére. Jelen tervdokumentum a fenntarthatóság elvének megfelelően, a gazdasági, környezeti és társadalmi aspektusok együttes figyelembevételével került tehát kidolgozásra.

Az alkalmazott tervezési gyakorlat jóllehet alapvetően ágazatfókuszú volt, a stratégiában az ágazati szempontok mellett a területi szempontok is markánsan megjelennek. A területi szempontok érvényesítésére azért volt szükség, mert:

Hargita megye mezőgazdaságilag sem kezelhető homogén területként, az agrártermelés feltételrendszere (pl.: a domborzati viszonyok, a termőföldek hozama és minősége, a mezőgazdaságban dolgozók aránya, stb.) zónánként, tájegységenként változik.

A mezőgazdaság számos térbeli folyamatot magába foglal és a fejlesztések számos térbeli folyamatot indukálnak.

Az ágazat fejlesztését célzó intervencióink során szem előtt kell tartanunk a térbeliséget, figyelniük kell azok területi diszparitásra gyakorolt hatásait.

A fenti gondolatmenet alapján megyei léptékben az agrárgazdaság fejlesztése a területfejlesztés egyik (jellemzően vidéki térségekben alkalmazott) eszközével, a vidékfejlesztéssel is szoros kapcsolatban áll. A mezőgazdaság és vidékfejlesztés kapcsolata természetszerű, a kettő szétválasztása egymástól egyszerűen lehetetlen. Jóllehet tudjuk, hogy a vidék nem egyenlő a

mezőgazdasággal, de ugyanakkor az is evidencia, hogy mezőgazdaság nélkül nincs vidék. Éppen ezért az agrárgazdaság fejlesztése Hargita megyében sem lehet öncélú, és célrendszere a vidékfejlesztés célrendszeréhez kell konvergáljon, azaz végső soron az ágazat fejlesztése a megye községeiben, falvaiban és kisvárosaiban élő lakosság, valamint minden mezőgazdaságban érintett személy életminőségének javítását kell szolgálnia.

A tervezési alapelvek tehát amelyek jelen stratégia elvi kereteit adták az interszektoralitás, az integráltság, a fenntarthatóság, a területiség és életminőség javítása voltak. A stratégia időhorizontja 2010-2020-as intervallumot fogja át, a 2013 utáni tervezési ciklus finanszírozási politikájának fényében pedig megtörténik a szükséges aktualizálás.

A stratégia kidolgozása során figyelembe vettük a szakpolitikai kereteket, az Európai Unió vidék- és agrárpolicyját, a Közös Agrárpolitika rendelkezéseit és annak fontosabb, a megye esetében relevánsnak tekinthető reformjait és a közeljövőben valószínűsíthető súlyponteltolódásait egyaránt. Közben pedig figyeltünk a román agrárpolitikára, de az ágazatot érintő országos és regionális szintű fejlesztési stratégiákra és tervekre úgyszintén.

Ugyanakkor fontosnak tartottuk a helyi szintű elképzelések és kezdeményezések a stratégiai tervezés folyamatába bottom-up módon történő becsatornázását. Erre a következő 2 módszert alkalmaztuk:

1. Listáztuk a megyei és kistérségi fejlesztési stratégiák, illetve a frissen elkészült LEADER stratégiák agrárgazdasággal kapcsolatos intézkedéseit és ezekkel összhangban koncipiáltuk meg a megye agrárfejlesztési stratégiáját.
2. A stratégiai tervezés során széles körben biztosítottuk a társadalmi részvétel lehetőségét.

Ez utóbbi esetében a passzív, egyoldalú (tájékoztató jellegű), ex-post participációs eszközök helyett olyan (aktív) eszközöket választottunk, amelyek segítségével jelen stratégia egy széleskörű, társadalmi és szakértői együttgondolkodás eredményeként készülhetett el. A legfontosabb alkalmazott társadalmi részvételi eszközök a fórumok (térségenként egy-egy tematikus fórum), fókuszcsoportos találkozók (szakági képviselőkkel), személyes interjúk (a gazdatársadalom képviselőivel és szakértőkkel) és a kérdőívek (több mint 200 db. kitöltött kérdőív) voltak.

A stratégiakészítők összesen 213 gazdához juttatták el a csatolmányban látható kérdőívet. A szakértői mintavétel alapján mintába került adatközlők Székelykeresztúr, Csíkszereda, Székelyudvarhely és Gyergyószentmiklós vidéki térségből kerültek ki. A megkérdezettek átlagéletkora 46 év, 84,8%-uk férfi és 15,2%-uk nő. A minta nem szerinti megoszlásával és a megkérdezettek átlagéletkorával kapcsolatban fontos megjegyeznünk, hogy a Székelyföldön általános családmódel eredményeként a gazdaságok irányítására vonatkozó döntéseket elsősorban a család idősebb férfi tagjai hozzák. Az újszerű ismeretek és innováció hordozóinak természetesen itt is a fiatalabb generációk számítanak. A megkérdezettek megoszlása a gazdálkodási ágazat alapján a következő képet mutatja: 22,3%-uk állattenyésztésben érdekelt, 15,6%-uk foglalkozik növénytermesztéssel, 62,1% pedig mindkét ágazatban érintett. A megkérdezettek több mint fele (51%) 10 hektár fölötti mezőgazdasági területet művel meg. Úgy gondoljuk, hogy alapvetően ez a réteg képezi a megyei gazdatársadalom azon szegmensét, amely a jövőben egy életképes termési-gazdálkodási modell kiterjesztésében szerepet tud vállalni.

A stratégiai tervezés fontosságát illetően az érintettek egybehangzó véleménye mellett eltörpül minden más szakértői érv. Túlzás nélkül állíthatjuk, hogy rendkívüli volt a társadalmi igény egy megyei agrárstratégia kidolgozására. Ezt tapasztaltuk a fórumok, a fókuszcsoportos beszélgetések és az interjúk során egyaránt, de ugyancsak ez köszön vissza kérdőíves kutatásunk eredményeiből is. Arra a kérdésre, hogy a megkérdezett szükségesnek látja-e egy megyei szintű mezőgazdasági stratégia kidolgozását a válaszadók 97,4%-a válaszolt igennel.

Emellett Hargita Megye Tanács munkatársai állandó konzultációs lehetőséget biztosítottak minden témában érintett és érdekelt megyei polgár számára.

Hargita megye agrárfejlesztési stratégiája 5 nagyobb fejezetből épül fel. A helyzetértékelés során bemutatjuk az agrárium gazdasági, társadalmi és környezeti funkcióit, érintjük a mezőgazdasági termelés technológiai és társadalmi feltételrendszerét és az ágazat finanszírozásával kapcsolatos problémákat. Mivel a helyzetértékelés nagy adatigényű munka

elkészítésénél számos statisztikai adatforrásra támaszkodtunk. Köztudott azonban, hogy a rendelkezésre álló statisztikák alapján nem mindig lehetséges a valóság pontos leképezése. Fokozottan érvényes ez a kijelentés a mezőgazdaság esetében, ahol sok esetben sem országos sem helyi szinten nem állnak rendelkezésre az aktuális helyzetet valószerűen ábrázolni képes adatsorok. A hiányt némileg kompenzálhatja a kutató témára való rálátása, empirikus tapasztalatai és természetesen a módszeresen elvégzett terepmunka.

A helyzetfeltáró fejezetet a problémafa és célfa követi, amelyek a problémák és célok háttérében meghúzódó ok-okozati viszonyokat tárják elénk.

A SWOT elemzés, mint a stratégiai tervezés jól bevált eszköze segített az erősségek beazonosításában és egy, a lehetőségeket maximalizáló fejlesztési scenárió kidolgozásában.

A jövőkép a megye mezőgazdaságában elérni kívánt állapotokat vázolja fel, amihez szervesen kapcsolódik a stratégiai célok és prioritások rendszere.

A konkrét fejlesztési feladatokat a fejlesztési programok és projektek tartalmazzák. Ezek megfogalmazásánál a legfontosabb szempontok a beavatkozás relevanciája, az elvárt eredmények és hatások, és a kivitelezhetőség voltak. Meggyőződésünk, hogy egy stratégia minőségének legfontosabb fokmérője annak társadalmi hasznosulása.

II. Szakpolitikai kontextus

Az Európai Unió szintjén a Közös Agrárpolitika az alapvető szakpolitikai iránymutató, ami a mezőgazdaság és annak a vidékfejlesztési folyamatban betöltött szerepét szabályozza. A következőkben rövid áttekintést nyújtunk arról, hogy mi alapozta meg a közös agrárpolitikai szemléletet és intézkedés rendszert, illetve hogyan változott az az elmúlt időszakban, továbbá, milyen irányelvekre számíthatunk az elkövetkezőkben. A Római Szerződés a Közös Agrárpolitika alapelveit a 39. cikkelyében rögzíti, a következők szerint:

- a) mezőgazdasági termelés és termelékenység növelése műszaki fejlesztéssel, a munkaerő optimális hasznosításával;
- b) a mezőgazdasági termelésből élők számára méltányos jövedelemszint biztosítása;
- c) a mezőgazdasági termékek piacainak stabilizálása;
- d) az élelmiszer-ellátás biztonságának garantálása;
- e) annak biztosítása, hogy a fogyasztók reális áron jussanak az élelmiszerekhez.

A KAP létrehozásáról folytatott tárgyalásokon fogalmazták meg a közös agrárpolitika három alapelvét:

A mezőgazdasági termékek és élelmiszerek egységes piaca: Az egységes piacon a tagországokban előállított termékek korlátozásoktól mentesen jelenhetnek meg. Az egyenlő piaci esély érdekében a termelést és a piacot szabályozó, a keresletet-kínálatot befolyásoló eszközöket, a támogatásokat, a termékek minőségi, állat-egészségügyi stb. előírásait egységesíteni kellett.

A közösségi preferencia elve szerint biztosítani kell, hogy az egységes piacon a Közösségen belül termelt termékek előnyt élvezzenek a harmadik országokból behozottakkal szemben. Ennek érdekében a hazai termékeket támogatják, emellett erős importvédelmet alkalmaznak.

A pénzügyi szolidaritás elve szerint a tagországok a KAP működtetési költségeit mezőgazdasági termelésük nagyságától és nemzetgazdasági súlyától függetlenül, egységes érvényű szabályok szerint megállapított pénzügyi hozzájárulással viselik. A termelők részére egységes, a közösségi szinten megszabott normatívák szerinti támogatások kerülnek kifizetésre.

Az Európai Unióba való belépésével kezdődően Románia a Közös Agrárpolitika (KAP) irányelveit követi a mezőgazdaság és vidékfejlesztés terén. A Közös Agrárpolitika (KAP) azon szabályok és intézkedések összessége, amelyek célja a mezőgazdaságban dolgozók megfelelő életszínvonalának biztosítása, a termelékenység növelése, a felvásárló piacok stabilitásának megőrzése és az ellátás biztonságának garantálása.

Az Európa Tanácsnak a Közös Agrárpolitika (KAP) finanszírozásával kapcsolatos 1290/2005 számú jogszabálya alapján két európai alapot hoztak létre a mezőgazdaság finanszírozására:

- az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garanciaalapot (EMOGA) – a piacra jutást megkönnyítő és a szerkezetváltást elősegítő intézkedések finanszírozására,
- az Európai Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Alapot (EMVA) – a vidékfejlesztési programok finanszírozására.

A Nemzeti Vidékfejlesztési Program jóváhagyását követően, 2008-tól kezdődően lehet pénzüsszegeket lehívni az Európai Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Alapból.

Az Európa Tanács az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap által nyújtott vidékfejlesztési támogatásokkal kapcsolatos 1698/2005.09.20 számú szabályzata alapján került kidolgozásra Románia Nemzeti Stratégiai Terve, amely a Nemzeti Vidékfejlesztési Program alapját képezi a 2007-2013 periódusban.

A Nemzeti Vidékfejlesztési Program 2007-2013 konkrétan részletezi az európai mezőgazdasági és vidékfejlesztési alapokból finanszírozott befektetések finanszírozási módozatait.

Nemzeti Stratégiai Terv intézkedései figyelembe veszik a vidékfejlesztésre utaló Községi Stratégiai Irányelveket. A rendelkezésre álló statisztikai adatok alapján elvégzett környezeti és társadalmi-gazdasági elemzés alapján lettek megállapítva a vidékfejlesztési prioritások és irányok, szoros összefüggésben a közösségi prioritásokkal.

Az Európai Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Alap esetében a Nemzeti Stratégiai Terv 2007-2013, és azt követően a Nemzeti Vidékfejlesztési Program alapján négy fő támogatási tengely kristályosodott ki.

Az első a fő vidékfejlesztési támogatási tengely (I. tengely) - **a mezőgazdaság és az erdőgazdálkodás versenyképességének növelése**, – amelynek célja a mezőgazdasági termelés,

az erdőgazdálkodás és az ezekhez kapcsolódó feldolgozóipar szerkezetátalakítása és fejlesztése, a versenyképességük növelése érdekében, hogy ezáltal hozzájáruljanak a vidék (ahol lehetséges) gazdasági növekedéséhez, valamint a jövedelmek felzárkózásához, párhuzamosan a megfelelő életkörülmények biztosításával és a környezet védelmével.

A II. tengely - **a környezet és a vidék állapotának javítása** – hangsúlyt fektet a vidék összpontosított fenntarthatóságára és minőségi javítására a mezőgazdasági területek és az erdőgazdálkodás fenntartható menedzsmentjének előmozdítása által.

A biodiverzitás fenntartásával és a természet megőrzésével kapcsolatos célkitűzések az erdők megőrzése és fejlesztése, a földterületek kiegyensúlyozott használata, a mezőgazdasági területek és az erdőgazdálkodás fenntartható gazdálkodási gyakorlatának - menedzsmentjének - kifejlesztése által valósulnak meg.

A tengely célkitűzései tartalmazzák a vidéki szolgáltatásokba és infrastruktúrába történő nagyon várt befektetési lehetőségeket, hangsúlyozott fontosságot tulajdonítva a vidék gazdasági multifunkcionalitásának, valamint a vidéki kulturális és építészeti örökség megőrzésének, hasznosításának.

A III. tengely – **az életminőség javítása a vidéki területeken, a vidéki gazdasági diverzifikáció ösztönzése** - célja, hogy kezelje és megkönnyítse az átmenetet a mezőgazdasági munkaerő számára más ágazatokba, ezáltal társadalmilag és gazdaságilag megfelelő életszínvonalat biztosítva számukra.

A IV. tengely – LEADER – támogatja a fenntartható helyi fejlesztési stratégiák előkészítését és megvalósítását a vidéki társadalmi irányítás és közigazgatás minőségének javítása céljából.

Irányelvek a 2014-2020 támogatási időszakban:

A lakosság elvárásaival összhangban, a versenyképesség és a hatékony erőforrás-felhasználás érdekében igény mutatkozik a KAP további reformjaira. Ez hatékony közpolitikák megalkotását kívánja meg az élelmiszerbiztonság, környezet, éghajlatváltozás illetőleg a társadalmi és területi kiegyensúlyozottság terén.

A központi célkitűzést itt egy intelligens, és a vidéki integráció szempontjaira is figyelő fenntartható növekedés kell jelentse.

A KAP számára nagyobb hatékonyságot és legitimitást jelentene, ha a támogatási rendszer az aktív gazdaságok támogatásának irányába mozdulna el. A nyomon követhetőség és a közpolitika további egyszerűsítése fontos céloknak számítanak.

A KAP három legfontosabb jövőbeli célkitűzései:

1. Célkitűzés: Fenntartható élelmiszertermelés
2. Célkitűzés: Éghajlat politika és a természeti értékek fenntartható hasznosítása
3. Célkitűzés: Kiegyensúlyozott területfejlesztés

III. Helyzetértékelés

III.1. Hargita megye természetrajza

Hargita Megye a Kárpátok keleti vonulatának közepén és az Erdélyi Medence keleti felében fekszik, Románia középső részén. Északon határos Suceava, keleten Neamt és Bákó, délen Kovászna és Brassó, míg nyugaton Maros megyékkel. Elhelyezkedésétől fogva a vasúti és közúti összeköttetést biztosítja a két nagy földrajzi és történelmi terület, Moldova és Erdély között.

A megye területén ÉNY – DK irányban két hegység vonul át: a középső részen kb. 150 km hosszan a Kelemen-havasok (2100 m) – Görgényi-havasok (1778 m) – Hargita hegység (1800 m). A keleti felében találhatóak meg a kristályos-mezozoikus és kréta flis hegységek sora: a Besztercei-havasok (1689 m) , a Gyergyói-havasok (1575 m), a Hagymás hegység (1792 m), a Csíki-havasok (1490 m) és a Nemere hegység.

A két hegysort belső medencék választják el egymástól: a Bélbori-medence, a Borszéki-medence, a Gyergyói-medence, a Csíki-medence és a Kászoni-medence.

A domborzat nagyon változatos, 2000 m fölötti magasságtól (Kelemen forrás csúcs, 2031m) 400 méter (Nagyküküllő völgye) tengerszint szerinti magasságig változik.

Fekvésének és domborzati formáinak köszönhetően a megye nagy részét a középhegyvidéki klíma jellemzi. Az a tény, hogy a domborzati egységek nagyjából merőlegesen helyezkednek a domináns - nyugat irányú – légmozgásokhoz képest, valamint a domborzati lépcsők, a hegyek közti medencék sora az időjárási feltételek sajátos eseteit alakítja ki.

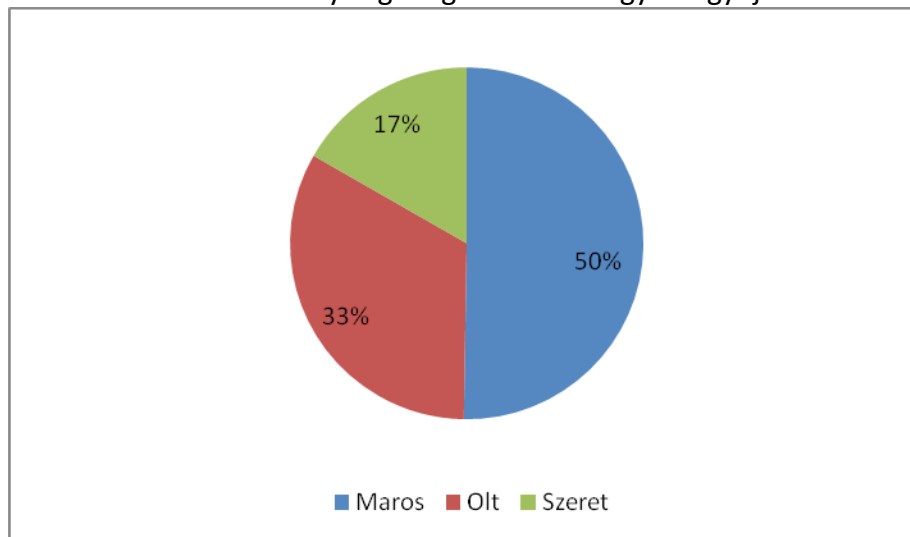
Az évi átlagos középhőmérséklet 1-4 °C között változik az 1400 méternél magasabb hegyvidék területek esetében, 4-6 °C a vulkáni platókon és a hegyek közti medencékben és 6-8 °C a dombvidéken. A napsütés átlagos időtartama 1400-1500 óra/év.

Az éves csapadékmennyiséget erősen befolyásolja az adott terület helyzete a légtömegek mozgásához viszonyítva. Ez magyarázza meg a nagyobb csapadékmennyiséget a megye nyugati és északi részében: 636,3 mm Maroshévízen, 633 mm Székelyudvarhelyen és 571 mm Gyergyóalfaluban, 565 mm Csíkszeredában. A magas hegyvidéken az eső és a hó összesítve 1000-1200 mm évi átlagos csapadék mennyiséget eredményez. A csapadék éves eloszlása alapján május-szeptember periódus a legesősebb és az október-április periódus a legszárazabb.

A tengerszint feletti magasság, az égtájak szerinti pozíció függvényében 60-160 nap a hótakarós napok száma. A szeleket erősen befolyásolják a domborzati formák. Dominánsok a nyugati, észak-nyugati és észak-keleti szelek.

Hargita megye felszínén gazdag vízhálózat alakult ki: folyók, tavak, mocsarak és jelentős földalatti víztartalékok is megtalálhatóak. A megye folyói a Maros, az Olt, és a Szeret hidrográfiai rendszeréhez tartoznak (az eloszlás az alábbi ábra szerint)

1. ábra: A vízmennyiség megoszlása a megye vízgyűjtőiben

Forrás: Hargita Megye Területrendezési Terve

A felszíni vizeket a Maros, az Olt, a Kükküllők, a Vargyas, a Homoródok, a Kisbeszterce, a Békás, a Tatros, az Uz és a Kászon vezeti el. A vízhálózat teljes hossza 2600 km.

A víztartalékok az élet nélkülözhetetlen részét képezik és a gazdasági, szociális fejlődés létfontosságú elemét jelentik. A felszíni vizeket nagymértékben a városok (Csíkszereda, Székelyudvarhely, Gyergyószentmiklós, Maroshévíz, Balánbánya és Szentkeresztbánya) és falvak (Parajd, Csíkszentkirály, Gyergyócsomafalva, Gyergyóalfalu) ivóvíz ellátására illetve az ipari egységek vízszükségletének ellátására használják fel.

A fontosabb folyóvizek energetikai potenciáljának kihasználása jelentéktelen mértékű. A zetelaki vízgyűjtőt sem termel jelenleg elektromos energiát.

A haltenyésztést a kevés pisztrángászat képviseli, és a halastavak száma is alacsony.

Jelenleg a víztartalékokat nem használják öntözésre még a dombvidéken vagy a folyóvölgyekben sem.

Hargita megye jelentős földalatti víztartalékokkal rendelkezik, amelyet a lakosság (Csíkszereda, Tusnádfürdő, Borszék, Csíkszentsimon, Csíkszentmárton, Tusnád) ivóvízzel való ellátására, és élelmiszeripari egységek (Gyergyóremete, Csíkszereda) szükségleteinek kielégítésére használnak fel.

A talajminőség

A megye földrajzi-fizikai adottságai a pedogenetikus talajformáló tényezők hatására változékony talajtípusok létrejöttét eredményezték. Hegyvidéken elterjedtek a barna erdőtalaj és a savas barna talaj. Ezek a hűvös és nedves éghajlat feltételei között a vulkáni kőzetekből, a kristályos kőzetekből, a mészkövekből, valamint a márga és homokkő kőzetrétegekből alakultak ki.

Ezeken a talajokon a 400-1700 méter közötti övezetben jó feltételek közt fejlődnek ki fenyőerdők, az alacsonyabb magasságban a vegyes (bükk és fenyő) erdők. A kristályos-mezozoikum öv mentén és a Hargita-hegység illetve a Kelemen-havasok alhavasi övezetében podzolos barna, és kovárványos barna erdőtalajok alakultak ki. Jellemzőségük a humusz jelentősebb jelenléte savas környezetben.

A dombvidékre és a medencékre az agyagos podzolos talajok és kevesebb mértékben litomorfikus (rendzin) talajok jellemzőek. Az Olt és a Maros völgyében hidromorfikus talajtípusok alakultak ki. A mikor a sodrás gyenge, a vizenyős; rossz lefolyású területeken (Gyergyói, Csíki, Bélbori, Borszéki - medence) elterjedtek a tőzegmohák. Üledékes talajok jöttek létre Ditró és Maroshévíz között a Maros mentén, és Székelyudvarhely alatt a Küküllő mentén.

A talaj minőségét több tényező határozza meg, amelyek alapján értékelhetőek a különböző talajok. Ezek a következők: a levegő hőmérséklete, a csapadék, a talaj szennyezettsége és textúrája, a talajdőlésszög és kinézet, a talajvíz mélysége, a talajcsuszamlások, az árvízveszély, a talaj porozitása, a CaCO₃ tartalom, a talaj reakció, a specifikus térfogat, a humusz tartaléka, a fölös nedvességtartalom, és a specifikus szilárdanyag tartalom.

1. Táblázat: Hargita megyei talajok minősége talajtípus szerint, százalékban kifejezve

Talajtípus	Osztály				
	I	II	III	IV	V
Litosol	-	-	-	-	2
Regosol	-	-	-	-	3
Aluvisol	21	27	19	17	12
Faeoziom	79	63	34	5	-
Eutricamosol	-	10	41	21	13
Districambosol	-	-	-	4	27
Luvosol	-	-	6	34	19
Andosol	-	-	-	-	6
Gleiosol	-	-	-	7	7
Stagnosol	-	-	-	12	9
Histosol	-	-	-	-	2
Total %	0, 74	3,7 8	22,7 5	41,3 6	31,3 7

Forrás: Hargita Megye Területrendezési Terve

III.2. Közigazgatási és demográfiai adatok

Hargita megye területe 6.638,9 km², amely Románia területének 2,8%-át adja. Mérete alapján közepes nagyságú megyének számít, a 41 megye közül a 13-ik. Területi-közigazgatási felosztás alapján 4 municípiumra – Csíkszereda - a megyeszékhely, Székelyudvarhely, Maroshévíz, Gyergyószentmiklós, 5 városra, 58 községre és 236 falura tagolódik. Megfigyelhető a kis lakosságú, alulfejlett infrastruktúrával nem rendelkező települések túlnyomó aránya.

Hargita megye városai és községei 15 hasonló természeti és gazdasági potenciálú kistérségbe szerveződnek.

Hargita megye területe 663.900 hektár, amiből 396.552 hektár mezőgazdasági terület, ami a megye teljes területének 60%-át jelenti, 267.348 hektár, vagyis 40% pedig nem mezőgazdasági terület.

2. Táblázat: Mezőgazdasági és más felhasználású területek megoszlása Hargita megyében

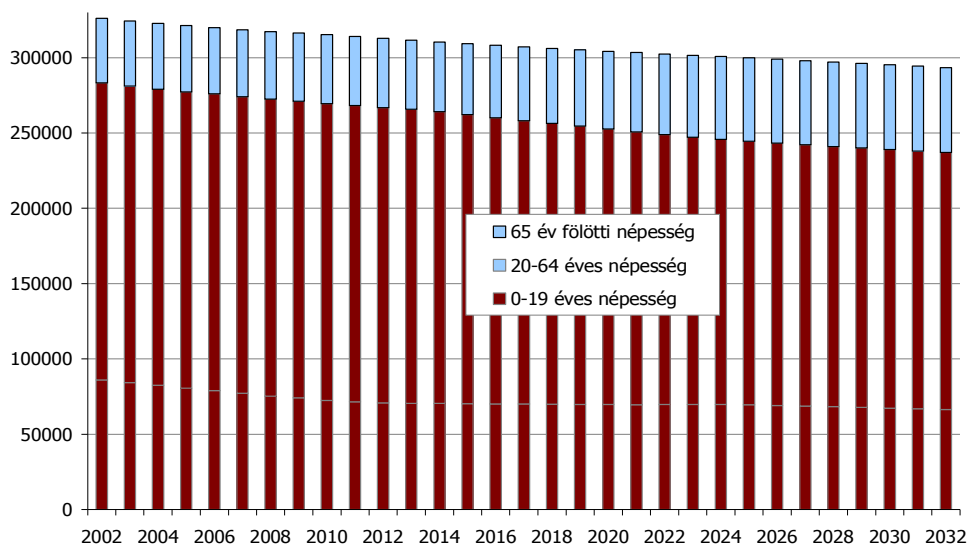
Teljes felszín (ha)	Mezőgazdasági terület (ha)	Erdőgazdálkodási terület (ha)	Más terület (ha)
663.900	396.552	225.024	42.324

Forrás: Nemzeti Statisztikai Hivatal

Hargita megye népessége a statisztikai adatok alapján 2010-ben 325.127 fő, amely a régió lakosságának 13%-át adja. A népsűrűségi mutató a megyében 49,2 lakos/ km², amely elmarad mind az országos (90,5 lakos/km²), mind pedig a regionális értékektől (74,2 lakos/km²). A megyében a teljes demográfiai függőségi ráta 43,9%, ez az országos átlag körüli (43% a 2008-as évi statisztikák alapján). A megyére általánosan jellemzőek azok a kedvezőtlen demográfiai folyamatok, amelyeket az ország esetében is tapasztalhatunk, a negatív migrációs mérleg, az elnéptelenedés és az elöregedés. A megye lakossága 1990 és 2010 között egy kisvárosnyi lakossággal (több mint 39.000 fővel) fogyatkozott meg, az öregedési index pedig 42%-ról 85% fölé emelkedett.

A Csata István és Kiss Tamás által elvégzett előreszámítások alapján (Demográfiai perspektívák Hargita megyében) a megyei népesség száma 2022-re 302.477 főre csökken majd, 2032-re pedig a lakosságszám már csupán 293.384 fő lesz. Az említett szerzők a különböző korcsoportokra vonatkozóan is elvégezték a becslést, eredményeik pedig egyértelműen az elöregedés irányába mutatnak (pl.: a 65 év fölöttiek száma 30%-al növekedni fog, a 0-19 éveseké 22,8%-al, a 20-64 éveseké pedig 13,5%-al fog csökkenni a vizsgált időszak végére).

2. ábra: A népesség számának változása az alapverzió szerint (Hargita megye)

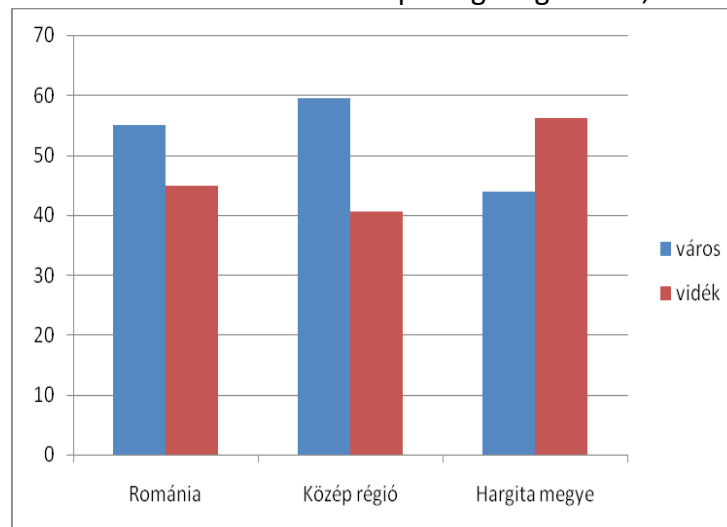

Forrás: Csata István és Kiss Tamás

A megye térszerkezetét a kis és közepes méretű városok hálózata és a köréjük szerveződő vidéki térségek határozzák meg. Az alapvetően rurális térségnek számító megyében a vidéki

lakosság aránya messzemenően meghaladja a regionális átlagot. 2010-ben a megye lakosságának még mindig több mint 56%-a élt rurális környezetben (községekben, falvakban).

3. ábra: A városi és vidéki népesség megoszlása, 2010

Forrás: Nemzeti Statisztikai Hivatal

III.3. Az agrárium gazdasági teljesítménye

Az alábbiak során megvizsgáljuk az agrárium teljesítményét a makrogazdasági mutatók tükrében, majd górcső alá vesszük a mezőgazdaság, mint nemzetgazdasági ágazat teljesítményének alakulását és a mezőgazdaságban rejlő makrogazdasági potenciálokat. A szektorban érvényesülő trendek és tendenciák megrajzolásához a különböző teljesítményt mérő mutatókat dinamikájukban ragadjuk meg. Egy megyei szintű agrárfejlesztési terv kidolgozása során igencsak nagy hiba lenne elvonatkoztatni a makrogazdasági kontextustól, annak lényegi ismérveitől. Fenntartható fejlesztési irányvonalakat kijelölni úgy, hogy közben negligáljuk az alapvető makroökonomiai tendenciákat és a szektorban érvényesülő fontosabb trendeket, ha nem is lehetetlen, de mindenképp kockázatos vállalkozás. Ne feledjük, hogy Hargita megye gazdasága csupán az ország gazdasági rendszerének szövetébe ágyazottan válik vizsgálhatóvá és egyáltalán értelmezhetővé, ugyanakkor az agrárszektor maga sem egy, a többi gazdasági szektortól függetlenül létező entitás.

A makrogazdasági összefüggések rövid ismertetését a mezőgazdaság Hargita megyében betöltött gazdasági szerepének elemzése követi. Az elemzés keretében kitérünk a megyei agrárpotenciál ismertetésére, a megyei agrártermelési szerkezet fontosabb aspektusainak tárgyalására és érintjük azokat a területeket, amelyeket (megfelelő fejlesztési programok beindítása mellett) a megye mezőgazdasága komparatív előnyként tarthat számon a jövőben.

Az ágazat nemzetgazdasági teljesítménye a makroszintű mutatók tükrében

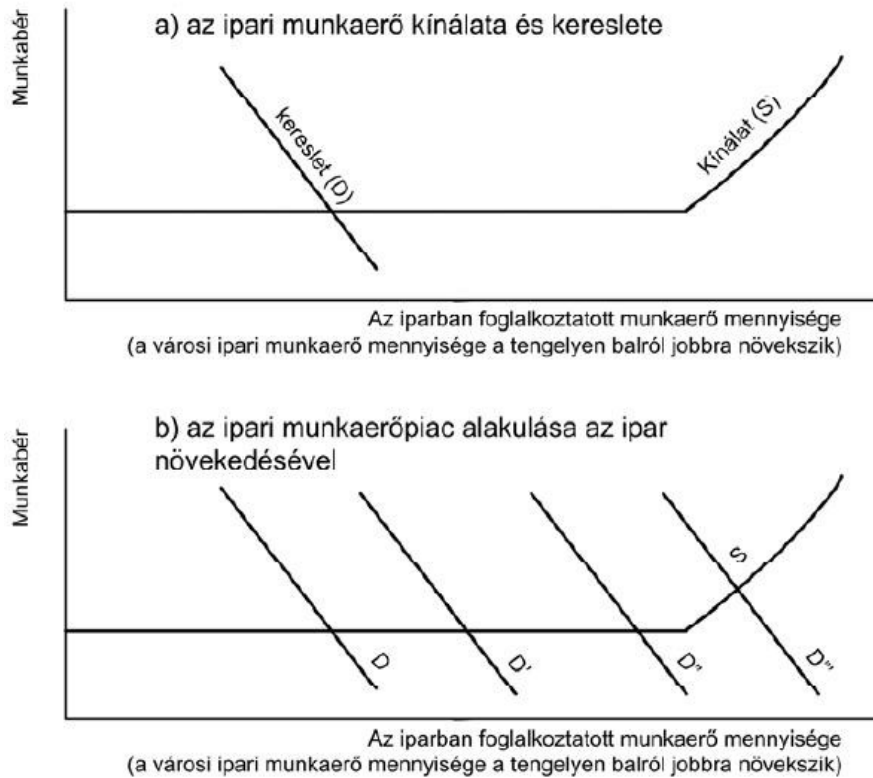
Az agrárszektor adott nemzetgazdaságban betöltött gazdasági súlyát gyakran használják a gazdasági fejlettség és modernizáció egyik negatív fokmérőjeként. Az ágazat gazdasági súlyának mérésére több mutató (pl.: az ágazat GDP-ben való részesedése, az ágazat exportteljesítménye, az ágazatba beáramló FDI mértéke és aránya, a mezőgazdaságban foglalkoztatottak aránya stb.) vagy éppen komplex mutatórendszer áll rendelkezésre, azonban az ezek alapján

megfogalmazott téziseket érdemes a valós (reál) agrárpotenciál összefüggésében vizsgálni, különben következtetéseink könnyen félrevezethetőek lehetnek.

Számos külföldi és romániai elemzés, nemzetközi összehasonlító tanulmány rávilágított arra, hogy Romániában az agrárnépesség aránya a rendszerváltás után húsz évvel még mindig indokolatlanul magas, tény, amely számos, átmeneti időszakhoz kapcsolódó komplex társadalmi és gazdasági folyamattal függ össze. Ilyen folyamatnak számít például az állami tulajdonú nagyipari és bányavállalatok privatizációját követő likvidálási hullám, amely Romániában a mezőgazdaságot a rejtett munkanélküliség melegágyává tette. Az ipari (és bányai) szektor termelésének drasztikus visszaesése jelentősen felduzzasztotta a mezőgazdaságban dolgozó népességet. A széles tömegek mezőgazdaságba való szociális „menekülését” jogi, gazdasági, társadalmi és politikai tényezők egyaránt ösztönözték. A jogi tényezők sorában a 90-es évek során napvilágot látott reprivatizációs törvényeket (földtörvények) kell említenünk. A kedvezőtlen konjunkturális környezet és gazdasági kilátástalanság, az infláció és a reálbérek csökkentése (egy BNR által elkészített inflációs tanulmány szerint 2001-re a reálbérek szintje az 1990-es színvonalhoz képest több mint 40%-kal csökkent), illetve a piacgazdasági rendszerben való korai társadalmi csatlódottság ugyancsak az említett folyamatot erősítették, ahogyan azt tették az ágazat versenyképességét kevésbé támogató kormányzati intézkedések és agrárreform kísérletek is.

A torz munkaerőpiaci struktúra, a mezőgazdaságban meghúzódó rejtett munkanélküliség olyan, a többi gazdasági ágazatra is kiható problémát jelent, amelynek orvoslása nélkül szinte aligha várható el fenntartható gazdasági növekedés. Sőt, ahogyan azt egy, a közgazdaságban meglehetősen nagy népszerűségnek örvendő modell (úgynevezett a kétszektoros modell) is demonstrálja, a reálbérek növekedése az iparban (de akár más szektorban is) csupán akkor következik be, ha már a mezőgazdaságban nincs jelen többé nagymértékű munkaerő felesleg. A modell alapján az ipari szektor munkaerő kínálatát és az iparban fizetett bérek színvonalát a mezőgazdasági ágazatban található munkaerő felesleg és a létfenntartás minimális munkabére határozza meg. Rózsás Tamás a Tartósan magas hozzáadott értékű gazdasági tevékenységek: a gazdaságpolitika alkímiája – címet viselő írásában az ipari munkaerőpiacot a kétszektoros növekedési modellben a következőképpen ábrázolja:

4. ábra: Az ipari munkaerőpiac a kétszektoros növekedési modellben

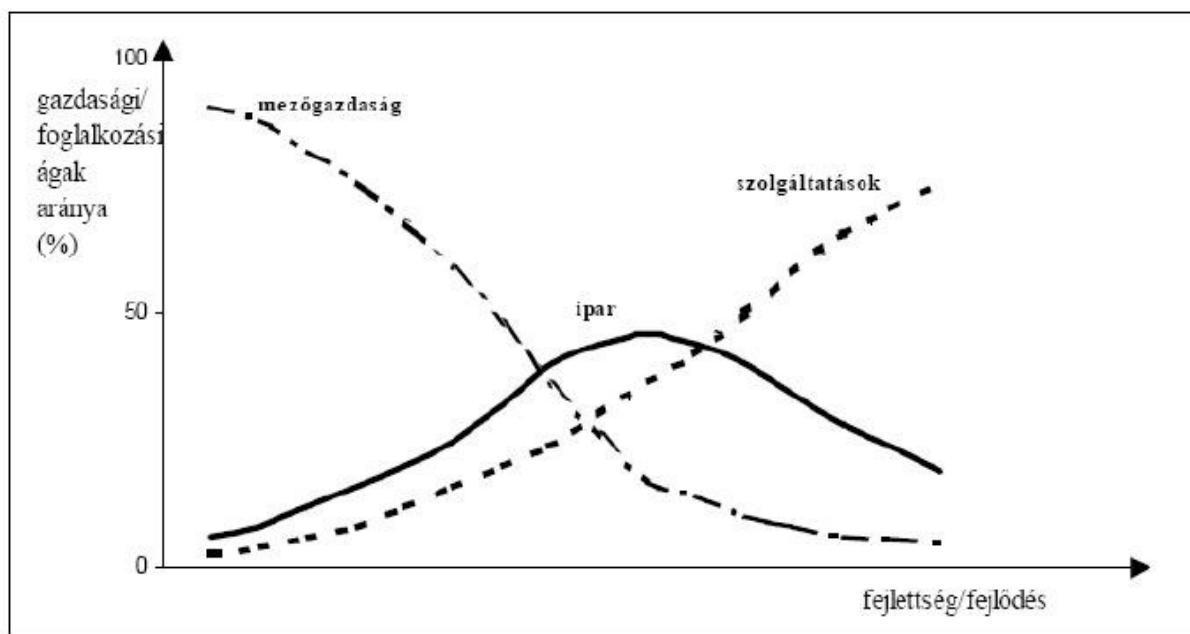
Forrás: Rózsás Tamás: a Tartósan magas hozzáadott értékű gazdasági tevékenységek: a gazdaságpolitika alkimiája

Ha a modell tanulságait Romániára vonatkozóan szeretnénk némi leegyszerűsítés mellett megfogalmazni, akkor bizony kijelenthetjük, hogy amíg a mezőgazdaságban a jelenlegi állapotoknak megfelelően jelentős munkaerő felesleg található, addig bizony nem várható a reálbérek gyors ütemű emelkedése. (nyilván a kijelentés csak korlátozottan igaz, hisz maga a modell is csupán kétszektoros, a mezőgazdaságban tapasztalható rejtett munkanélküliség pedig aligha befolyásolja például a high-tech, vagy a nagy tudásigényű ipari és szolgáltatói ágazatok reálbérének alakulását).

Egy másik modell, a makrostrukturális változások általános modellje szerint egy adott nemzetgazdaságban a gazdasági fejlődés során a foglalkozási struktúra átrendeződésének

folyamatában négy fontosabb szakasz különíthető el. Az első az industrializáció fázisa, amikor az ipar, foglalkoztatásban betöltött szerepe a mezőgazdaság rovására folyamatosan növekedik, a második szektorban az ipar növekedése mellett a szolgáltató szektor részesedése is növekedésnek indul, a harmadik szakaszban az ipar, foglalkoztatásban betöltött szerepe csökken, míg a negyedik szakaszban a foglalkoztatás legfontosabb nemzetgazdasági ágazatává a terciér szektor válik. A témát érintő, Hargita megyei vonatkozású vizsgálatokat Nagy István végzett doktori értekezésében. Az alábbi ábrákat, amelyek a romániai és a Hargita megyei átrendeződés folyamatát ábrázolják tőle vettük kölcsön.

5. ábra: A makrostrukturális változások általános modellje

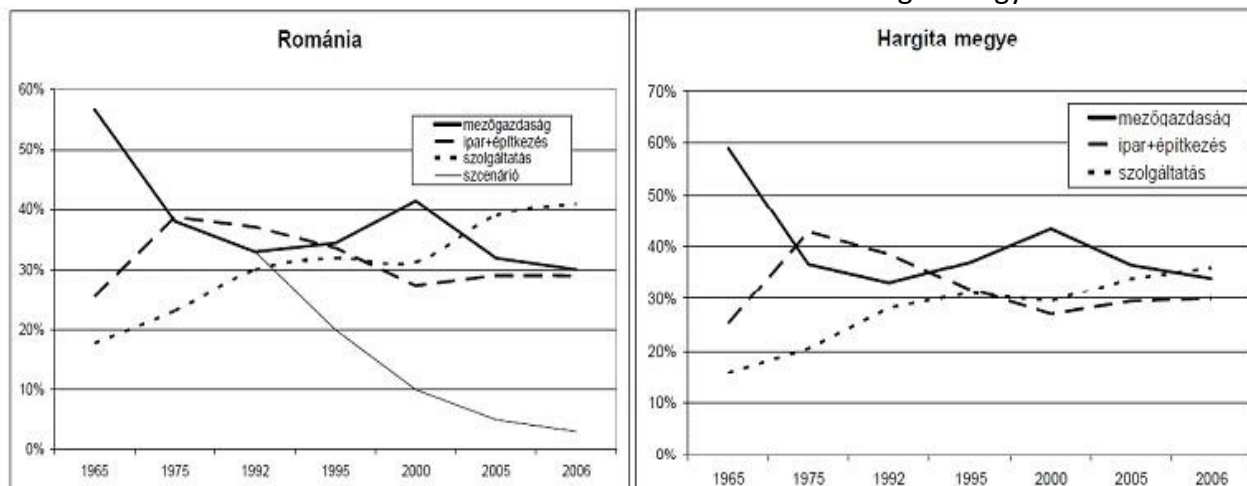
Forrás: Nagy István doktori értekezése

Az említett szerző szerint Romániában is nyomon követhető a foglalkozás átrendeződésének folyamata. Az 1970-es évek szocialista iparosítási programjainak következtében a foglalkoztatottak elkezdtek az iparba vándorolni, a 80-as évek elején pedig elkezdődött a fejlődés második szakasza, amely 1992-ben zárult. Románia esetében a mezőgazdaságban foglalkoztatottak arányának alakulása mégsem a fenti modell szerint alakul, hanem ennek részesedése visszaáll az iparosodás előtti időszakra. Az említett szerző szerint a romániai

valóság azért nem követi a modell általános forgatókönyvét, mert a 90-es évek elején nagyon sokan a mezőgazdaságban látták és keresték a megélhetésüket.

6. ábra: Makrostrukturális változások Romániában és Hargita megyében

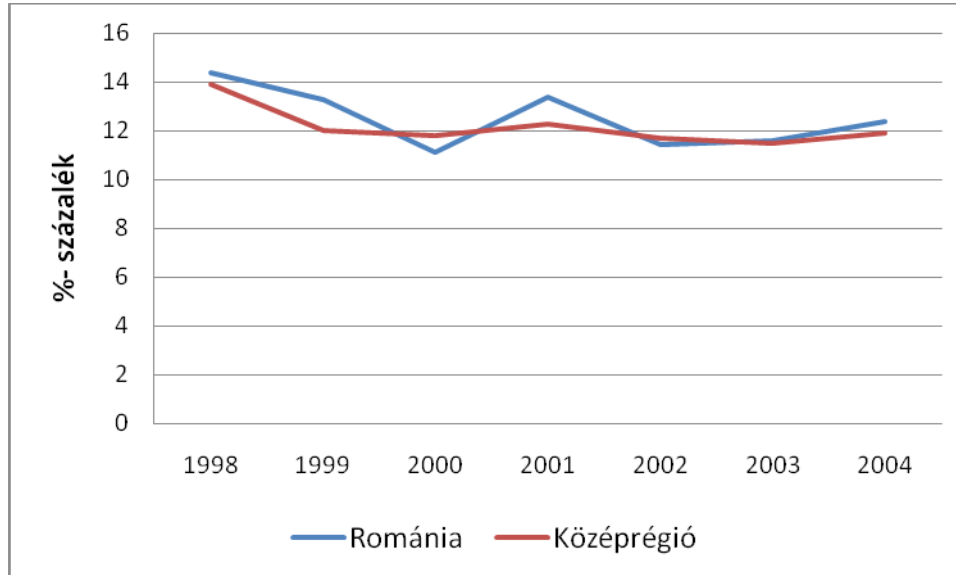

Forrás: Nagy István doktori értekezése

A fenti ábrák alapján is látható, hogy az általános modell csak részlegesen alkalmazható az országra vagy Hargita megyére, amely alapvetően az országos átrendeződés tendenciáját követte. Így történhet meg, hogy a statisztikai adatok alapján 2010-ben a mezőgazdaságban foglalkoztatottak aránya Romániában még mindig közel 30%, míg az Európai Unió átlag csupán 5%.

Ami a mezőgazdaság GDP-ből való részesedését illeti, a rendszerváltástól napjainkig egy tendenciális csökkenés figyelhető meg. Az elmúlt 20 év során voltak azonban évek, illetve néhány éves ciklusok amikor, az előző évhez, időszakhoz képest növekedés volt tapasztalható. Míg például 1989-ben az ágazat GDP-ből való részesedése 13,7% volt, addig 1992-re ez az érték 18,6%-ra emelkedett. Az emelkedést a 90-es évek végére felváltja egy csökkenés, majd a 2001-es év egy újabb kiugró évet jelent, amikor nem kevesebb, mint 13,4%-os a mezőgazdaság GDP részesedése. A jelenség kétség kívül kapcsolatban áll a fent említett foglalkoztatási szektorban végbemenő átrendeződéssel és az ipar hanyatlásával. 2004 után az ágazat GDP részesedése tovább csökken (pl.: 2008-ban ez már csak 6,5%), amely kevésbé a termelés aggregált értékének csökkenésével, mint inkább más ágazatok (pl.: az építőipar és a szolgáltatási szektor) hangsúlyos növekedésével magyarázható.

7. ábra: A mező és erdőgazdálkodás részesedése a GDP-ből 1998 és 2004 között

Forrás: A GDP elemzése a Központi Régió szintjén, 1998-2004 között. A Központi Regionális Fejlesztési Ügynökség tanulmánya.

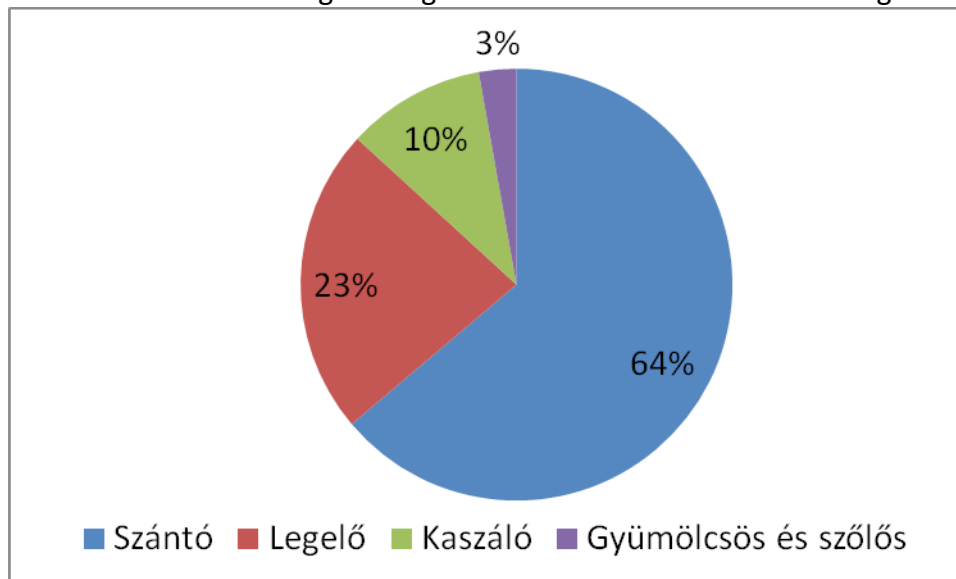
2010-ben az ágazat GDP részesedése még mindig több mint 4%, míg az Európai Unió átlag má már csupán 1,5% körüli értéket mutat. Ez a 4%-os részesedés európai összehasonlításban még mindig magasnak tűnhet, azonban ha figyelembe vesszük, az ország agrárpotenciálját, akkor már nem is olyan magas ez az érték.

2009-ben az illetékes minisztérium adatai alapján a mezőgazdasági területek teljes mérete 14.705 ezer hektárra volt tehető, amiből 9.384 hektárt hasznosítottak szántóként. Európai összehasonlításban az ország a mezőgazdasági területek abszolút méretét tekintve a hetedik, míg a szántóterületek méretét tekintve az ötödik helyen található. Az agrárpotenciálról realisabb képet kaphatunk, ha egy főre vetítjük a szántóterületek méretét. Romániában ez az érték 0,42 ha szántóföld/fő, amely majdnem kétszerese az Európai Unió átlagnak (0,236 ha szántó/fő). Az Európai Unióban csupán négy ország Magyarország, Finnország, Dánia és Bulgária esetében mutat a romániaiánál kedvezőbb értéket ez a mutató. Természetesen a rendelkezésre álló területek mérete mellett, az agrárpotenciál szempontjából legalább annyira fontos a földek minőségi mutatói, azok termőképessége. Romániában a mezőgazdasági területeket a talaj termőképessége alapján öt különböző kategóriába sorolják. Az országban a szántóterületek többsége, (amely az alábbi ábra alapján láthatóan a mezőgazdasági területek mintegy 64%-át

teszi ki) a 2-es és 3-as kategóriába sorolható, a legkiválóbb (1-es kategóriájú) termőképességű szántóterületek a teljes szántóföldek 8,77%-át adja. A legelők és kaszálók esetében a területek többsége a 3-5-ös kategóriába sorolható, a szőlősök esetében 2-4, míg a gyümölcsösök esetében a területek nagy része ugyancsak a 3-5-ös kategóriába sorolható.

A következő ábrán a mezőgazdasági területek hasznosítás alapján történő megoszlását követhetjük nyomon.

8. ábra: A romániai mezőgazdasági területek hasznosítás szerinti megoszlása

Forrás: MADR

Ami a szántóterületek vetésszerkezetét illeti, a területek többségét gabonatermesztésre használják, 2009-ben például mintegy 5.179,9 ezer hektárnyi területen 14.398 tonna gabonát állítva elő. A gabonafélék közül pedig a legnagyobb részesedést a búza- és a kukoricatermelés tudhatta magának mind a megművelt területek méretét, mind pedig a realizált hozamokat (2009-ben 5228,6 ezer tonna búza és 7866,5 ezer tonna kukorica) tekintve. A gabonaféléken kívül a napraforgó (783,5 ezer hektár területen 1098,1 ezer tonna), a burgonya (256 ezer hektáron 4093 tonna) és a zöldségfélék (238 ezer hektár területen 3281 ezer tonna) termesztése volt számottevő.

Ami az állatlétszám alakulását illeti, a rendszerváltás után egy folyamatos csökkenés volt tapasztalható a szarvasmarha, a sertés, a juh és kecskefélék, és a szárnyasok esetében egyaránt.

Az alábbi táblázatban az utóbbi négy év állatlétszámának alakulását és az előállított termékek mennyiségét foglaltuk össze.

3. táblázat: Az állatlétszám alakulása Romániában 2006-2009

	Mértékegység/	2006	2007	2008	2009
	Év				
Állatfaj					
Szarvasmarh	Ezer fő	2934	2819	2684	2503
a					
Sertés	Ezer fő	6815	6565	6174	5893
Juh és kecske	Ezer fő	8405	9334	9780	11147
Szárnyasok	Ezer fő	84990	82036	84373	83631
Termelés					
Hús	Ezer t	1401	1503	1426	1588
Tej	Ezer hl	64607	61048	53089	47088
Tojás	Millió db.	7429	6522	6692	6097
Gyapjú	Ezer t	19,4	21	22,1	21,8

Forrás: 2008-as statisztikai évkönyv, INS, MADR

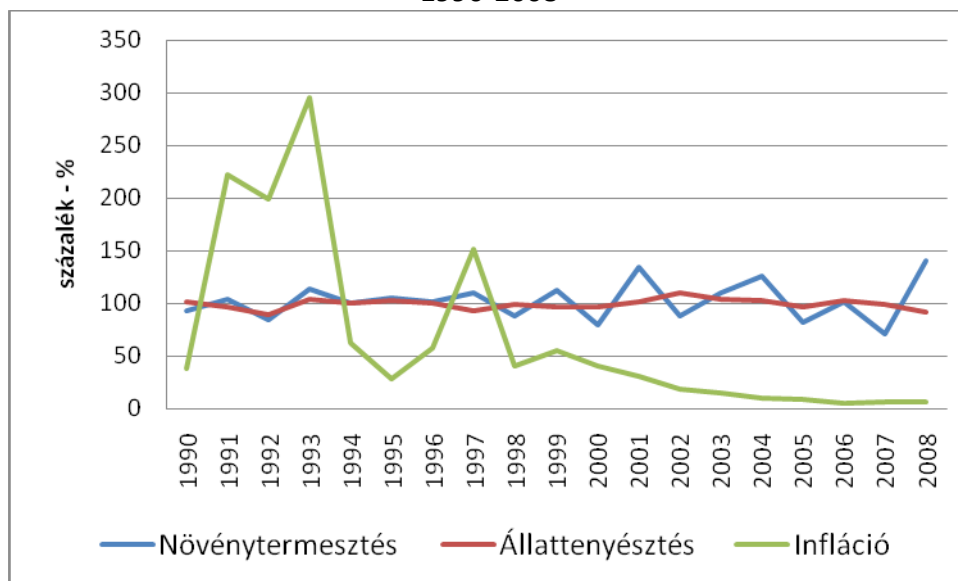
A táblázat egyrészt egyes állatfajok további csökkenéséről tanúskodik (pl. sertés), másrészt pedig egyfajta stabilizáció is megfigyelhető úgy az állatlétszám, mint a termelési volumen tekintetében egyaránt.

A statisztikai adatok alapján kijelenthetjük, hogy mára már megtörni látszik az átmenet kísérőjelenségeként számon tartott mezőgazdasági szektor folyamatos leépülése, amiben kétségkívül szerepet játszottak az ágazat korszerűsítését célzó kormányzati intervenciók és az elérhető Európai Unió támogatások egyaránt. A termelés a koncentráció és a méretgazdaságosság irányába tendál (legalábbis makró szinten), a beruházásoknak köszönhetően pedig, bár lassú ütemben, de mégiscsak növekedik az alkalmazott agrártechnológia színvonala és a termelékenység. Ez utóbbi esetében azonban még komoly lemaradás tapasztalható, ahogyan az, a későbbiek során ki fog derülni. Romániában más kelet-közép európai országhoz hasonlóan a rendszerváltást követően az agrárvertikum legnagyobb vesztese egyértelműen a termelési szektor volt. Az élelmiszeripar egy többéves leépülési folyamatot követően az utóbbi 5-6 évben újra erősödni látszik, a statisztikai adatok a

feldolgozóipar bővülő kapacitásáról árulkodnak (pl.: 2008-ban az előző évhez képest 12%-al növekedett a húsfeldolgozás teljes kapacitása, 35%-al a tejfeldolgozás és tejtermékek és 22%-al a zöldség- és gyümölcsfélék feldolgozásának kapacitása). A legnagyobb haszon azonban Románia esetében is az agrárvertikum csúcsán található kereskedelmi szektorban realizálódott. Meggyőződésünk, hogy a romániai agrár policy alkotásnak ezen aszimmetrikus rendszer egyensúlyba hozását, illetve az ágazatok közötti (növénytermesztés és állattenyésztés) összhang megteremtését hangsúlyosabban kellene ösztönöznie.

Az alábbi ábrán a mezőgazdasági termelés előző évi áron kifejezett értékének alakulását követhetjük nyomon, 1990-től 2008-ig. Bár a számítás elvileg korrigálja az infláció okozta torzításokat (hisz a termelés értéke az előző évi áron jelenik meg), annak érdekében, hogy a gazdasági környezetről egy teljesebb képet kaphassunk mi mégis fontosnak tartottuk rávetíteni az év végi inflációs ráta értékeit. A vizsgált időintervallumban az 1993-1997-es időszak az, amikor a növénytermesztés esetében az előző évhez képest egy tartós növekedés figyelhető meg, míg az állattenyésztés esetében két ilyen négyéves periódus is megfigyelhető. Az egyik az 1993-1996-os időszakot, míg a másik a (négy viszonylag gyengébb évet követő) 2001-től 2004-ig tartó intervallumot fogja át.

9. ábra: A mezőgazdasági termelés reálértéken (előző év = 100%) és az inflációs ráta alakulása 1990-2008

Forrás: INSSE, BNR

A fenti ábra alapján az utóbbi 10 év mélypontja is egyértelműen beazonosítható (2007-es év), amely a termelés szempontjából kedvezőtlen időjárási viszonyokkal (szárazság) magyarázható.

Amennyiben a mezőgazdaság GDP-ből való részesedést összevetjük az ágazatban foglalkoztatott népesség arányával, akkor bizony a statisztikákból is kiolvasható az ágazat rendkívül silány teljesítménye. A román mezőgazdaság gyenge teljesítménye a relatív alacsony hozzáadott érték mellett a rossz termelékenységek is köszönhető. A termelékenységek problémája a román mezőgazdaságban számos olyan kérdéssel függ össze, amelyre jelen stratégia keretében Hargita megyére vonatkozóan megpróbálunk választ szolgáltatni, így például: a mezőgazdaságban alkalmazott technológia színvonalával, a mezőgazdaságban dolgozók szakértelmével és hozzáértésével, az előnytelen birtokszerkezettel és termelési feltételekkel, a szervezettség kérdésével, stb.

Egy ágazat versenyképességének egy másik érdekes mutatóját az ágazat exportteljesítménye adja. Nemzetgazdasági szinten komoly hátrányként értékelhető a tény, miszerint a jelentős agrárpotenciál ellenére az ország a mezőgazdasági termékeket illetően nettó importőrnek számít.

2005-ben például az ország agrárélelmiszer ágazata nem kevesebb, mint 1,3 milliárd Eurós kereskedelmi deficitet tudhatott magáénak (673,3 millió Eurós export és 2021,9 millió Eurós import mellett). Ami pedig az export szerkezetét illeti, jellemzően azokban az ágazatokban alakul pozitívan a kereskedelmi mérleg, ahol mind a feldolgozás szintje (vagy feldolgozatlan nyerstermékek), mind pedig a hozzáadott érték alacsony. Az import értelemszerűen főleg azon termékek esetében jelentős, ahol a kapacitások a hazai fogyasztás szintje alatt maradnak. A kedvezőtlen kereskedelmi mérleg kialakulásához hozzájárult az elmaradott élelmiszeripar is. Némi optimizmusra adhat okot a tény, hogy 2009-ben az előző évhez képest csökkent az agrár-élelmiszeripari termékek kereskedelmi deficitje (pl.: 2009. január 1 - november 30 közötti időszakban 510,8 millió euróval csökkent a deficit mértéke az előző év azonos időszakához viszonyítva). Legfontosabb kereskedelmi partnernek az Európai Unió számít, ahová a romániai mezőgazdasági export 77%-a irányul, ugyanakkor innen származik a behozott termékek 80%-a.

Az európai integrációs igazodás, a vámok eltörlése és az árupiacok liberalizálása olyan időszakban érintette a román mezőgazdaságot, amikor az a szabad verseny kihívásaira nem volt

megfelelően rákészülve. Az európai és a világpiacon mezőgazdasági termékdömping ellen való fellépésre, a hazai termelők védelmezésére látszólag elfogytak az állam eszközei. Az elérhető Európai Unió támogatások és a mezőgazdaság fejlesztését célzó kormányzati programok a versenyhátrányból származó veszteségeket képtelenek voltak megfelelően ellensúlyozni. A diszkrimináció és protekcionizmus ellen komolyan fellépő Európai Unió politika a versenyképtelen romániai mezőgazdasági vállalkozásokat és gazdákat komoly kihívás elé állította, legalábbis ami a termékek értékesíthetőségét illeti. A romániai gazdatársadalom (de a székelyföldi és a Hargita megyei gazdatársadalom úgyszintén) egyszerűen képtelen volt versenybe szállni a nagyobb termelékenység mellett, (gyakran) jobb minőségben és olcsóbban előállított külföldről importált mezőgazdasági termékekkel. Nem meglepő tehát, hogy a terepmunka alkalmával megrendezett egyeztetések során, a termelők a piacra jutás problémáját napjaink mezőgazdaságának is egyik fundamentális problémájaként említették.

Végül pedig röviden szólnunk kell az ágazatban dolgozók jövedelmeiről is. A Nemzeti Vidékfejlesztési Program szerint, Romániában a vidéki térségekben élők 40%-a jövedelmét (pénzbeli és természetbeli jövedelem együttesen) a mezőgazdaságból szerzi. A mezőgazdasági jövedelmek több mint háromnegyede természetben realizálódik (háztartások saját fogyasztási célból előállított termékei), ami az ágazat háztartások önellátásában betöltött hangsúlyos szerepére és a piacosítás alacsony szintjére hívja fel a figyelmet. Az sem meglepő, hogy azon háztartásoknál, amelyek bevétele mezőgazdaságból származik, rendszerint alacsonyabb a realizált jövedelem mértéke (pl.: 2006-ban ez az érték 283 lej/fő volt), mint azokénál, akik más szektorban tevékenykednek (a referencia évben ez a jövedelem 33%-al volt magasabb). A legfrissebb statisztikai adatok szerint a szektorban (mezőgazdaság, hal- és erdőgazdálkodás együttesen) realizált nettó átlagbér 2010 augusztusában 1383 lejre rúgott, míg az iparban ez az érték 1932 lej volt.

A fentiek során megpróbáltunk egy általános képet adni arról, hogy milyen, a mezőgazdaságot is érintő fontosabb gazdasági és társadalmi folyamatok játszódtak le a rendszerváltás utáni Romániában, illetve melyek voltak azok a tényezők, amelyek az ágazat (vissza) fejlődésére hatással voltak. Az ágazat nemzetgazdasági teljesítményét a fontosabb makro-mutatók (GDP részesedés, termelési volumen, export, jövedelmek, stb.) segítségével mértük fel. Láthattuk,

hogy napjainkban a mezőgazdaság nemzetgazdaságban betöltött szerepe még mindig jelentős, főleg ami a foglalkoztatást illeti, ugyanakkor az ágazat gazdasági jelentősége csökkenő tendenciát mutat, ami a román gazdaság szerkezeti átalakulásának kiteljesedésével tovább prognosztizálható az elkövetkezendő évekre vonatkozóan is. Azt is megállapíthatjuk, hogy az átmeneti időszak gazdasági folyamatai (esetenként beleértve az időszak gazdaságpolitikáját is) a mezőgazdaság fejlődését inkább negatívan érintették. Azonnali megoldást a problémákra a várakozásokkal ellentétben az EU integráció sem szolgáltatott, sőt a csatlakozás kezdeti hatásai inkább kedvezőtlenek voltak. Mára az ágazat leépülésének folyamata megállni látszik, sőt a fejlődés szempontjából ígéretes jelek is mutatkoznak. Az agrárpotenciál fenntartható és versenyképes hasznosítása azonban még mindig komoly kihívást jelent az ország számára. Az agráriumon belül pedig az egyik legnagyobb kihívást nem más jelenti, mint egy olyan kiegyensúlyozott agrárvertikum megteremtése, ahol méltányos jövedelemmel és életszínvonalal rendelkezhetsz a mezőgazdaságban érintett minden személy.

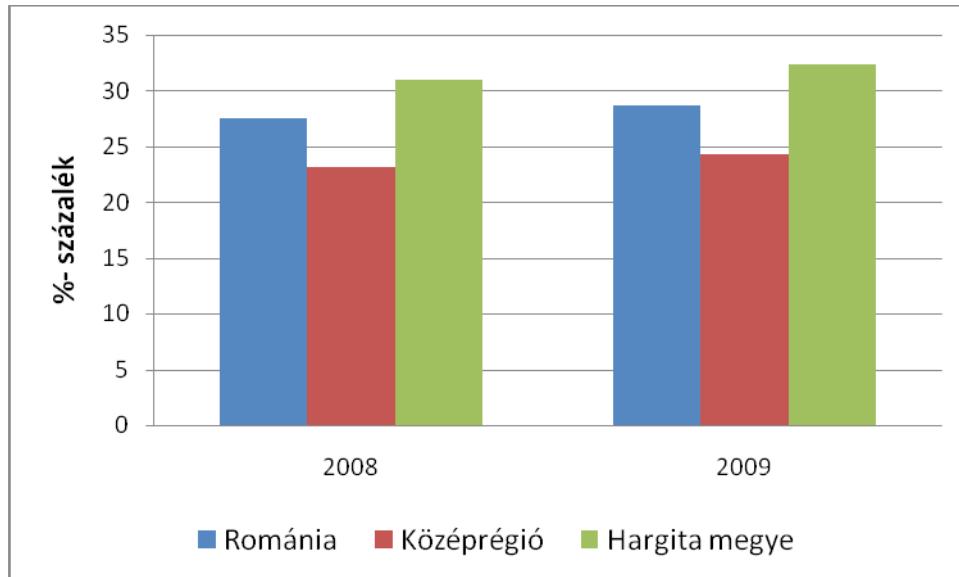
Az agrárszektor megyei gazdaságban betöltött szerepe

Jelen alfejezet keretében a megyei agrárium helyzetét és az ágazat Hargita megye gazdaságában betöltött szerepét vizsgáljuk meg. Az alábbiak során kitérünk a megyei agrártermelés szerkezeti problémáinak tárgyalására, ugyanakkor érintjük a mai viszonyok között ígéretesnek mutakozó ágazatok helyzetét is.

Az előbbiek során tárgyalt makro-gazdasági és makro-társadalmifolyamatok alapvetően az országos trendeknek megfelelő változásokat eredményeztek Hargita megyében is. Az imént bemutatott makrostrukturális átrendeződés modellje alapján például láthattuk, hogy a mezőgazdaság, foglalkoztatásban betöltött szerepe Hargita megyében az országos trendnek megfelelően a 90-es évek elejétől 2000-ig folyamatosan nőtt. 2000-ben azonban az ágazatban dolgozók aránya meghaladja az országos átlagot, a későbbi csökkenés íve pedig laposabb, mint az ország esetében, ami az ágazatból történő kivonulás visszafogottabb tempójára enged

következtetni. Az alábbi ábra alapján láthatjuk, hogy Hargita megyében 2009-ben az ágazatban foglalkoztatottak aránya mind a regionális, mind pedig az országos átlagot felülmúlva, még mindig több mint 32%-os részesedést mutat.

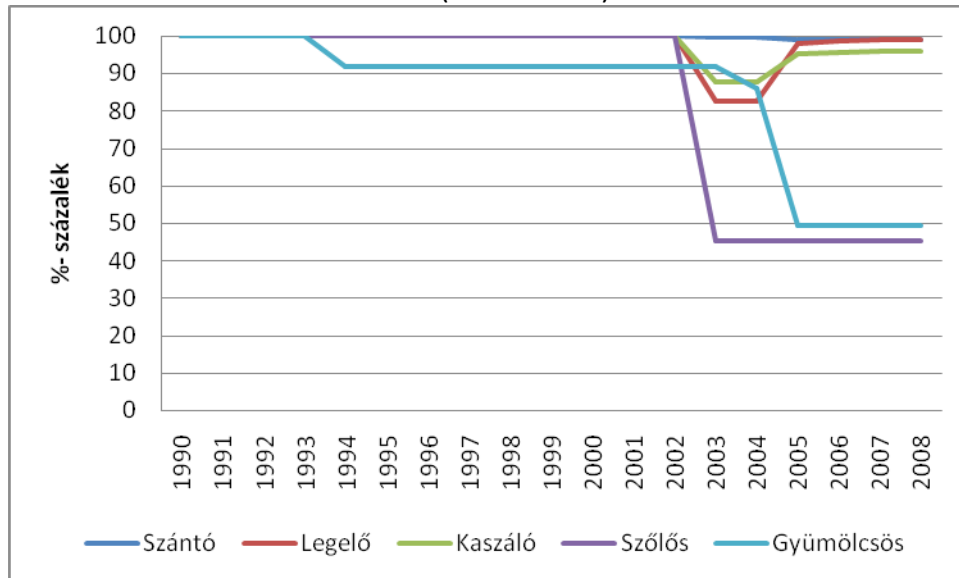
10. ábra: A mezőgazdaságban, erdő- és halgazdálkodásban foglalkoztatottak aránya 2008-ban és 2009-ben

Forrás: Nemzeti Statisztikai Hivatal

Hargita megye mezőgazdasági területe az országos agrárhasznosítású terület 2,7%-át teszi ki, amely a statisztikai adatok alapján közel 400.000 hektárnyi (396.552 hektár 2008-ban) agrárterületet jelent. Ez az érték területarányos részesedést mutat, amely természetesen összefügg a nem mezőgazdasági hasznosítású földterületek arányainak megoszlásával is (pl.: alacsony fokú urbanizáció, nagyvárosok hiánya, stb.). A statisztikai adatok értelmében a megyei agrárterület mintegy 97,16%-a van magántulajdonban.

11. ábra: A mezőgazdasági területek művelési ágak szerinti megoszlása Hargita megyében 1990-2008 (1990=100%)

Forrás: INSSE.ro

Amennyiben a rendszerváltást követő év állapotához (1990-es év adatai) hasonlítjuk a különböző hasznosítású agrárterületek alakulását, úgy láthatjuk, hogy jelentősebb csökkenés 2002-től figyelhető meg. Az ábra alapján megfigyelhető, hogy egyes művelési formák esetében a csökkenés már-már drasztikus mértéket ölt. Így például a szőlősként és gyümölcsösként hasznosított mezőgazdasági területek mérete több mint 50%-al csökken. Ez a szőlősök esetében 72 hektárról 35 hektárra való zuhanást, míg a gyümölcsösök esetében 1540 hektárról 762 hektárra való visszaesést jelent. A vizsgált időszakban a megművelt szántóterületek mérete több mint 1000 hektárral csökkent. Csökkenés a kaszálók és legelők esetében is megfigyelhető, előbbi 1250 hektárral, utóbbi területe pedig közel 6800 hektárral csökkenve. A visszaesés mögött piaci és nem piaci magyarázatok egyaránt fellelhetőek. A közvagyon alapú termelési rendszerek felszámolása és a (koncepció nélküli) földreprivatizáció, a helyi közösségeket a kollektivizálás előtti termelési modellek rehabilitációjának irányába mozdította el. Ez Hargita megyében a kisparcellás, önellátásra berendezkedett egyéni (családi) gazdaságokban történő termelési modell elterjedését jelentette. A megyei gazdaságok átlagos üzemmérete Európai Unió összehasonlításban rendkívül kicsiny, az alkalmazott technológia színvonala túlhaladott, a szaktudás és innováció helyett pedig a generációról-generációra áthagyományozott közösségi tudás határolja be a termelés feltételrendszerét.

A mezőgazdaságra szakosodott vállalkozások száma és ezek aránya a forgalomban (a Megyei Közpénzügyi Hivatal féléves statisztikai adatai alapján ez 2008-ban 2-3% közötti értéket mutatott) és foglalkoztatásban (3% körüli érték) nem számottevő a megye gazdaságában. A jogi személyiséggel is rendelkező mezőgazdasági termelőegységek helyzetéről a mezőgazdaság intézményrendszerét bemutató fejezet során bővebben szólunk.

Hargita megye a jellemző megyei tér- és gazdaságszerkezetnek köszönhetően csapdahelyzetben volt (és van) ami az agrártermelést illeti. A megye magán viseli az alapvetően rurális térség összes ismervét (alacsony népsűrűség, nagyvárosok hiánya, hegyvidéki térség, elnéptelenedés, elöregedés stb.), ugyanakkor sajátos gazdasági berendezkedésének köszönhetően (pl. a községekben, falvakban szinte teljességgel hiányzik az ipar) az agráriumtól való függés az országos átlagnál számottevőbb. Az ilyen térségek fejlesztése, revitalizációja már önmagában kihívás, a problémát csak súlyosbítja, hogy a hátrányos helyzetet az agrártermelési feltételek sem képesek kompenzálni. A földrajzi jellemzőknek köszönhetően ugyanis a mezőgazdasági területek művelési szerkezete és a földek termőképessége kedvezőtlenebb képet mutat a romániai átlagnál. Míg például az ország mezőgazdasági területeinek 64%-át szántóként művelik meg, addig a megyében ez az arány csupán 23%. Bár az országos átlagnál nagyobb arányban vannak jelen a legelőként (37%) és kaszálóként (40%) hasznított területek, a földminőség alapján ezek háromnegyede a megyében a 4-es és 5-ös kategóriába sorolható (a szántóterületek esetében az 1-es kategóriába 0%, míg a 2-es kategóriába is csupán 2,5% tartozik). A földek alacsony termőképessége (egyéb termelési tényezők mellett) az egy hektárra eső átlaghozamokat is befolyásolja. Hargita megyében a burgonya egy hektárra eső átlaghozama például 2008-ban 13.922 kilogramm volt, míg a regionális átlag meghaladta a 16.000 kilogrammot. Ugyanebben az évben a kukorica esetében a megyei átlaghozam 2961 kg volt, amely mind az országos (3215 kg), mind pedig a regionális átlag alatt maradt (3845 kg).

A megyei agrárszektor fejlesztésére vonatkozó javaslatokat az említett két jelenség, az elmaradott gazdaságszerkezet (jelentős agrárfüggőség) és a kedvezőtlen mezőgazdasági feltételek összefüggésében kell tehát megfogalmazni.

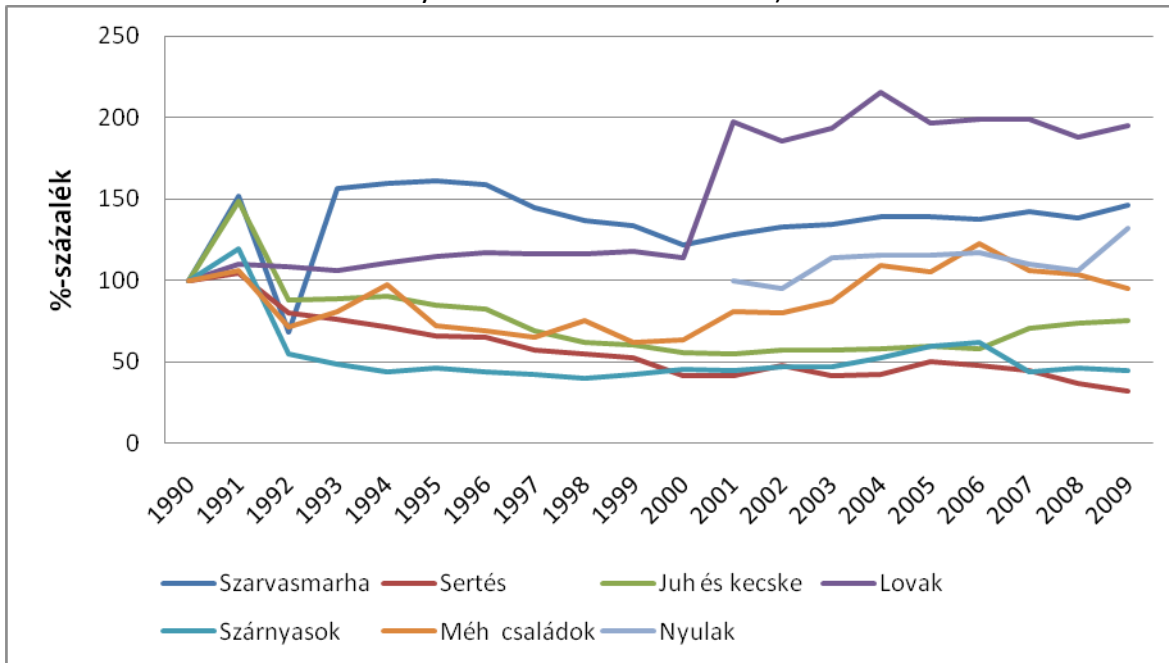
A megyében gabonatermesztésre alkalmas területek elsősorban a csíki medencében találhatóak, a kukorica értelemszerűen a melegebb klímájú Székelykeresztúr környékét kedveli,

míg burgonya a csíki és gyergyói medencében egyaránt sikeresen termesztethető. A megye vetésszerkezetére egyébként jellemző a burgonya, a búza és a rozs dominanciája, a burgonyatermesztés például a szántóföldi termesztés közel egyharmadát teszi ki általában. Települési bontásban (2003-as évi adatsorok) burgonyából a legjelentősebb mennyiséget az alsíki (Csíkszentsimon, Csíkszentkirály, Csíkszentmárton, stb.), illetve a gyergyói községek (Gyergyóditró, Gyergyóújfalu) állítják elő.

Ami pedig a gyümölcsstermesztést illeti, 2003-as adatok alapján a megye településeinek sorában első helyen Farkaslaka község található 647 tonnányi terméssel, a második helyen pedig Korond áll (572 tonna). A megtermelt gyümölcsmennyiség esetében a legkedvezőtlenebb helyezést a klimatikus, földrajzi, stb. viszonyoknak köszönhetően a hegyvidéki települések tudhatják magukénak (Borszék, Vasláb, Tusnádfürdő stb.).

A domborzati és klimatikus viszonyoknak köszönhetően a megyében az állattartás számára kedvezőbbek a feltételek, ezt támasztja alá a jelenlegi művelési szerkezet is. Ha azonban az elmúlt 20 év statisztikai adatait szemléljük, akkor kijelenthetjük, hogy az állattartás esetében is általánosan, az előbbieken során már ismertetett országos tendenciák érvényesültek. Az alábbi ábra alapján például láthatjuk, hogy a lófélék kivételével a 90-es években minden jószágra a létszámcsökkenés volt jellemző. A fogyatkozás valamikor az ezredfordulóra áll meg, ezután pedig a legtöbb állatfaj esetében stabilizálódik a létszám. Sőt, a méhcsaládok számát és a kecskeállományt tekintve növekedés is tapasztalható, azonban 2009-re ez utóbbi még mindig csak az 1990-es létszám háromnegyedét éri el.

12. ábra: Az állatlétszám alakulása Hargita megyében 1990 és 2009 között (1990=100%, a nyulak esetében 2001=100%)

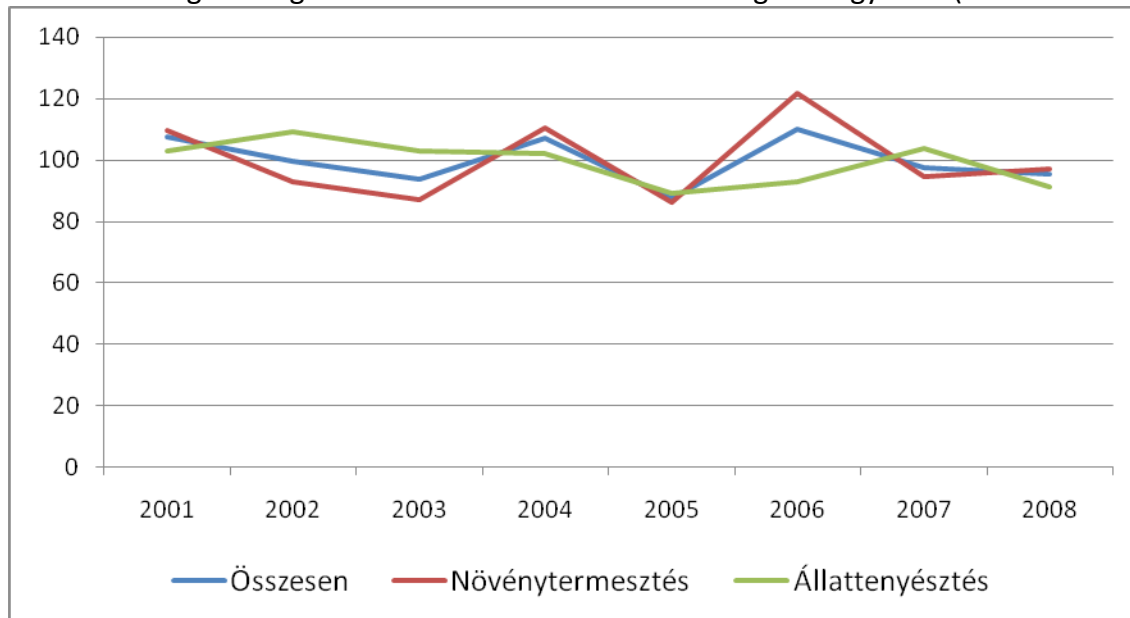

Forrás: Nemzeti Statisztikai Hivatal

A csökkenés drasztikusnak nevezhető méreteket ölt a sertésállomány és a szárnyasok esetében, előbbiek száma nem kevesebb, mint 100.000-el fogyatkozott meg. Ezzel egyidejűleg a szarvasmarha állomány létszáma 70-75 ezer darabszám körül stabilizálódik. A méhcsaládok mai létszáma majdnem azonos az 1990-ben regisztrált létszámmal, azaz számuk 15.000 körül mozog.

A húscélú állatok élősúlyára vonatkozó legfrissebb statisztikáink a 2008-as évből valók. Ekkor a húscélú állatok élősúlya összesen 12.864 tonna volt a megyében, aminek több mint fele volt szarvasmarha. A disznóállomány élősúlya ekkor összesen 3651 tonnára rúgott, a tejtermelés 1537 ezer hektoliter volt, a tojások száma pedig 56 millió darabot számlált.

13. ábra: A mezőgazdasági termelés értékének alakulása Hargita megyében (előző év = 100%)

Forrás: Nemzeti Statisztikai Hivatal

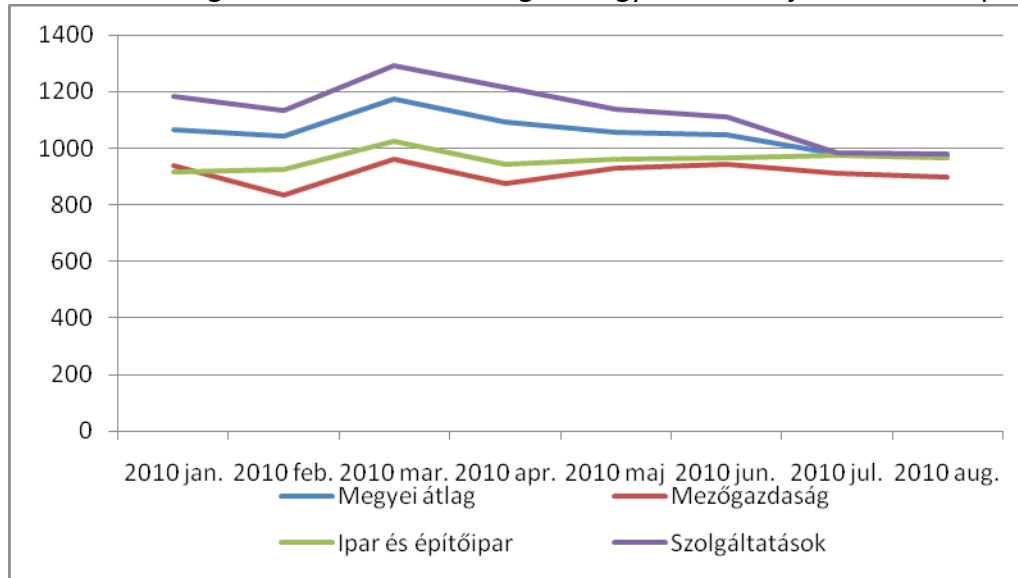
A mezőgazdasági termelés nominálértéke 2008-ban összesen 1.026.204 ezer lej volt, ami a következőképpen oszlott meg az ágazatok között: 67,9%-ot a növénytermesztés, 31,8%-ot az állattenyésztés és a maradék 0,3%-ot pedig a mezőgazdasághoz kapcsolódó szolgáltatások tették ki. Amennyiben tendenciájában vizsgáljuk a különböző ágazatok részesedését az össztermelésen belül, úgy kijelenthetjük, hogy az utóbbi időszakban megfigyelhető az állattenyésztés által realizált nominálérték részesedésének csökkenése (pl.: 2002-ben az ágazat részesedése még 41,5% volt), ami a megyei agrártermelés valós potenciáljától távolodó kihasználás mértékére utal.

Az alábbi ábra az ágazatban dolgozók nettó átlagbérének alakulását ábrázolja Hargita megyében, az iparban és szolgáltatói szektorban dolgozók nettó átlagbéreihez viszonyítva. Az előbbieken már tettünk említést az ágazatban dolgozók országos nettó átlagbérééről, ami az ipari bérszínvonal alatt, (de jóval a megyei mezőgazdasági bérszínvonal fölött) 1383 lejre rúgott 2010 augusztusában. A mezőgazdaság átlagbérében most is megjelennek a hal- és erdőgazdálkodás, illetve a vadászati ágazat fizetései. Látható, hogy a vizsgált időszak végére az ipar és szolgáltatás nettó átlagbére valahol 970 lej körül konvergálni látszik, míg a

mezőgazdaságban szerzett nettó átlagfizetések, jóval elmaradnak az országos átlagtól, alig 896 lejt érnek el.

14. ábra: A nettó átlagfizetések alakulása Hargita megyében 2010 jan. – 2010 szept. között

Forrás: Nemzeti Statisztikai Hivatal

A mezőgazdaságból származó átlagfizetés tehát a legalacsonyabb a gazdasági szektorok között, ugyanakkor ha valaki Hargita megyében dolgozik a mezőgazdaságban, akkor közel 400 lejjel kap kevesebbet az országos agrárátlagbérnél. Ha tovább szeretnénk árnyalni a képet hozzá kell tennünk, hogy hivatalosan relatíve kevesen dolgoznak a mezőgazdaságban még az alapvetően rurális Hargita megyében is, és a mezőgazdaságból származó jövedelem nagyrésze nem jelenik meg semmilyen statisztikában.

A mezőgazdaságból származó átlagfizetés tehát a legalacsonyabb a gazdasági szektorok között, ugyanakkor, ha valaki Hargita megyében dolgozik a mezőgazdaságban, akkor közel 400 lejjel kap kevesebbet az országos agrárátlagbérnél. Ha tovább szeretnénk árnyalni a képet, hozzá kell tennünk, hogy hivatalosan relatíve kevesen dolgoznak a mezőgazdaságban még az alapvetően rurális Hargita megyében is, és a mezőgazdaságból származó jövedelem nagy része nem jelenik meg semmilyen statisztikában.

Összefoglalásként megállapíthatjuk, hogy Hargita megye agrárpotenciálja elmarad az országos átlagtól. A domborzati viszonyok alapvetően az állattartás számára kedveznek, habár az ágazat termelési értékének részesedése csökkenést mutat az utóbbi időben. A megyei agrárium

gazdálkodási, társadalmi és technológiai feltételrendszere előnyt nyújthat az öko- és biogazdálkodás számára. Ugyanakkor figyelembe véve a megye adottságait a mezőgazdaság kérdését itt nem szabad gazdasági kérdéssé redukálni. Ennek ugyanis fontos szerepe van a tájgazdálkodás és tájképvédelem, a turizmus, a helyi közösségek és népi kultúra megőrzésében. Hargita megyében a mezőgazdaság kérdését kizárólag e komplex perspektíván keresztül érdemes szemlélni. A mezőgazdaság multifunkcionális jellegéről Hargita megyében a későbbi fejezetek során bővebben is szólunk.

III.4. A feldolgozás és értékesítés legfontosabb problémái

A termékek feldolgozására hivatott egykori megyei feldolgozó egységek közül többet privatizáltak, vagy zártak be az utóbbi időszakban. A tejfeldolgozás esetében általános probléma, hogy a nagyobb feldolgozók sok esetben nem a helyi termelőktől megvásárolt tejet dolgozzák fel, illetve a felvásárláshoz alacsony árat és nehezen teljesíthető feltételeket szabnak. Azt mondhatjuk, hogy a termelők teljesen kiszolgáltatott helyzetben vannak, sem a szerződési, sem az árszabási feltételeket nem képesek érdemben befolyásolni. A kisméretű gazdaságok által biztosított kis szállítási mennyiségek gyengítik a termelők piaci pozícióit a feldolgozókkal és felvásárlókkal szemben. A feldolgozók és a kisebb termelők közötti szerződéses kapcsolat rendszerint viszonylag rugalmasnak tekinthető. A feldolgozók – a piaci helyzettől és az infláció mértékétől függően – évente akár 3-4 alkalommal is változtatnak a felvásárlói áron. Így a termelők nem értelmezik mereven a szerződéseket, és gyakran váltanak a jobb feltételeket kínáló felvásárló felé. Komolyabb szerződéses kapcsolattal csak a nagyobb termelőket kötik magukhoz a feldolgozók.

Mivel a megyében előállított mezőgazdasági termékek nagy része alacsony feldolgozottság fokkal, nyersanyagként kerül ki a térségből a feldolgozás fokának növelésére és az értékesítés megszervezésére újabban több kezdeményezés is indult (mint később látni fogjuk egyesületi formában), de hatékonyságuk mérlegét egyelőre nehéz megvonni. Az elmúlt időszakban láthattunk néhány olyan kezdeményezést, amely példaértékű a térségben, ilyenek számít

például a gyimesközéploki és keresztúri tejfeldolgozók közös megvásárlása a termelők által, a megyei tanács illetve az agrárkamara közreműködésével.

A tej- és húsfeldolgozás területén mégis találhatunk követendő példákat a megyében, amelyek mintájára ki lehetne építeni egy versenyképes feldolgozó szektort. Ide tartozik például a tekerőpataki Karpatenmilk tejfeldolgozó, vagy akár a Góbé termékcsaládba tartozó termékek, ahol a tejfeldolgozásnál szigorú kritériumrendszer alapján, kizárólag a helyi termelőktől felvásárolt tejből nyert terméket forgalmazzák.

A tejfeldolgozás esetében egyik fontos probléma az egyesületi csarnokok hiánya, illetve az, hogy nincsenek olyan kis feldolgozók, akik helyi, térségi piacokra állítanának elő alapélelmiszereket (a statisztikai adatok szerint a megyei tejmennyiség 7%-a kerül csupán feldolgozásra). Megoldás lehetne, hogy településenként, vagy térségenként kis tejfeldolgozókat hoznának létre például az iskolatej és hagyományos tejtermékek előállítására. Ennek érdekében képzéseket kellene szervezni a hagyományos termelési és feldolgozási módszereket illetően. Ennek előfeltétele a megyei tejbegyűjtési és szállítási rendszer modernizálása, amelynek a fajlagos költségei jelenleg magasak. Ami a tejfeldolgozással kapcsolatos gyakorlati ismeretek átadására irányuló programokat illeti, jó példaként külön ki kell emelnünk a Hargita Megye Tanácsa által szervezett, KAP karaván és Insight névvel elindított projekteket.

A húsfeldolgozás esetében is komoly problémának számít a feldolgozók hiánya, ha arra gondolunk, hogy a megyében nincs egyetlen engedélyezett vágóhid sem. Ebben az esetben is a meglévő kisebb méretű húsfeldolgozók rehabilitálása lenne a megoldás, magán és/vagy közpénzek befektetésével. A megkérdezett gazdák 77%-a említette a térségi vágóhidak létesítését, és 70% a feldolgozó üzemek létrehozását, mint legszükségsebb agrárberuházásokat.

A kérdőíves felmérésünk alapján a megkérdezettek a megyei mezőgazdaság legnagyobb problémájaként a szűk piaci lehetőségeket és az értékesítési nehézségeket identifikálták (59,6% említette). A válaszadók fele a megtermelt mezőgazdasági termékek 50-75%-át piacon értékesíti. Az értékesítés módját illetően az első helyen a szerződéses alapon történő felvásárlás (49,5%) áll, ezt követi a háznál történő értékesítés gyakorlata (24,5%). Csereárúként a

megkérdezett gazdák 8,3%-a értékesíti termékeit, míg rendszerint a regionális piacokon 7,8%, helyi piacokon pedig csupán 5,4% értékesít.

A helyi termékek piaci helyzetének javítására bejegyzésre került Hargita Megye Tanácsa kezdeményezésére a Székely Termék védjegy, amelynek célja az eredet és a minőség tanúsításán keresztül jó piaci pozíció kialakítása a térség mezőgazdasági és hagyományos kézműves termékei számára. Megindult a Székely Termékek egységes marketingjének kialakítása, amelynek egyik eszköze a minden évben két alkalommal bővülő helyszíneken megrendezett Helyi, Hagyományos Termékek Vására.

III.5. Erdő és vadgazdálkodás Hargita megyében

Egy megyei szintű agrárfejlesztési dokumentum kidolgozásakor elengedhetetlen a megyére vonatkozó erdőgazdálkodási gyakorlat sajátosságainak, problémáinak és lehetőségeinek számbavétele, ezek alapos vizsgálata és a stratégiai részben erre a területre vonatkozó programok, fejlesztési javaslatok összeállítása. Hargita Megye Tanácsa közösen az erdőgazdálkodásban érintett szereplőkkel a megyei erdőgazdálkodás hosszú távú fenntarthatóságát kívánja biztosítani.

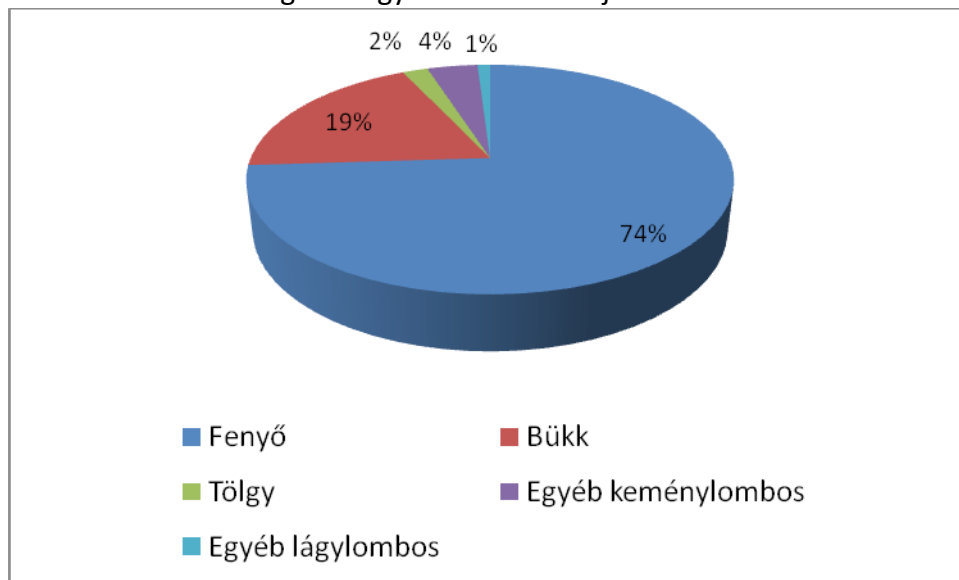
A fenntartható erdőgazdálkodás azt jelenti, hogy a társadalom erdővel kapcsolatos igényeit (fatermesztés, környezetvédelem, rekreáció-üdülés) oly módon kell kielégíteni, hogy az erdővagyon semmilyen jellegű károsodást ne szenvedjen. Itt tartjuk fontosnak megemlíteni, hogy a kultúrtáj, egy megye, régió, vagy ország erdeinek állapota az adott területi egység történelmének jegyeit hordozza magán, az ott élők értékrendjéről, környezethez való viszonyáról árulkodik.

Az erdőgazdálkodás kérdéskörének vizsgálata során elemzésre kerül az erdős területek nagysága az összterülethez viszonyítva, továbbá az erdőt alkotó faféléknek a bemutatása, a megyei erdőgazdálkodás intézményrendszere. Az erdőgazdálkodáshoz szorosan hozzátartozik az erdei nem fa termékekben rejlő gazdasági potenciál bemutatása és a vadgazdálkodási gyakorlat jelenlegi helyzetének feltárása, valamint az erre vonatkozó törvénykezés számbavétele.

Az erdő mind a mai napig a megye gazdaságának egyik kiemelkedő erőforrása. Korábban az erdő szolgáltatta azt a csereterméket, amellyel az itt élő lakosság megszerezhetette a szomszédos megyékből a megélhetéshez szükséges gabonát és egyéb termékeket.

A megye összterületének 35,6 %-át (236.911 hektár) borítja erdő, ezen kívül a beerdősült legelős területet 32.000 hektárra becsülik. Az erdők jó minőségű, sok esetben sértetlen erdőtömbök (kivétel azok a területek, amelyekre az elmúlt két évtized illegális fakitermelési gyakorlata rányomja a bélyegét).

15. ábra: Hargita megye erdőinek fafaj szerinti összetétele

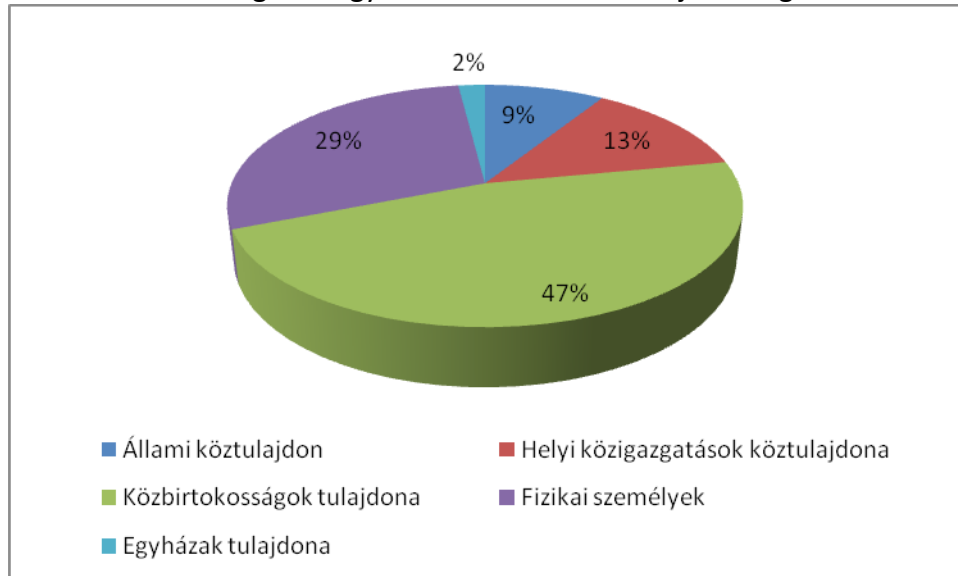
Forrás: Orbok Sándor- Románia és Hargita megye erdővagyon

A megyében az erdővagyon gazdagságát alátámasztja, hogy az egy lakosra jutó erdőterület 0,7 hektár, míg országos szinten ez az érték 0,29 az európai átlag pedig 0,30.

Romániában a földalapról szóló 1991. évi 18. törvény alkalmazásával kezdődhetett volna el az erdők reprivatizációja, azonban a tulajdonosként egy hektárig terjedő erdő visszaigénylési jogával viszonylag kevesen éltek. 2000-ben jelent meg az 1/2000 sz. jogszabály, amely a földalapról szóló törvény és az 1997. évi 169. törvény előírásai szerint igényelt mezőgazdasági földterületek és erdőterületek feletti tulajdonjog helyreállítását szabályozza. A szóban forgó törvény 28. szakasza kimondja, hogy erdészeti területekkel való gazdálkodás és kitermelés megszervezése érdekében a közbirtokosságok és egyéb típusú társulási formák tagjai, illetve

azok örökösei bíróság által jóváhagyott társulásba tömörülhetnek. Ezt lehet a közbirtokosságok újraalakulásának momentumának tekinteni.

16.ábra: Hargita megye erdőterületeinek tulajdonmegoszlása

Forrás: Orbok Sándor- Románia és Hargita megye erdővagyon

A fenti ábra adataiból kiderül, hogy az erdőterületek többsége a közbirtokosságok adminisztrációs körébe tartozik (47%). Az adatok is alátámasztják, hogy a megye erdőinek kezelésében kiemelt szerepet játszanak a közbirtokosságok és magánerdészeti hivatalok. Hargita megye területén több tucat közbirtokosság jött létre, ezek gyakorlatilag lefedik a megye egész területét.

Az erdőgazdálkodási gyakorlat hatékonyságának növelése érdekében Hargita megyében létrehozták a Közbirtokosságok Egyesületét, ezen belül pedig a magánerdészetet, országos szinten ez volt az első ilyen jellegű kezdeményezés. A magánerdészet a Közbirtokosságok Egyesületének keretei közt került bejegyzésre, mint külön jogi személy. A rendszer napjainkra hatékonyan kifejlődött, szakmai szempontból is működőképesnek tekinthető. A magánerdészettel kapcsolatban szükséges megjegyezni, hogy ez a kezdeményezés Európai szinten egyedinek számít, mivel az EU-ban kevés a büntetőjoggal rendelkező civil szervezetek száma, az erdészetnek pedig megvan ez a joga, ugyanakkor büntető vádeljárás indítási joga is van, és ügyészségi eljárást is kezdeményezhet.

A megyében létrejött közbirtokosságok közt vannak nagyon jól működő, profitot termelő közbirtokosságok, viszont olyanok is, amelyek több milliós adóssággal küszködnek.

Meg kell jegyezni, hogy a kitermelt fa legtöbb esetben rönkfaként kerül értékesítésre, helyi szinten alacsony a feldolgozóüzemek és bútórüzemek száma, a fa tehát alacsony hozzáadott értékkel kerül értékesítésre. A jelenlegi gyakorlat szerint a megyében tevékenykedő közbirtokosságok az esetek 90%-ban nem dolgozzák fel a kitermelt fát.

Az elérhető adatok szerint a 2006-2008-as időszakban, Hargita megyében a kitermelt famennyiség a következő képet mutatja:

4. táblázat: A megyében kitermelt famennyiség alakulása 2006-2008

2006	2007	2008
947,5 ezer m ³	1166,7 m ³	988,9 m ³

Forrás: Nemzeti Statisztikai Hivatal

A fakitermelés és feldolgozás ma is a megye egyik vezető ipari ágazata, ennek központjai Székelyudvarhely, Csíkszereda, Gyergyószentmiklós, Galócás és Maroshévíz. Az említett városokban és községben működnek azok az üzemek, amelyek a megyében kitermelt fa jelentős részét feldolgozzák és értékesítik.

2006-ban, 1167 hektár, 2007-ben, 805 és 2008-ban, 889 hektár erdő került felújításra, a három évben végzett erdőfelújításokra komoly összegeket fordítottak, ennek mértéke meghaladja a 9400 ezer lejt.

Az erdőgazdálkodáshoz szorosan hozzátartozik az erdei nem fa termékek kérdésköre is, amely az erdei gyümölcsöket, gyógynövényeket és gombákat valamint a vadgazdálkodás gyakorlatát foglalja magában. A Hargita megyei erdőkben komoly potenciál van ezen a területen, viszont a problémák korántsem egyszerűek. Az erdei gyümölcsök kérdéskör egyik fő problémája, hogy ennek értékesítését többnyire külföldi cégek végzik.

Az erdei gyümölcs feldolgozása és értékesítése érdekében került kidolgozásra az úgynevezett Gazdasszony program, amely segítségével a megyében összegyűjtött erdei gyümölcsök jelentős hányada feldolgozásra kerül, a gazdasszonyok lekvárt főznek és az elkészült termék becsomagolva kerül piacra.

Megyei szinten a gombák gyűjtésének és értékesítésének léteznek szervezett formái, vannak cégek, amelyek kimondottan ezen a területen tevékenykednek, ezek azonban sok esetben szerződés nélkül vásárolják fel a gombát, és egy alkalmas és alkalmazható jogszabály hiányában ez a kérdés egyelőre megoldás nélkül marad.

A terepmunka során készített interjúkból kiderül, hogy az erdőgazdálkodásban fontos szerepet betöltő szereplők véleménye szerint egy olyan jogszabályra lenne szükség, amely kimondja, hogy az erdőbe engedély nélkül tilos a belépés. A román törvénykezés szerint az erdőbe bárki bemehet és 3-5 kg-ig saját felhasználásra gyűjthet gombát vagy erdei gyümölcsöt, az ennek következtében kialakult kontrollálatlanság miatt a tulajdonosok sok esetben csak a kárral maradnak.

A gombák kérdésköréhez hozzátartozik az is, hogy a megyében lehetőség van olyan fajták telepítésére, mint a vargánya, vagy a szarvasgomba. Szakemberek biztosításával, hatékony piacszerzési és marketing tevékenységek segítségével ez a terület egy versenyképes ágazattá nőhetné ki magát.

Az erdőnek egy másik nagyon fontos hozadéka, lehetősége a vadgazdálkodás. Székelyföldön és Hargita megyében két évtized után most nyílik lehetőség új pályára állítani ezt az ágazatot, mivel az erre a területre vonatkozó törvénykezés ebben az időszakban kerül módosításra.

A 2010. évi 1221-es miniszteri rendelet előírásai kiaknázhatók oly módon, hogy a székelyföldi termelők hasznára fordíthatók legyenek, és lehetőségük nyíljon, hogy saját tulajdonukat még inkább a saját javukra használhassák fel.

A 2006/407-es vadászati törvény kimondta, hogy a vadászterületek tíz évre megkötött bérleti szerződése lejártával a területtulajdonosi társulások árverés nélkül kaphatják meg a vadásztatási jogot ott, ahol a terület 51 százalékát a területtulajdonosok birtokolják.

A 2010/1221-es miniszteri rendelet szabályozza, hogy a tulajdonosi társulások miként adhatják ügykezelésbe tíz évre a vadászterületeket a törvényesen megalakult vadászegyesületeknek.

Az új rendelet a tulajdonosokat a következőkben részesíti előnyben:

- a tulajdonosok közgyűlése dönti el, melyik vadásztársulat kaphatja meg ügykezelésre a vadászterületet;

- meghatározzák, hogy a terület utáni bért (amelyet a miniszteri rendelet szabályoz) miként használják fel.

A törvény szabályozása értelmében hegyvidéken egy vadászterület nagysága 10 000 hektár. A bérleti díj 10 000 euróig mehet. Ennek 80 százaléka a tulajdonosi társulást illeti meg, és felhasználási módját a társulás közgyűlése dönti el. Dönthetnek a bérleti díj kifizetéséről a tagoknak - bár a hektáronkénti egy euró összeggel a kis területek tulajdonosai nem tudnak sokat kezdeni - vagy a befolyó összegből építhetnek mezei utakat, a legelőkön szálláshelyeket, itatókat, ahol a területtulajdonosok állatai kaphatnak helyet, illetve a vadászegyesülettel egyetértésben megtéríthetik a vadkárokat különösebb bürokratikus eljárások nélkül.

Az erdő és a benne rejlő potenciál a megye gazdaságának kiemelkedő erőforrását képezi és képezheti a jövőben. A hatékony erdőgazdálkodási gyakorlat kialakításának érdekében, valamint a profit maximalizálásának eléréséhez szükséges az erdőgazdálkodást célzó fejlesztési programok kidolgozása. Ezek megfogalmazására jelen fejlesztési dokumentum stratégiai részében kerül majd sor.

III.6. A megyei agrárium társadalmi és technológiai feltételrendszere

Az átmenet mezőgazdaságának legfontosabb változásai

A román gazdaság a rendszerváltás után, a nyugati típusú, szabad piacra alapozott kapitalista piacgazdaság kiépítését kezdte meg. Ez egy hosszan elnyúló átmenetet, szerkezetváltási folyamatot eredményezett, amely a mezőgazdaságban napjainkig nem fejeződött be.

A romániai mezőgazdaság jelenlegi problémáinak jelentős része a szocialista berendezkedésből a piacgazdaságba való átmenet elhibázott lépéseiből eredeztethető.

A szocialista rendszer fő jellemzőiből eredően (szocialista típusú tulajdon és termelés, eltúlzott termelőegységek, ipar központú fejlesztés, alacsony jövedelmek a mezőgazdaságban stb.) a mezőgazdasági szerkezetátalakítási folyamat fő elemei a földtulajdon közösségi jellegének megszüntetése és privatizálása, valamint a szocialista agrárgazdaságok átalakítása és privatizálása.

Ez volt tehát az a kiinduló pont, amit a lehető legkisebb megrázkódtatással kellett volna a magántulajdonra alapozott piacgazdaság támasztotta verseny követelményeinek megfelelően átalakítani. Ez az átalakítás azonban számos ponton kudarcot vallott és az elhibázott folyamatok sok tekintetben gátolják a román mezőgazdaság továbbfejlődését.

A mezőgazdaság **reformja** a következő célokat kellett (volna) megvalósítsa:

- új gazdasági rendszer megteremtése, amelyben biztosított az mezőgazdasági termékek és inputok árának és a piacának szabadsága,
- jogi és intézményi keretet létrehozását a piacgazdaság számára,
- A mezőgazdasági területek visszaszolgáltatása és a szocialista mezőgazdasági egységek átalakítása,
- új magántulajdonra alapuló mezőgazdasági struktúra kialakítása,
- a mezőgazdasági ráfordítások (input-ok), a szolgáltatások és a kereskedelem monopóliumának megszüntetése és privatizálása,
- a mezőgazdaság igényeinek megfelelő finanszírozási és hitellehetőségek kialakítása.

Fokozta a mezőgazdaság fejlődőképességének korlátait, hogy a mezőgazdasági termékek piacán 1989 után még pár évig nem szabadították fel az árakat, főleg az alapvető élelmiszerek (kenyér, tej, sertés- és baromfi hús) árát fagyasztották be. Az ipari termékek árai ezen idő alatt rohamosan növekedtek, az árolló nyílása pedig akadályozta a mezőgazdaság fejlődését, a jövedelmező termelést és az ágazati beruházások megvalósítását. A fokozatos árliberalizációs politika miatt az állam még sokáig ellenőrzés alatt tartotta a mezőgazdasági termékek piacát. További, az előbbieken során már bemutatott mezőgazdasági szektoron kívüli folyamatok is befolyásolták az agrárium fejlődését.

A fenti ellentmondásos folyamatoknak köszönhetően is a mezőgazdasági szektor Romániában egyre kedvezőtlenebb megítélésben részesült, a politikai vagy gazdasági döntéshozás szintjén éppúgy, mint a közvélekedés terén.

Az 1990-1997 között alacsonyan tartott és szabályozott mezőgazdasági árak – az igen magas inflációs gazdasági környezetben – nem tették lehetővé a jövedelmező mezőgazdasági termelést. Ezt súlyosbította a mezőgazdasági termelés stagnálása, valamint az élelmiszeripari termelés visszaesése, ami a rendszerváltás óta eltelt két évtizedben jellemző, és igen rosszul érintette a kvóta tárgyalások során a főbb ágazatokat.

A mezőgazdaság és élelmiszeripar fejlődése szempontjából kedvezőbb gazdasági környezet csak az európai uniós csatlakozás előtti két-három évben alakult ki. A 2000-ben beindult gazdasági növekedés bővülő fizetőképes keresletet teremtett az élelmiszeripari termékek iránt, az EU támogatási rendszere keretében kifizetendő előcsatlakozási támogatások is javítottak a mezőgazdasági termelés, illetve a vidéki népesség helyzetén. Ha azonban megnézzük a mezőgazdasági ágazat hatékonysági fokára utaló adatokat, az egy még mindig átalakulás alatt álló rendszer infrastrukturális, logisztikai és mentalitásbeli állapotát mutatja, és amelynek versenyképessé tétele minden bizonnyal eltart még egy ideig.

A tulajdonjogok helyzete

A szocialista kollektivizálás során véghezvitt földreform eredményeképpen az ország mezőgazdasági területének mintegy 60%-a (8,6 millió hektár) és szántóföldi 70%-a (6,5 millió hektár) mezőgazdasági szövetkezeti egységek által volt megművelve, és ezek az egységek birtokolták az állatállomány jelentős részét is.

Majdnem teljesen eltűnt Romániában a magántulajdon, a mezőgazdasági területek jelentéktelen része maradt az emberek tulajdonában. Ezzel párhuzamosan új tulajdonformák jelentek meg:

- állami mezőgazdasági üzemek
- kollektív gazdaságok, amelyek csak földterülettel és állatállománnyal rendelkeztek, de hiányoztak a földek megmunkálásához szükséges eszközeik
- a termelő szövetkezetek tagjainak a kisgazdaságai (kezdetben 0,15 hektár, később maximum 0,3 hektár)
- a hegyvidékeken élők magántulajdonai.

1989-ben a termelő szövetkezetek és az állami gazdaságok tulajdonában 11.019 ezer hektár terület volt, a volt tulajdonosok a földtulajdon visszaállításának eljárása alatt 10.194 ezer hektár területre nyújtották be igényüket.

A rendszerváltást követően az agrárreform prioritását a földterületek magántulajdonba való juttatása és használata jelentette. Ezt a 18/1991-es földtörvény alkalmazásával kívánták elérni, amely azonban koncepciótlansága miatt máig ható akadályokat gördített a hatékony mezőgazdaság kialakítása elé:

- A földterületek ugyan visszakerültek a volt tulajdonosokhoz, de a földtörvény alkalmazása sajnos nem volt összekötve egy tudatos struktúrapolitikával, megakadályozandó a birtokok elaprózódását,
- A földtulajdon visszaállítását elválasztották a gépek, eszközök szétosztásától, így a földtulajdonosok gépek, eszközök hiányában kellett megművelniük földjeiket,

- A gépparkok felbomlottak, ráadásul a volt termelő szervezetektől megmaradt gépek eszközök nagy része (a korábbi beruházások elmaradása miatt) már amortizálódott 1990-re,
- Maximum 10 hektár kerülhetett vissza a jogos tulajdonosokhoz,
- A törvény eladási tilalmat rendelt el 10 évre.

A fenti hibák korrekciójára két kísérlet is történt, 1997-ben (a 169-es törvénnyel) és 2000-ben (az 1. törvénnyel), de megnyugtatóan máig sem sikerült rendezni minden problémát. A 1/2000-es törvény azon tulajdonosok esetében is tárgyalja a kárpótlási lehetőségét, akiknek valamilyen okból kifolyólag nem szolgáltatható vissza a jogos tulajdonuk.

Politikai okokból, a megfelelő jogszabályi és intézményi keret hiányában, az állami tulajdonú mezőgazdasági területek privatizációjának előrehaladása lassú volt. A privatizáció első lépésében az állami gazdaságokat részvénytársaságokká alakították át, de az egyedüli tulajdonos a román állam maradt, így továbbra is állami ellenőrzés alatt maradtak, nehezítve azok piacorientált átalakítását.

A földtulajdon helyreállításának eredményeként a 2005-ös Mezőgazdasági Összeírás alapján Romániában 4.256.152 gazdaság létezett 3,27 ha-s átlagterület nagysággal. Az egyéni gazdaságok száma hozzávetőleg 4,2 millió, amelyek a mezőgazdasági területek 70 %-át művelik, míg a jogi személyiséggel rendelkező társaságok száma 18.263. Az egyéni gazdaságok száma túl magas, a kereskedelmi társaságok, illetve társulások aránya túl alacsony, a szervezetek aránya pedig elenyésző. (Kupán, 2007)

Hargita megyében az ágazat modernizációja szempontjából az egyik legnagyobb féket 20 évvel a rendszerváltás után még mindig a tulajdonjogok tisztázatlansága jelenti.

Az önkormányzatok által 2009.12.31-én szolgáltatott, a mezőgazdasági földterületekkel kapcsolatos adatok alapján, amelyet a Mezőgazdaság és Vidékfejlesztési Igazgatóság állított össze, a Hargita megyei helyzet a következő:

5. táblázat: A földbirtok jogi helyzete Hargita megyében (ha)

	Tulajdonosok	Szántó	Legelő	Kaszáló	Szőlő	Gyümölcsös	Mezőgazdasági terület össz.	Erdő	Összesen
1	Megye össz.	91.716	146.962	157.060	35	765	396.538	236.911	633.449
2	Köztulajdon*	27	1.418	183	0	0	1.628	22.921	24.549
3	Magán tulajdon	91.409	136.035	156.311	35	763	384.553	189.475	574.028

* Beleértve a magántulajdon, az állam és a területi közigazgatási egységek magántulajdonát is

A Hargita Megyei Kataszteri és Ingatlan-nyilvántartási Hivatal által szolgáltatott adatok szerint 2010. október végére Hargita megyében 125.600 tulajdonjogot bocsátottak ki 489.205 hektárnak megfelelő területre, ami az leadott és érvényes kérelmek 92,29% jelenti, ebből 306.619 hektár mezőgazdasági terület és 182.586 hektár erdőterület volt.

A rendszerváltást követően elindított visszaszolgáltatási folyamatok egy sor olyan procedúrát indítottak el, amelynek során mezőgazdasági földterületek nagy hányada még máig sem került vissza az eredeti tulajdonosához, ami magától értetődően egy sor beruházás, befektetés véghezvitelét gátolja vagy nehezíti meg. A tulajdonjogok tisztázásának problémáját számos megkérdezett említette negatívumként, ugyanis sok esetben az a megművelendő terület gazdasági hatékonyságának csökkentését eredményezi, ha valaki a területével szomszédos parcellát nem tudja a sajátjához hozzávásárolni.

Gazdálkodási formák

A Hargita megyei mezőgazdaság egyik jellemzője az önellátásra való termelés. Az 1998-2000 közötti háztartási statisztikák alapján készült becslések szerint Romániában eléri a 37%-ot az önellátó gazdaságok által megművelt mezőgazdasági terület, míg Bulgáriában ugyanez az arány 20%, Magyarországon pedig 3% volt.

Az önellátásra termelő gazdaságok magas aránya Hargita megyében a rendszerváltás utáni gazdasági átalakulásra vezethető vissza, amikor az iparban és a szolgáltatások területén

megszűnő munkahelyekről felszabadult munkaerő a mezőgazdaságban keresett megélhetést, ugyanakkor, azt láthatjuk, hogy a mezőgazdasághoz való visszatérés napjaink egyik válságkezelő módszereként is tekinthető a lakosság körében.

Az önellátásra való termelés mellett a szétaprózott birtokstruktúra a megyei agrárszektor másik jellegzetessége, ami mind a mai napig országszerte jellemző, de a kedvezőtlen művelési adottságú hegyvidéki területen még inkább jellemzővé vált. A csatlakozást követően ez a szerkezeti struktúra még sokáig fennmaradhat, hiszen a háztáji és kisüzemi állattartó gazdaságok szerepe továbbra is jelentős lesz azokban a térségekben, ahol az állattenyésztés fejlesztésére nincsen lehetőség. Mivel a nagyobb termelők száma csekély, terjeszkedés csak a kis családi gazdaságokkal kialakított szorosabb kapcsolaton, a termelői szerveződések ösztönzésén keresztül történhet. A mezőgazdasági gazdálkodás kisbirtokon, a felaprózódott, szétszórt parcellák mellett túlélési esélyt nyújt rövidtávon azok számára, akik nem találnak más megélhetési forrást, illetve akiknek ez a létformájuk. Románia esetében ez a jelenség a szegénység fenntartását, a fejlett piacgazdaság kialakításának egyik fő akadályát jelenti.

Napjaink gazdálkodási rendszerei

A mezőgazdaság fejlődése során alapvetően négy gazdálkodási típus alakult ki napjainkig, a hagyományos, az iparszerű, a biológiai és az integrált termesztés. Ezen négy típus a gazdasági, ökológiai, társadalmi-kulturális sajátosságoktól, fejlettségi szinttől, a hagyományoktól függően különböző térségekben párhuzamosan máig előfordulhatnak.

A **hagyományos mezőgazdaság** (parasztgazdaság) a fejlett világ nagy részében meghaladott gazdálkodási forma, mivel a rendelkezésre álló természetes potenciál, és nagy mennyiségű kétkézi munka maximális kihasználására alapoz. Kis mennyiségű külső erőforrás bevonás és ipari input jellegű befektetés jellemzi. Mindezek kedvező ökológiai hatást eredményeznek, mivel az ágazatok kialakításával a termékek teljes körű hasznosítása révén nem termelt hulladékot. Ugyanakkor a zárt, a természetes potenciáltól erősen függő rendszer korlátozott fejlődést és termelésbővítést tett csak lehetővé. (Buday-Sántha, 2002)

A hagyományos gazdálkodás fennmaradásának oka gazdaság egyéb ágazatainak (és egyúttal a mezőgazdaság) alacsony fejlettségi szintje, ami a család alapú, hagyományos, túlnyomóan kis és nagyon kisméretű, nagy mennyiségű kézi és állati munkaerőt igényelő gazdálkodási formába kényszeríti egyéb lehetőségek híján az adott térség népességét. Ez a jelenség sajnos Hargita megyében is széles körben jellemző. A hagyományos gazdálkodás a technológiai színvonala alacsony, a módszerek generációk közötti tapasztalatátadás útján öröklődnek a természetes trágyázás jellemző, és nagyon kis mértékben használatos a vetésforgó.

Ennek a gazdálkodási rendszernek a gazdasági hatásfoka nagyon alacsony, a megtermelt termékeket nagyobbrészt saját felhasználásra kerülnek, csak alkalmanként, túltermelés esetén kerül a többletermék piacra. Ebből adódóan elsősorban a család létminimumát szándékozik biztosítani, és ezért nehezen alkalmazkodik a piac igényeihez és a piaci környezet nyomásához. Az is látható továbbá, hogy habár a hagyományos gazdálkodási rendszer célja az élelmiszerellátás biztosítása, ez a rendszer nem képes nagy tömegű nem agrár foglalkoztatottságú népesség ellátására, emiatt pedig a térség élelmiszer behozataltól függővé válik.

Az **iparszerű mezőgazdaság** kialakulását az iparosodás előidézte modernizáció tette lehetővé, a műszaki fejlődés vívmányai a mezőgazdasági termelésben is széles körben alkalmazásra kerültek. Az ipari mezőgazdaság jellemzői:

- hatalmas mennyiségű műtrágya, rovarirtó szerek, növényvédő szerek, növekedés serkentők, stb. használata, mutációk, komplex gépesítés és automatizálás, talajjavítás, magas termelékenységű növény-és állatfajták,
- a piac követelményeinek megfelelően a mezőgazdasági kultúrák szerkezete és összetétele igen változatos, intenzív és szuper-intenzív technológiákat használnak,
- A korszerű technológiák méretgazdaságos alkalmazásának előfeltétele a mezőgazdasági területek közepes (10-50 ha) vagy nagyméretű (50 ha) parcellákba koncentrálódása,
- Jelentős befektetés- és ezáltal támogatásigény,
- Nagyon jó gazdasági hatékonyság, magas hozamok, szinte korlátlan növekedési lehetőség,

- Főtermék centrikusság és rövid távú szemlélet, amely a melléktermékek hulladékként való felhalmozódását és a környezet terhelésének növekedését eredményezték

Az intenzív gazdálkodás és mezőgazdaság a fejlett gazdaságú országokra jellemző (Franciaország, Németország, Nagy-Britannia, Hollandia, Dánia), amelyekben rendelkezésre áll a nagy befektetés igényű fejlesztésekhez szükséges tőke.

Az iparszerű gazdálkodás lehetővé teszi az élelmiszerbiztonság megteremtését, magas jövedelmezőséget és exportra termelést, mindezeknek köszönhetően a további fejlesztések fedezetének megtermelését is. Hátránya viszont az ágazati kapcsolatok felbomlásából eredő fokozott környezeti terhelés, a fogyasztók egészségére gyakorolt káros hatás, a túltermelés, és a rendkívül magas energiaigény.

Napjainkban a korszerű mezőgazdaság modelljei a hagyományos és az iparszerű gazdálkodási mód előnyeit kívánják ötvözni, annak érdekében, hogy a két legfontosabb szempontot, a biológiai és az élelmiszerbiztonságot összhangba hozza. Két irányzat alakult ki, az integrált és a biotermesztés.

Ökológiai (bio) gazdálkodás - A mezőgazdaság előtt álló egyik legfontosabb feladat a termőtalaj életerejének, termőképességének fenntartása, lehetőleg a környezetkímélő, illetve az ökológiai feltételeinek megfelelően. Az Európai Unió ökotörvénye szerint a talaj termőképességének fenntartását, biológiai aktivitását, a tápanyag utánpótlását, valamint talajkondicionálását elsősorban szerves trágyák, zöldtrágyák, komposztált szerves anyagok talajba juttatásával kell megoldani.

Az ökológiai (más szóval organikus, biológiai) gazdálkodás immár több évtizedes sikeres nemzetközi múltra tekint vissza. Az ökológiai gazdálkodás káros következmények nélkül képes terméket, élelmiszert előállítani. Alapja az ősrégi, csak a legutóbbi időben feledésbe merült tétel, miszerint a mezőgazdaság nem egyszerű élelmiszertermelés, hanem környezetvédelem is. Munkafolyamatai elválaszthatatlanok a természet bonyolult kölcsönhatásaitól csakúgy, mint az emberi közösségtől, annak tudásától, erkölcsi tartásától.

Az ökológiai gazdálkodás környezeti és gazdasági szempontból egyaránt fenntartható gazdálkodási mód. Szemléletének középpontjában a természet megóvása, az ember és

környezete közti összhang megőrzése, helyreállítása áll. Mellőzi a környezetre és egészségre veszélyes anyagokat, technológiákat (pl.: gyomirtó szerek, génmanipuláció, hormonkezelés stb.), így állít elő egészséges, ízletes és idegen, káros anyagoktól mentes, értékes élelmiszert.

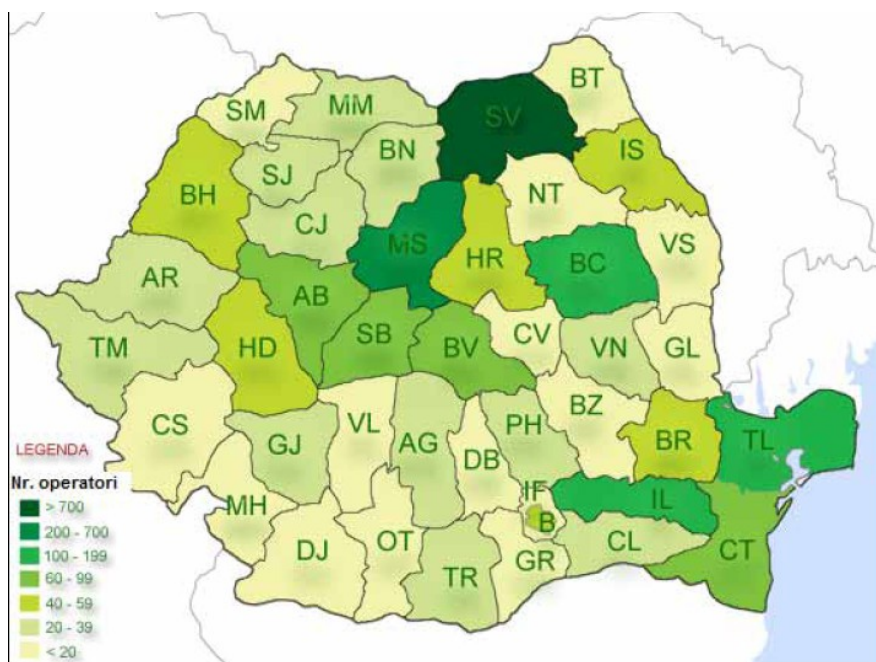
Romániában ökológiai termelést folytathat minden olyan személy, aki betartja a 38/2001-es törvény minden pontját, bejelentkezik egy, a román kormány által engedélyezett Elismerő szervhez, a megyei mezőgazdasági igazgatósághoz és a Mezőgazdasági Minisztérium ökológiai gazdálkodással foglalkozó osztályához.

Az átállás a hagyományos gazdálkodásról az ökológiai gazdálkodásra 2 vagy 3 év a növénytermesztésben, az állattenyésztésben (hús marha: 12 hónap; kis testű kérődzők és sertések: 6 hónap; tejhasznú állatok: 6 hónap; három napos korban vásárolt tojás- és húsbaromfi: 6 hét, méhcsaládok: 1 év).

Az ökológiai gazdálkodásban a trágyázás miatt szükség van állatok tartására is (min 0,2, max 1,5 számosállat hektáronként).

A 2010-es évtől támogatásban részesülnek azon személyek, akik ökológiai termelést szeretnének folytatni. A támogatás nagysága farmonként a következő: 0,30-5 ha - 1500 EURO; 5,1-20 ha - 2300 EURO; 21 -50 ha - 2900 EURO; 51 -100 ha - 3400 EURO; 100 ha-on felül 3800 EURO.

1. Térkép: Az öko-gazdaságok megyénkénti megoszlása Romániában, 2010

Forrás: MADR

Az **integrált termesztés** a műszaki kutatás-fejlesztés legújabb eredményeit innovatívan hasznosító piacorientált, magas minőség előállítására törekvő termelési módszer. A gazdaságosság és termelékenység növelését a hagyományos, iparszerű és biotermesztés elveinek és módszereinek integrált alkalmazása mellett éri el, betartva a higiéniai, növény- és állategészségügyi és környezetvédelmi előírásokat is. Mindez magas fokú termelési ismereteket, gépesítést, műszeres méréseket, ellenőrzéseket és mindezekben precizitást igényel, aminek köszönhetően magas hozamok érhetőek el. (Budai-Sántha, 2010)

Az integrált termelés előnye, hogy a biotermesztés kockázatait és az iparszerű termelés károsító hatásait egyaránt kiküszöböli. Ugyanakkor az iparszerű anyagok és gépek felhasználásában nagy szakértelmet és magas fokú szervezettséget igényel. Jellemző rá a szerveztrágyázás, a talajművelési műveletek számának csökkentése, a kártevők előrejelzése és biológiai jellegű vegyszerek használata, valamint a nyitott, természetszerű állattartási formák.

Ez utóbbi két fejlődési irány, a bio és az integrált termelés tekinthető Hargita megyében is a követendő útnak. Mindkét termelési mód sikeresen alkalmazható térségünkben kis- illetve nagygazdasági formában, és a fajlagos ráfordításokat tekintve extenzív valamint intenzív módon is. A biogazdálkodásra kezdetben a rosszabb adottságokkal gazdálkodók átállása várható a piacon maradás érdekében. Emellett viszont a biogazdálkodás is magas szintű szakmai tudást és innovatív technológiák, technikai eszközök használatát igényli.

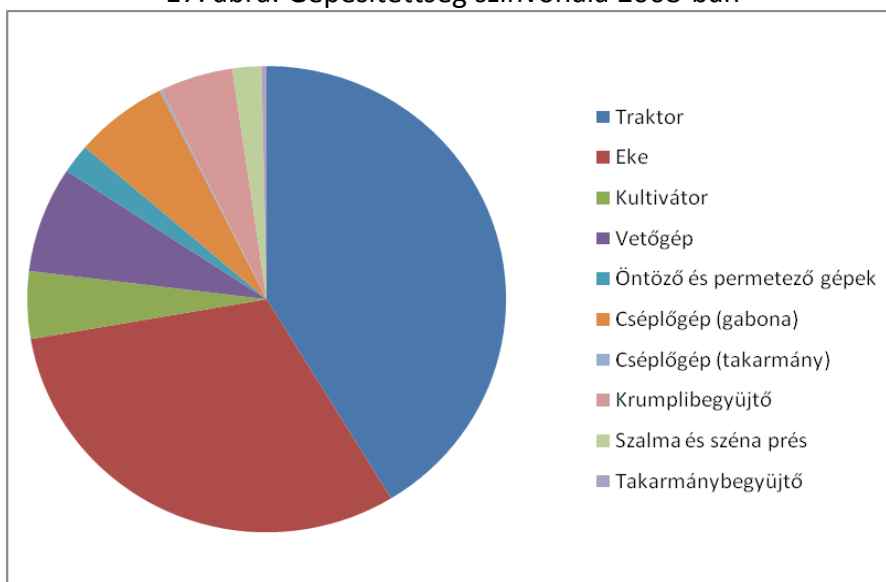
Hargita megye mezőgazdasági szerkezetében az intenzív, iparszerű termelésre alkalmas földterületek és ágazatok mellett jelentős potenciállal rendelkeznek az extenzív gazdálkodási módszerek is, (elsősorban az állattartásban) amelyek közelebb állnak a környezet minőségének fenntartásához is.

A jövőbeli termelési módok értékelésénél egyre erősebb szempontot jelent az élelmiszerbiztonsági követelményeknek való megfelelés. Az élelmiszer a rossz tapasztalatokkal rendelkező fejlett társadalmak számára egyre inkább bizalmi jellegű áruvá válik. Emiatt az agrár termékpályák minden szintjén meg szükséges teremteni az ellenőrzési rendszer és a nyomon követhetőség minden elemét, annak érdekében, hogy káros anyagot garantáltan nem tartalmazó termékek kerülhessenek a fogyasztó asztalára, az esetleges szennyezések forrásai pedig könnyen beazonosíthatóak legyenek. (Buday-Sántha, 2010)

Az agrártermelés technológiai színvonala a megyében

Ami az agrárium gépesítettségi színvonalát illeti, 2008-ban a mezőgazdasági géppark állománya összesen 5819 egység volt. Az alábbi ábrán láthatjuk a különböző mezőgazdasági gépek megoszlását a megyében.

17. ábra: Gépesítettség színvonala 2008-ban

Forrás: INSSE

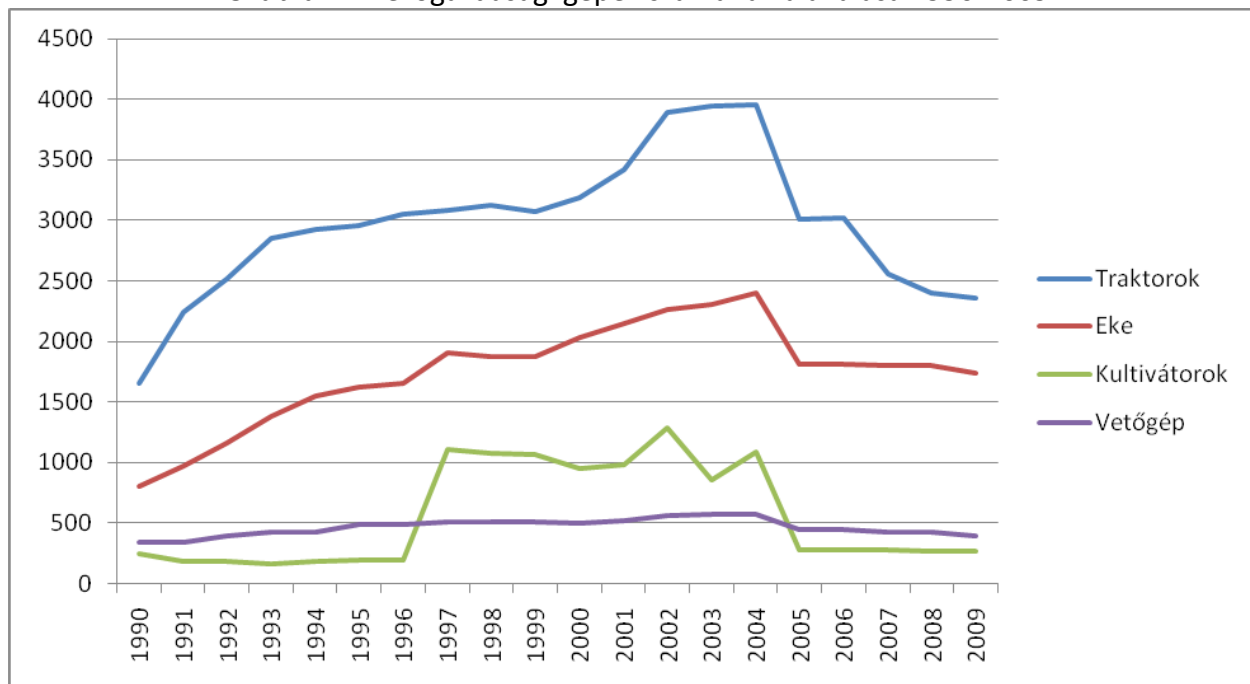
A mezőgazdaság gépesítettségi fokának mérésére egyik leggyakrabban használt mutató az 1 traktorra vetített szántóterület mérete. A statisztikai adatok alapján ez az érték Hargita megyében 38, azaz az 1 traktorra vetített szántók mérete 38 hektár, ami kedvezőbb az országos átlagánál (54 hektár/traktor) de kedvezőtlenebb a Közép régió (34,3 hektár/traktor) gépesítettségi szintjénél.

Ha a teljes mezőgazdasági területre vetítjük az összes mezőgazdasági gépek számát, akkor Hargita megye esetében ez az érték 68 hektár, azaz 1 mezőgazdasági gépre átlagosan 68 hektár mezőgazdasági terület jut.

Természetesen ezen adatok alapján nem szabad elhamarkodott következtetéseket levonnunk, hisz Székelyföldön és Hargita megyében egyszerre vannak jelen a következő jelenségek:

- gyakran találkozni olyan esettel, amikor az üzemméret nem indokolja a gépesítettség szintjén (túlgépesítettség), a traktor és különböző mezőgazdasági gépek kvázi státusszimbólumok
- ebből következik, hogy a gépek kihasználtsága nem megfelelő, ezért megtérülésük sem ideális. A valóság azt mutatja, hogy a tulajdonosok gyakran nem tudják fenntartani a gépeket (nincs pénzük üzemanyagra), így hiába rendelkeznek vele, sok feladatot állati és kézi erővel végeznek el még mindig.
- az élők munkaerő aránya rendkívül nagy, az elmaradott mezőgazdasági művelési módoknak, technológiáknak, szervezettségi színvonalnak és birtokstruktúrának köszönhetően
- a gépesítettség színvonala elavult, köszönhetően annak, hogy a gépek nagy részét a termelő szövetkezetektől „örökölték” a termelők és azok folyamatos karbantartása a szakértelem hiányában elmaradt.

18. ábra: A mezőgazdasági gépek számának alakulása 1990-2009

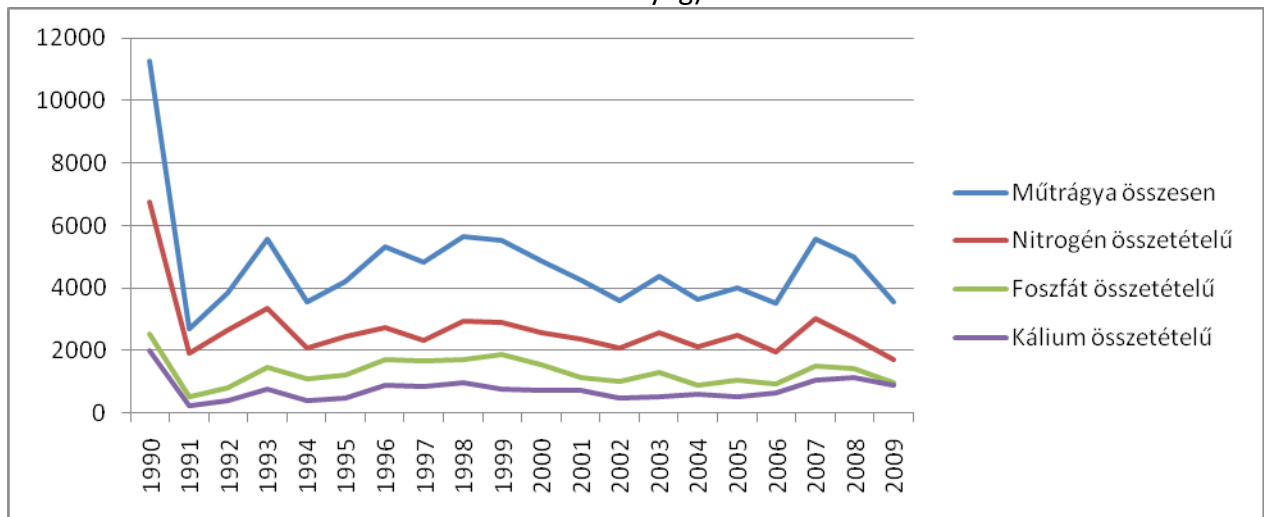
Forrás: INSSE

Amint a fenti ábrán látszik, 2004 óta meredeken csökken a mezőgazdaságban használt gépek száma Hargita megyében. Erre az időszakra tehető a korábbi géppark kiöregedése és leselejtezése.

A forráshiány mellett a korszerű technológia elterjedésének súlyosabb gátja az ez iránti igény hiánya, amely szorosan összefügg a szaktudás alacsony szintjével. A tartózkodás a technológiák megváltoztatásától, a megszokottól való eltéréstől a gazdatársadalom előregedésének következménye. A tulajdonba visszahelyezett gazdák az államosítás előtti tapasztalatoknak megfelelően kezdték újra a termelést, és földtől elszakadt generációk miatt nem történt meg a tudás átöröklése és tradíciókon alapuló szerves fejlődése. A földek visszaszolgáltatását követően tehát a lelkesen gazdálkodásba kezdő régi-új tulajdonosok nem rendelkeztek a megfelelő tapasztalattal és szakismerettel, ami lehetővé tette volna a technológiai fejlesztéseket, így rendkívül alacsony technológiai színvonalon kezdődött meg a mezőgazdasági termelés.

A gazdaságos hozamok elérésének egyik technológiai feltétele a megfelelő műtrágya használat is. Hargita megyében az egy hektár szántóra jutó műtrágya használat még az EU átlag alatt lévő országos átlagnál is jelentősen kevesebb (kb. 78 kg/hektár). Az ábrán látható, hogy a rendszerváltást követően (amit megelőzően a szintén káros a túltrágyázás is gyakori jelenség volt) a termelő szövetkezetek megszűnésével meredeken csökkent a műtrágya felhasználás és egy, az ideálisnál alacsonyabb szinten állt be. Ennek elsősorban gazdasági okai vannak.

19. ábra: A különböző hatóanyag tartalmú műtrágya felhasználás alakulása (1990-2009, kg hatóanyag)

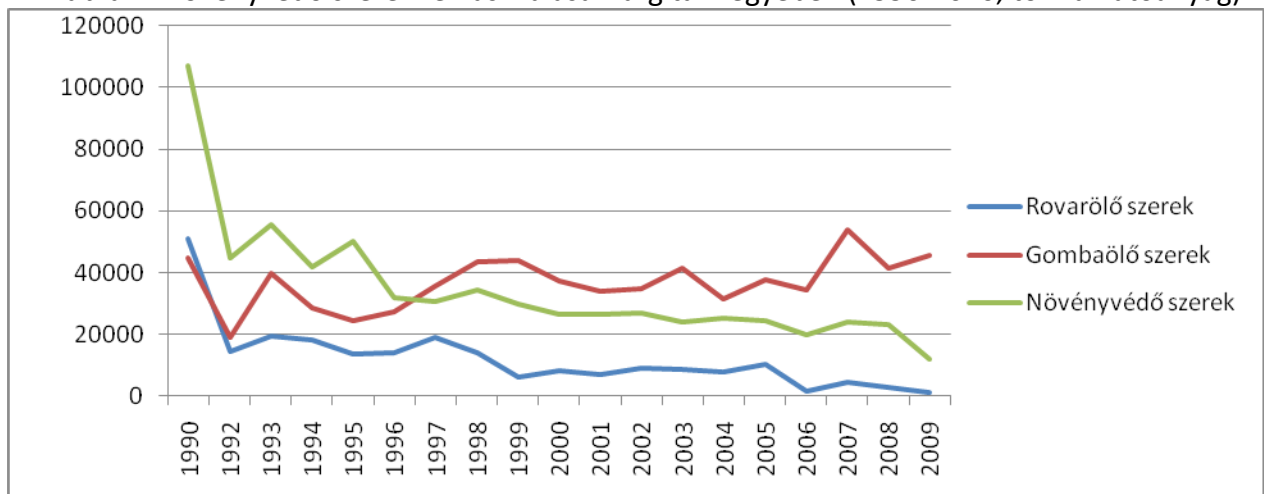

Forrás: INSSE

A szerves trágya felhasználás ennél kedvezőbb képet mutat, de a versenyképes mezőgazdaság kialakításához szükséges hozamok eléréséhez szükség van a tudatos, környezeti hatásokat is figyelembevevő műtrágya használatra, mivel szerves trágyával a betakarításnál a földről elhordottnál kevesebb tápanyag juttatható csak vissza. (Buday-Sántha, 2009)

A műtrágya felhasználás mellett a gazdálkodás színvonaláról ad képet a növényvédő szerek használata is. Ez hasonlóan csökkenő értéket mutat, ami a szaktudás jelenlegi színvonala mellett akár pozitívumnak is kezelhető, mivel ezeknek a vegyszereknek a környezetkárosítás nélküli használata magas szintű odafigyelést és tudást igényel.

21. ábra: A növényvédő szerek felhasználása Hargita megyében (1990-2010, tonna hatóanyag)

Forrás: INSSE

Szintén a termelési hozamok egyenletességét és biztonságát szolgálják a magas nedvességtartalmat igénylő vegetációs periódusokban a természetes csapadék ingadozásait kiegyenlítő öntözési technológiák elterjedtsége. A 90-es évek végét követően Hargita megyében az így megművelt területek a minimálisra csökkentek, olyannyira, hogy 2000 óta nincs is erről szóló statisztikai adat. Az előző rendszerben kiépített rendszerek karbantartás és fejlesztés hiányában tönkrementek, aminek az volt az oka, hogy megszűnt az ehhez megfelelő tőkével rendelkező struktúra. Az öntözési rendszerek fenntartása méretgazdaságossági okok miatt összefogást és hosszú távú együttgondolkodást igényel a gazdáktól, és támogatást az állami és önkormányzati szervektől, amit eddig még nem sikerült megvalósítani a Hargita megyei gazdatársadalomnak.

Az agrárium intézményrendszere Hargita megyében

Romániában a mezőgazdaságnak minisztérium szintű irányítása valósul meg a **Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Minisztérium** keretében. A minisztérium alá tartozó megyénként szerveződő **Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Igazgatóságok** feladata a központi politikák és stratégiák végrehajtásának helyi szintű biztosítása.

A mezőgazdasági tevékenységet, mivel rendkívül szerteágazó gazdasági ágazat, számos központi és helyi intézmény tevékenysége érinti.

Állami Intézmények:

Az Állami Vagyonkezelési Ügynökség (ÁVÜ) (Agentia Domeniilor Statului (ADS) az 1990/15-ös törvény hatására a mezőgazdasági irányultságú gazdasági társaságok privatizálására jött létre. Feladata továbbá ezen cégekkel kötött koncessziós szerződések keretében az állam magán és közvagyonában lévő mezőgazdasági területeinek hasznosítása. Az ÁVÜ (ADS) a 2001/268-as törvény alapján jött létre és a Mezőgazdasági Minisztériumnak van alárendelve. A fő feladatai tehát az állami tulajdonban lévő mezőgazdasági területek kezelése és hatékony hasznosítása, beleértve az állami kutató és oktató intézmények tulajdonában lévő területeket is.

A Nemzeti Talajjavító Hatóság (Administrația Națională a Îmbunătățirilor Funciare), azzal a céllal jött létre, hogy kezelje, karbantartsa és biztosítsa az állami tulajdonban lévő öntöző és vízelvezető csatorna rendszerek nyilvántartását és kihasználását, intézkedéseivel csökkentse a

talajeróziót, biztosítsa a megfelelő gátrendszert, védekezzen az árvizek és jegesedések valamint egyéb időjárási jelenségek ellen. Emellett a hatóság feladata tanulmányok, projektek kivitelezése, valamint tanácsadás nyújtása a talajminőség javítását célzó projektek kialakításában. Az intézmény elsősorban az öntöző rendszerek kiépítésében és fenntartásában játszik jelentős szerepet, nemzetközi tapasztalatok és együttműködések közvetítésével, tájékoztatással és szolgáltatások nyújtásával és öntözőberendezések értékesítésével. Hargita megyében az öntözési technológia még nem eléggé elterjedt, a források hiánya miatt kiépítése és fenntartása nem megoldott. A hatóság Brassó székhellyel Maros-Felsőolt Kirendeltséget (Sucursala teritorială Mureș - Olt Superior) és Csíkszeredában adminisztrációs pontot működtet. A növényfajták bejegyzésével és ellenőrzésével a Termesztett Növényfajták Ellenőrző és Nyilvántartó Intézete (Institutul de Stat pentru Testarea și Inregistrarea Soiurilor) foglalkozik. A meghatározott metodológia alapján és vizsgálatot követően bejegyzett új fajták regisztrálásra kerülnek és nyilvánosan is megjelennek a hivatalos Katalógusban. Az intézet minden bejegyzett fajta magját köteles tárolni. nincs HR megyében!

Nemzeti Állatnemesítő és Szaporító Ügynökség Agentia Nationala pentru Ameliorare și Reproductie în Zootehnie „Prof.dr.G.K.Constantinescu” (A.N.A.R.Z.) a mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Minisztérium égisze alatt működő közintézmény, amely tevékenysége a nemesítés, szaporítás, megőrzés és a genetikai erőforrások megőrzése. Az intézmény területileg dekoncentrált szervezetekkel is rendelkezik, a Hargita megyei (Csíkszeredai) iroda a Marosi zónához tartozik.

A Bioélelmiszerek Intézete (Institutul de Bioresurse Alimentare) állami kutatóintézetként jött létre, amely hazai és nemzetközi kutatási programokból, és tevékenységéből eredő szolgáltatásokból tartja fenn magát (labor elemzések, termelés, tanácsadás stb.).

Országos Vetőmag-minősítő Felügyelőség (Inspectia Nationala pentru Calitatea Semintelor) a minisztérium keretében a vetőmagvak eredetének és minőségének tanúsításáért, ellenőrzéséért és nyomon követéséért felel. Emellett jóváhagyja és felügyeli a vetőmagvak előállítását végző gazdasági társaságokat a termelés teljes folyamatában.

A mezőgazdasági ismeretek terjesztésében az Országos Mezőgazdasági Szaktanácsadó Ügynökség (Agentia Nationala de Consultanta Agricola (A.N.C.A.)) hivatott az állami feladatokat ellátni. A Mezőgazdasági Minisztérium alatt működő közintézmény a következő kulcsfeladatok ellátására jött létre:

- A vidéki mezőgazdasági, halászati és erdőgazdálkodási tevékenységet folytató népesség felkészítése az Európai Unióba való integrációra
- Tájékoztatás az EU jogharmonizáció következtében megváltozott jogszabályokról
- Vidékfejlesztési programok népszerűsítése
- Technikai tanácsadás a strukturális alapok és egyéb mezőgazdasági támogatási rendszerek lehívásához.
- A mező-, erdő-, és halgazdálkodásban tevékenységet folytatók szakképzése és továbbképzése
- Tájékoztatási rendszer működtetése

A fenti feladatok ellátását helyi szinten a megyei Agrárkamarák végzik, köztük a Hargita Megyei Agrárkamara is. A megyei tájékoztatási és képzési tevékenységet a gyakorlatban kiegészítik különböző civil és egyházi (karitatív) szervezetek, mint például az Agroc Caritas és a LAM Alapítvány.

Az Európai Unióhoz való csatlakozás és az arra való felkészülős számos olyan intézmény létrehozását eredményezte, amelyek a támogatások hatékony elosztására hivatottak.

A Vidékfejlesztési és Halászati Kifizetési Ügynökség (Agenția de Plăți pentru Dezvoltare Rurală și Pescuit (APDRP)) biztosítja az Európai Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Alapból (Fondul European Agricol pentru Dezvoltare Rurală (FEADR)) származó támogatások technikai és pénzügyi lebonyolítását, ezt megelőzően pedig a SAPARD program teljes lebonyolításáért és ellenőrzéséért volt felelős. Az ügynökségnek regionális központjai és megyei irodái (Oficiul Județean de Plăți pentru Dezvoltare Rurală și Pescuit (OJPDRP)) is működnek, Hargita megyében is.

A minisztérium alatt működő Mezőgazdasági Kifizetési és Intervenciós Ügynökség (Agenția de Plăți și Intervenție pentru Agricultură (APIA)) az Európai Unióhoz való csatlakozás óta az Európai Mezőgazdasági Garancia Alapból (Fondul European pentru Garantare în Agricultură (FEGA)) származó támogatások lebonyolítását végzi. Az Ügynökség terület alapú direkt támogatások és a Közös Agrárpolitikának megfelelően a kereskedelmi működést elősegítő piaci beavatkozások segítségével fejti ki támogató tevékenységét. Az ügynökség működteti az export-import minősítő és jótállási rendszert, valamint kialakítja és megvalósítja a beavatkozási rendszert. Az intézménynek a központi és 42 megyei központja mellett 210 helyi központja is van (Hargita megyében összesen 6).

A Vidékfejlesztési Igazgatóság – A Nemzeti Vidékfejlesztési Program Irányító hatósága (Direcția Generală Dezvoltare Rurală Autoritate de Management pentru Programul Național de Dezvoltare Rurală – PNDR) koordinálja a megyei Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Igazgatóságok tevékenységét. Az Igazgatóság külön struktúrákban látja el az Európai Unió programok, a LEADER program irányítását, a tájékoztatást és az ellenőrzést stb., emellett helyet ad a Hegyvidéki Területek Nemzeti Ügynökségének is.

A mezőgazdaság speciális területét képviseli a szintén a minisztérium fennhatósága alatt működő Országos Halászati Hatóság (Agentia Nationala pentru Pescuit si Acvacultura), amely kiegészül a Halászati Igazgatósággal, a Halászati Operatív Program irányító hatóságaként működő szervezettel. Hargita megye a Brassóban működő Regionális Központoz tartozik.

A felsorolt intézményeken kívül még számos speciális területen működnek a mezőgazdasághoz kapcsolódó tevékenységet folytató szervezetek:

- Mezőgazdasági Könyvelési Információk Hálózata
- A Zöldség- és Gyümölcsfélék Termesztésének Technikai Ellenőrzését végző Állami Felügyelőség
- A Mútrágyák Használatát Ellenőrző Állami Felügyelőség
- Borászat Technikai Ellenőrzését végző Állami Felügyelőség
- Génmódosított Élőlények Ellenőrzését végző Állami Felügyelőség

- Mezőgazdasági termékek és Élelmiszerek Jóváhagyását és Felügyeletét végző Szervezetek
- Román Hagyományos és Ökológiai Termékek Országos Hivatala
- Országos Erdőgazdálkodási Hivatal
- Hargita Megyei Erdészeti Igazgatóság
- Csíkszeredai Erdészeti Hivatal

Önkormányzati struktúrák

Hargita megyében minden helyi önkormányzat hivatalában dolgozik mezőgazdasági ügyekkel megbízott személy. Az ügynevezett mezőgazdasági referensek, sokszor egyéb feladataik mellett elsősorban gazdáknak nyújtott ügyintézési tanácsadással foglalkozik. Az egyetlen felelős nem alkalmas arra, hogy önálló projekteket dolgozzon ki és vigyen végig a falu mezőgazdasági tevékenységének fejlesztésére.

A Kistérségi Egyesületek szintén foglalkoznak mezőgazdasághoz kapcsolódó kérdésekkel is, stratégiai szinten (amint az az erről szóló fejezetből kiderül). Általában rendelkeznek a gazdálkodás fejlesztésével kapcsolatos felelőssel is, aki(k) igyekeznek a helyi adottságokból és problémákból kiindulva lokális megoldásokat keresni a termelés színvonalának növelése érdekében. Ebben a tekintetben találkozunk számos jó és rossz példával egyaránt.

Hargita Megye Tanácsa vidék- és agrárfejlesztési programjainak kidolgozásáért és menedzsmentjéért külön apparátus felel. Ebből a szempontból nagy előrelépésnek számított a Programok és Vidékfejlesztési Igazgatóságon belül a Vidékfejlesztési osztály, majd később a Megyei Agrárkamara létrehozása. A Kamara legfontosabb feladata a gazdákkal való kapcsolattartás, információs támogatás és a megyei szakpolitikák megalapozása. A Vidékfejlesztési osztály feladata az értékesítés, a szakmai és érdekszövetségek megalakulásának elősegítése, a kistérségek és a LEADER program segítése, a különböző kormányzati szervek és azok Hargita megyei igazgatóságaival, illetve az erdőtulajdonosokkal, állattartókkal és növénytermesztőkkel való kapcsolattartás, a piacra jutás és az értékesítés folyamatának elősegítése, valamint a helyi és hagyományos termékeink népszerűsítése.

A megye heterogén felépítése mellett sok olyan probléma van, amellyel egyenként majd minden település és község küzd (például a földek rendezetlen jogi helyzete, infrastrukturális beruházások hiánya stb.), ezek megoldása egyenként szinte lehetetlen. A közelmúltig hiányzott viszont az önkormányzatok közös vidékfejlesztési problémáit kezelő szervezet, amely a problémák megoldásának összehangolását és a fejlesztések egymásra épülését lenne hivatott támogatni. Hargita Megye Tanácsa kezdeményezésére létrejött az Önkormányzatok Vidékfejlesztési Közösségközi Társulása (ADI), amely feladatai között kiemelt szerepet kapnak az összefogást és közös cselekvést igénylő programok megvalósítása, legyen szó tájékoztatásról, közös projektekről vagy infrastrukturális beruházásokról. A társulás szervezetét fokozatosan fel kell építeni, kompetens, gazdasági, pénzügyi és mezőgazdasági ismeretekkel felvértezett munkaerő alkalmazása szükséges, annak érdekében, hogy hatékony és ütőképes programokat tudjon végrehajtani, levéve az egyes önkormányzatok válláról a terhet, akik kicsiny forrásaikkal egyenként úgysem lennének képesek bizonyos összefogást igénylő problémák megoldására.

Gazdaszerveződések, egyesületek

A romániai magyar gazdák jól felépített érdekvédelmi egyesületi struktúrába szerveződnek, a megyei tagszervezetekből felépített Romániai Magyar Gazdák Egyesülete igyekszik képviselni országos szinten a magyar gazdák érdekeit. A helyi (megyei) és országos egyesületek közötti úrt betöltve a közelmúltban jött létre az első regionálisnak tekinthető egyesület a Székelyföldi Gazdák Szövetsége, amely a speciális helyi problémák megoldására a Hargita megyei gazdák részvételével jött létre. A gazdaszerveződések célja elsősorban az érdekek képviselete, az érdekvédelem és a közös fellépés biztosítása.

A különböző mezőgazdasági tevékenységekkel összhangban szinte minden területen létrejöttek megyei szintű szerveződések az összefogást igénylő gondok megoldására, magasabb minőség elérésének szakmai támogatására, illetve a feldolgozás és értékesítés közös megszervezésére. Ezek a szervezetek számtalan kisebb helyi szerveződést integrálnak:

A **Hagyományos Húsfeldolgozók Érdekvédelmi Egyesületnek** fő célja a hagyományos receptek alapján készült hústermékek előállítás, népszerűsítése és értékesítése, kis vágóhidak létesítése, a vidéki turizmus fejlesztése, bevezetve a hagyományos ízek gasztronómiáját.

A **Hagyományos Péktermékeket Előállítók Érdekvédelmi Egyesület** létrehozásának előnye abban rejlik, hogy a termelő-feldolgozó értékesítői kört egyesületi formában lehet a leghatékonyabban rövidre zárni. Mivel a vásárokon való részvétel egyik feltétele a termékek hagyományos termékként való bejegyzése, egyesületen keresztül ezt egyetlen tenderfüzettel az összes egyesületi tag számára meglehetősen oldani. Az elkészült tenderfüzetek hamarosan belesznek nyújtva a Hagyományos és Biotermék Hivatalához.

A **Burgocomciuc – Burgonyatermesztők Egyesülete** alcsíkon alakult, kozmási székhellyel, azzal a céllal, hogy támogatást nyújtson a burgonyatermesztőknek, magasabb minőséget érjenek el a mag-, fogyasztási, takarmány- és ipari burgonyatermesztésben, illetve a termények értékesítésében. Az egyesület, valamint a kozmási burgonyatermesztők létrehozták a **Burgocomciuc Mezőgazdasági Értékesítési Szövetkezetet**, mely e téren elsőnek tekinthető a megyében.

A **Székely Konyha Egyesület** azok a gazdák/gazdasszonyok hozták létre, akik hagyományos módon készítenek savanyúságot; eltett gombát, szárított gombát; gyümölcsökből/erdei gyümölcsökből szörpöket, befőtteket, dzsemeket. Az elképzelések szerint kis műhelyeket (konyhákat) hoznak majd létre, ahová a gazdasszonyok bevihetik kidunsztolni, csomagolni az odahaza előkészített nyersanyagot. Az értékesítés egységes, közös címkével ellátva az egyesületen keresztül történik majd.

A tervek szerint a kis konyhák létrehozásánál bevonják a közbirtokosságokat, számítva anyagi hozzájárulásukra, a helyi tanácsokat mind anyagi támogatás, mind a működéshez szükséges közös helyiségek biztosítása céljából, illetve a nagy megyei egyesülettel közösen kívánják megpályázni az üzemeltetéshez szükséges felszereléseket.

A **Székely gyümölcs – Udvarhelyszéki Gyümölcstermesztők és -feldolgozók Egyesülete** már 39 bejegyzett tagja van, a tervek szerint társulni fog a Megyei Tanács is annak érdekében, hogy Hargita Megye Tanácsa támogassa a Boldogfalva községhez tartozó Farcádon létrehozandó

Gyümölcsfeldolgozó Központ épületének felújítását. A farcádi és környékbeli gazdáknak nem nagyon van más kereseti lehetőségük a gyümölcsstermesztésen, feldolgozáson és értékesítésen kívül, ezért ez a beruházás az ottani emberek megélhetését biztosítja.

A Hargita Megyei Méhészegyesület az egyik legjobban megszervezett szakmai tömörülés, a méhészek száma 800 fő. Az egyesület folyamatos kapcsolatban van a megyei tanáccsal, a párbeszéd a termelési lehetőségekről, a termékek értékesítéséről szól, az egyesület rendszeresen részt vesz a hagyományos termékvásárokon, kiállításokon.

A Hargita Megyei Juhartó Gazdák Szövetsége a Megyei Tanácsa és Hargita megye 5 régiójának juhtenyésztő egyesületéből alakult szövetség feladatául tűzte ki az állatállomány számbavételét fajtánként, a nemesítési irány megszabását, a termelés-ellenőrzési ütemterv beindítását, a gazdák támogatását.

A Hargita Megyei Szarvasmarha-tenyésztők Egyesülete egy olyan megyei érdekvédelmi egyesület amely 64 területi egyesületet tömörít magába a megye területén. Az érdekvédelmi egyesület főbb célkitűzései:

- a fajtafeljavítás irányítása
- a szaporítóanyagok biztosítása
- a szarvasmarhák törzskönyvezése
- termékértékesítés
- kiállítások szervezése

Ezek az egyesülések jelentős önkormányzati támogatást is kapnak, Hargita Megye Tanácsa több egyesületnek is tagszervezete és ösztönzi azok hatékony működését.

Közbirtokosságok

Az erdők visszaszolgáltatásának nyertesei az egykori közbirtokosságok, amelyek területük túlnyomó részét visszakapták. Az ésszerűbb gazdálkodás megtervezése, megvalósítása érdekében elsőként Hargita megyében közbirtokossági társulásokat hoztak létre és a társulások magánerdészeti hivatalokat alakítottak. A magánerdészetek gondozásába lévő erdőrészek legnagyobb tulajdonosai a közbirtokosságok, de számos példa van arra, hogy a

közbirtokosságokon kívül egyházak, iskolák, önkormányzatok és fizikai személyek is társulnak erdőtulajdonokkal. Ilyen például a Hargita Megyei – a gyergyói és libáni közbirtokosságokat tömörítő – Közbirtokossági Unió. (Fóri Endre, 2003)

A 2003. évi 98-as számú sürgősségi kormányrendelet kimondja, hogy az állami erdészeti igazgatóságoknak kötelességük díjmentesen megőrizniük a természeti személyek erdőterületeit. A visszajuttatott erdők gondozása érdekében a tulajdonosok a törvény értelmében kötelesek szerződést kötni az állami erdészetekkel vagy a magánerdészetekkel.

Míg 2003-ban csak három nagyobb magánerdészet létezett, addig 2004 végére ez a szám megduplázódott. Jelenleg Hargita megyében az erdők 42,4%-át ez a hat magánerdészet gondozza (97871 ha területet), ami a magánerdők szinte 80%-át teszi ki. (Szikszai Tamás, 2006)

A közel 150 tőkeerős közbirtokosság működésében rejlő legnagyobb, közösségi haszon a helyi közösség olyan gondjainak megoldása, amelyet az önkormányzatok és egyéb szereplők nem tudnak megoldani. Ehhez azonban a közbirtokosságok vezetőségében a közösségi érdekeket előtérbe helyező társadalmi felelősségvállalás és a fenntartható fejlesztés szemléletének elterjedése szükséges (Benedek Márta, 2003).

Mezőgazdasági vállalkozások

Hargita megyében a földek kilencvenes években kezdődő magán kézbe visszaszolgáltatása befejezettnek tekinthető, a földalap 90%-a (2008) magántulajdonban van, a megművelt mezőgazdasági terület 99%-át magángazdaságok használják, 92%-ban egyéni gazdaságként működő vállalkozások (2009). A mezőgazdasági szolgáltatásokat kivéve (ezek túlnyomó többsége állami), a mezőgazdaságban előállított jövedelmek majdnem egésze magánszervezetekhez vándorol. A vállalkozások számát tekintve a 2008-ban Hargita megyében bejegyzett több mint 8000 vállalkozás csupán 3,2%-a, 279 cég foglalkozik mezőgazdasági vagy halászati tevékenységgel. Ezeknek a cégeknek a több mint 87%-a 10 fő foglalkoztatott alatti mikro vállalkozás, 12%-uk kisvállalkozás (10-50 foglalkoztatott) és mindössze egy középvállalkozás működik a megyei agrárszektorban. A megyében 250 munkásnál többet

foglalkoztató egyetlen mezőgazdasági egység nem magánvállalkozás formában működik. (INSSE)

III.7. A mezőgazdaság vidékfejlesztési funkciói Hargita megyében

A mezőgazdaság környezeti funkciói

Jelen alfejezet keretében a mezőgazdaság és környezet összefüggéseit tárgyaljuk Hargita megye vonatkozásában. A mezőgazdaság alapvetően nem más, mint az ember és természet bonyolult kapcsolatrendszere, az egyik legfontosabb tájalakító tevékenység. A mezőgazdasági tevékenységek során az ember a (természeti) környezet erőforrásait tudatosan, irányított folyamatok mellett hasznosítja. A mezőgazdaság több ezer éves történelme folyamán, számos példát, bizonyítékot találhatunk a földművelés környezetalakító hatására. A modern, ipari gazdálkodási formák megjelenése előtti korokból is találni bizonyítékokat olyan gazdálkodási gyakorlatokra, amelyek meghaladták a környezet teherbírását, lakhelyváltoztatásra (migrációra) készítetvén az emberi közösségeket. Az ember felismerve a gazdálkodás intenzitása, az alkalmazott technológia és a föld termő- és teherbíró-képessége közötti kapcsolatokat, különböző növénytársításokkal, vetésforgó alkalmazásával, stb. próbálta a fenntarthatóság feltételeit megteremteni.

A földművelés, növénytermesztés tulajdonképpen a természetes ökoszisztémák megbontását jelentette, környezeti szempontból káros hatásai különösképpen a nagyobb területekre kiterjedő, intenzív, monokultúrás termesztés esetén jelentkeznek. Ezzel szemben a tradicionális művelési módok és az extenzív mezőgazdaság az agrár-ökoszisztémák fajgazdagságának védelme szempontjából is fenntarthatónak tekinthetőek. Éppen ezért kiemelt figyelmet kell szentelni a jövőben a rendkívül gazdag biodiverzitású erdős és gyepterületek (kaszálók és legelők) védelmének.

Az intenzív művelésre, amely rendszerint a természetes élőhelyek és életterek radikális átalakításával jár, Hargita megyében korlátoltan adottak a feltételek, ezért a szocialista mezőgazdaság sem bontotta meg olyan mértékben az ökológiai egységet, mint ahogyan tette

azt az ország más területein. Sokkal nagyobb problémát jelentett azonban a szakszerűtlen műtrágyahasználat, és a megfelelő szaktudást nélkülöző gazdálkodási gyakorlat.

Mára egyértelművé vált, hogy a megye egyik legfontosabb erőforrása éppen a természeti környezetben, a biológiai sokféleségben (biodiverzitás), a természetközelségben, és a tájképi erőforrásokban leledzik. Ennek védelmére és fenntartható hasznosítására már születtek stratégiák (pl. megyei turisztikai stratégia), tervek, projektek, de a mezőgazdaságnak, mint a környezetre közvetlen módon ható tevékenységnek is harmonikusan illeszkednie kell a környezeti értékek, biodiverzitás és tájökológia védelmének rendszerébe.

Az utóbbi időben a mezőgazdaság tájképi funkciójáról is egyre többet hallhatunk a megyében. Az Európai Unió népszerűsítési és támogatási programoknak köszönhetően egyre több gazdában tudatosul, hogy a gazda egyben a tájkép védelmezője és karbantartója is. A mezőgazdasági területek karbantartása tájképi szempontból is rendkívül fontos feladat, hisz ezek a táj ökológiai és esztétikai (és végeredményben turisztikai) értékét nagyban képesek befolyásolni. Az utóbbi időben a parlagon hagyott területek tájlesztétikai szempontból is egyre hangsúlyosabb problémát jelentenek.

A megye mezőgazdaságának tehát egy időben kell szolgálnia a jellegzetes megyei a környezetkímélő agrártermelési megoldások támogatását, a gazdag biodiverzitás védelmét és a tájkarakter megőrzését. A művelési formák közül éppen ezért a tradicionális művelési módoknak, a természetkímélő gyepgazdálkodásnak és miért ne a kisparcellás művelésnek is teret kell engedni. Környezeti szempontból ugyancsak támogatandó gazdálkodási forma az ellenőrzött ökológiai gazdálkodás, amire a megyében úgyszintén meglehetősen jók az adottságok.

Sajnos a megyében a környezet állapotának leromlására utaló jelek is megfigyelhetők, ezek szerencsére többnyire lokális jellegűek. Lényeges, hogy a termelési feltételek javítása (talajjavítás, melioráció, erózió megelőzés stb.) során is figyeljünk a beavatkozások környezeti aspektusaira.

Hargita megyében a magasabb fekvésű területeken, különösen az erdőirtásos területeken felszíni eróziós jelenségek figyelhetők meg. A gyergyói és csíki medence egyes területeire jellemző az ártérképződés, vízparti erózió és árvízhordalék felhalmozódás. A magasabb fekvésű medencék - Bélbor, Borszék, Kis-Beszterce völgye, Gyimes, Kászon – fokozottan aktívabb eróziós folyamatoknak vannak kitéve (földcsuszamlások, torrensek és vízparti erózió). Talajerózió elleni intézkedések 2008-ban több mint 35.200 ha méretű területet fogtak át.

A mezőgazdaság környezetvédelmi funkciója során számba kell vennünk a védett területeket is. Hargita megyében 36 nemzeti fontosságú természetvédelmi terület található. Területük 5.167,5 hektár, a megye teljes területének 0,77%-a (az országos átlag 8%-os). Hargita Megye Tanácsa 162/2005 számú határozata szerint a megyében 8.485 ha természetvédelmi terület található, ami a megye teljes területének 1,29%-át adja. A NATURA 2000 hálózatnak köszönhetően, ez az arány várhatóan több mint 15% fölé fog növekedni a 2013-as év végére. A NATURA 2000-es területek kiterjesztésével lehetőség adódik a növény és állatvilág élettereinek védelmére, a biodiverzitás konzerválására, az ökoturizmushoz kapcsolódó gazdasági tevékenységek folytatására és a természetkímélő művelési módok fenntartására.

A mezőgazdaság turisztikai funkciói

A szakirodalomban manapság egyre gyakrabban kerül említésre a mezőgazdaság és turizmus szoros, egymástól nehezen különválasztható kapcsolatrendszere. A táji adottság és a természeti környezet állapotának szempontjából Hargita megye olyan kiváltságos helyzetben találja magát, amely könnyen kamatoztatható a turizmus és vendéglátás területén. Az eddigi fejezetek során többször említésre került az agrárágazat versenyképességének alacsony színvonala valamint az is megfogalmazódott, hogy a megyei agrárszektor egyik alapvető problémája a hozamok alacsony szintje, a termékek értékesítésének piaci korlátai. Mivel a megyei agrárfejlesztési stratégia az integrált szemléletet követi, elmondható, hogy az említett problémák orvoslására egyik hatékony megoldását a mezőgazdaság turisztikai funkcióinak hatékony kiaknázása jelenthetné. Hargita megye esetében az említett funkció a falusi- és agroturizmus vendéglátási formákban nyilvánul meg. A falusi- és agroturizmus a megyében is önálló gazdasági ágazattá fejleszthető, így több szempontból is hozzájárulhat a mezőgazdasági termelés fenntartásához. Ha a falusi turizmus nem is szolgál receptként az agrárium problémáinak teljes körű orvoslására, a falusi vendéglátás jelentős mértékben hozzájárul a helyi gazdaságok bevételeinek növeléséhez. A falusi turizmus fontossága megyei szinten széles körben elismert, a helyi lakosság, a vállalkozói réteg és a döntéshozói réteg is egyre nagyobb perspektívát lát ebben a turizmus formában. Ugyanakkor a megyei turisztikai stratégiában is kiemelt prioritás a falusi- és agroturizmus fejlesztése. Annak ellenére, hogy megyei szinten létezik egy önálló tervdokumentum, amely a turisztikai ágazat fejlesztését és népszerűsítését hivatott szolgálni, hiba lenne az agrárfejlesztési stratégia kidolgozásának során figyelmen kívül hagyni az ágazat turisztikai funkcióinak bemutatását, az ezekre vonatkozó intézkedések megfogalmazását.

A helyi szokás és hagyományvilág bemutatása, a vidéki közösségek identitásvilága, a gazdálkodáshoz kapcsolódó tevékenységek megismertetése, és egyáltalán a vidéki életforma megtapasztalása ma már piacosítható áruként fogható fel. A mezőgazdasági ciklusok és munkafolyamatok turisztikai termékeként történő pozícionálása, komoly jövedelem kiegészítési forrást jelenthet Hargita megye gazdáinak számára is. Az agroturizmus Hargita

megyében óriási potenciálként értelmezhető, a tradicionális termelési módok elsősorban a fejlettebb nyugati országból érkező turisták számára jelenthetnek kuriózumot. Természetesen a vendéglátás falusi környezetben is megfelelő körülményeket (igényes alapszolgáltatások és turisztikai programcsomagok) és szakértelmet (helyismeret, idegen nyelvek ismerete, stb.) igényel.

A következőkben röviden bemutatásra fog kerülni a megyei falusi és agroturizmus feltételrendszere. A turizmus fejlesztéséhez és hatékony működtetéséhez szükséges a turisztikai infrastruktúra elérhetősége és ennek fejlesztése, a vendéglátóhelyek számának növelése, azonban ez korántsem elég az ágazat versenyképességének megteremtéséhez, amelyet csak a jól kiépített supra-struktúra során lehet megvalósítani. Ez magában foglal minden olyan programot és szolgáltatást, amely az érkező turisták számára helyben elérhető.

A következő táblázat a Hargita megyei vidéki szálláshelyek megoszlását foglalja magában:

6. táblázat: A Hargita megyei vidéki szálláshelyek megoszlása

Típus	Darab
1 margarétás agroturisztikai panzió	60
2 margarétás agroturisztikai panzió	320
3 margarétás agroturisztikai panzió	8

Forrás: Hargita Megye Turizmusfejlesztési Stratégiája

A vidéki szálláshelyek megoszlásából kitűnik, hogy a legnagyobb számban a két margarétás agroturisztikai panziók vannak jelen, legalacsonyabb a három margarétás panziók száma. A vendégfogadó egységek számából levonható a következtetés miszerint Hargita megyében létezik egy olyan infrastrukturális bázis amelyre a jövőben építkezni lehet. Ugyanakkor a megyei vendégfogadási gyakorlatra jellemző a turisták háznál való elszállásolása is.

Ami a falusi és agroturizmus supra-strukturális fejlettségét illeti, megjegyezhető, hogy az utóbbi időszakban a lehetőségek felismerése által egyre jobban kezd kifejlődni az a szolgáltatás és programkínálat, amely további fejlesztések alkalmazása által hozzájárulhat a megyei falusi és agroturisztikai szektor hatékony kiépítéséhez és működtetéséhez.

Az ágazat supra-struktúrájának fejlesztése és diverzifikálása során Hargita megyében a következőkből lehet és kell kiindulni:

- Vonzó, és gazdag természeti környezet (létező termálforrások, természeti képződmények, védett területek, erdők, borvízforrások, stb.)
- Hagyományos falusi életmód (szokások, hagyományok, kézművesség, ünnepek, kulturális és vallásos jellegű események, helyi gasztronómia)
- Hagyományos mezőgazdasági termelés (kertészet, biogazdálkodás, kisparcellás földművelés, állattartás és ehhez fűződő tevékenységek sokasága)
- Gasztronómia (helyi ételek, jellegzetes italok)
- Műemlékek, múzeumok
- Helyi kultúra, épített környezet

Hargita megyében az elmúlt időszakban egyre inkább erősödni és fejlődni látszik a falusi és agroturizmus, ez több szempont együttes érvényesülésének a következményeként fogható fel. Ezek közt találni egy olyan új típusú igény megjelenését, amely a jó minőségű környezetben elérhető különleges kikapcsolódási lehetőséget tekinti fő motivációnak, a hétvégi utazások fontosságának növekedését, a turizmus gazdaságban betöltött szerepének felismerését, az agrárszektor válságát, stb.

A mezőgazdaság turisztikai funkciójának hatékony kiaknázása Hargita megyében hozzájárulhatna ahhoz, hogy megyei szinten a falusi turizmus a fenntartható vidékfejlesztés egyik alappillérvé váljon, hozzájárulva ezáltal a helyi lakosság életszínvonalának növeléséhez, a helyben maradás elősegítéséhez. Ugyanakkor a falusi és agroturizmus fejlesztésének fontos szerep tulajdonítható a hagyományos falusi életmód, és a kulturális hagyományok felelevenítésének, a természet és környezet védelmének, mindezek megvalósulása pedig a megyei rurális térségek megújulását hivatott szolgálni.

A mezőgazdaság energetikai funkciója

Hargita megye mezőgazdaságának energiafogyasztó helyzetéből amennyire lehetséges el kell mozdulnia az energiatermelés irányába. A mezőgazdasághoz kapcsolódó alternatív energiaforrások hasznosítása Hargita megyében a következő szempontok figyelembe vétele mellett ajánlott:

- A talajok termőképessége túlnyomórészt gyenge, illetve közepes minőségű
- A megművelt területek aránya csökkenő tendenciát mutat, ezek hasznosíthatóak lehetnek energiacélú növények termesztésére
- A mezőgazdasági termékek előállításánál felhasznált energia (a termelés, szállítás és feldolgozás) alapját a fosszilis energiahordozók jelentik
- A termelési rendszerben a klasszikus üzemanyag, a gázolaj alkalmazása szinte kizárólagos.

A megújuló energiaforrások hasznosítása a mezőgazdaságában az ágazat fejlesztésének fenntarthatóságát erősíti. Az agráriumhoz kapcsolódó alternatív energiaforrás-potenciál elsősorban olyan technológiák alkalmazása mellett hasznosítható eredményesen, amelyek az output-ok maximalizálását kisebb fajlagos energiaráfordítással képesek elérni. Elérhető és viszonylag egyszerű technológiai eljárásokkal a fosszilis energiahordozók jelentős arányban helyettesíthetőek az energiacélú mezőgazdasági termékek, illetve a mezőgazdasági termelés hulladékai és melléktermékei hasznosítása révén.

Láthattuk, hogy a mezőgazdasági termelés egyik kulcsproblémája éppen az értékesítés nehézségeivel függ össze, nincs ez másként a krumpli esetében sem, amely alkoholos erjesztés és enzimatis hidrolízis során a belső égésű motorok számára üzemanyag (adalék) állítható elő (bioetanol). A mezőgazdasági termelés melléktermékei, mint a szalma, kukoricaszár, stb. biomassa előállítására adnak lehetőséget, míg az állati tetemek a biogáz előállításának lényeges inputjai, amely segítségével akár mezőgazdasági üzemek és háztartások fűtése is megoldható.

Ezzel párhuzamosan az olajos növényekből (repce, szója) közvetlen módon égethető olaj, illetve biodízel állítható elő. Bár például repcetermesztéssel többen is próbálkoznak Hargita

megyében, a klimatikus viszonyok és a vegetációs időszak szempontjából ennek termesztésére inkább a székelyudvarhelyi, illetve a székelykeresztúri térségben kedvezőek a feltételek.

Következésképpen a különböző növényekből (cékla, krumpli, nád, fahulladék, stb.) erjesztés alapú technológiák segítségével kinyert termékek üzemanyagként hasznosíthatóak, illetve hozzákeverhetőek a klasszikus üzemanyagokhoz, ekképpen csökkentve a nem megújuló energiahordozók felhasználását.

Az energianövények sorában megyei vonatkozásban szólnunk kell még az energiafűről és az energiafűzről. Az energiafű megfelelő hozamok melletti termesztésére a megye területeinek túlnyomó többsége nem alkalmas, az alacsony átlaghőmérséklet pedig ugyancsak nem kedvez ennek. Energiafűz termesztésére viszont a megyében adottak a feltételek, a használaton kívüli mezőgazdasági területek komoly lehetőséget kínálnak erre. Az energiafűz energetikai szempontból értékes növény, amely egy időben képes biztosítani a megújuló biomassza termeléshez szükséges alapanyagot, a fenntartható területhasználatot és a környezet állapotának védelmét. Alkalmazása különösen ajánlott a Hargita megyében sem ritka leromlott állapotú, rossz termőképességű területek esetében.

A mezőgazdaság társadalmi-kulturális funkciói

A megyei agrárium helyzetértékelésének keretében már beszéltünk a versenyképesség alacsony szintjéről, az önellátásra való berendezkedésről, felaprózott birtokstruktúráról és a feldolgozó és értékesítési rendszerek hiányosságairól. Ami azonban a hagyományos székely társadalmi közösség jellemzőjeként azonosítható, az az önszerveződő és a társadalmi kapcsolatokon alapuló életforma, amelynek sok jellemzője ma is megfigyelhető. Ilyen jelenség például a kalákázás, vagyis a munkaerő kölcsönös cseréje, amely napjainkig fennmaradt gyakorlat.

A rokoni, szomszédsági kötelékekben rejlő társadalmi tőke olyan erőforrást jelent, amely a mezőgazdasági munkák elvégzésében a kölcsönösség elve alapján hatékonyan hasznosítható. Ilyen értelemben a mezőgazdasági munka a társadalmi kapcsolatok kamatoztatásának és a reciprocitáson alapuló közösségi kohézió erősítésének nemcsak terepe, hanem eszköze is.

A mezőgazdaság ugyanakkor a megyei gazdatársadalom fontos identitásképző eleme. Székelyföldön az ember és a föld viszonya nem pusztán gazdasági alapokon nyugszik, számos térségi elemzés és tanulmány rámutatott arra, hogy egy olyan emocionális kötődés fedezhető fel székely gazda és földje között, amely az egyéni identitást is nagyban meghatározza. Ez gyakran megmutatkozik az egyes földtulajdonoktól való megválás tagadásában (még akkor is, ha azon termelés nem folyik), amely gátolhatja a birtokkoncentrációt és akár a hatékony termelést is ellehetetlenítheti. Az örökölt földek esetén ez a fajta szemlélet hangsúlyosabb, ezt erősítik időnként a közösségi normák, erős kontrollt jelentő közösségi attitűdök.

Évszázadok során a gazdálkodásra vonatkozó tudás a család keretei között generációról generációra hagyományozódott át. Manapság a hagyományos gazdálkodási formák generációnkénti átörökítése abba az akadályba ütközik, hogy a fiatal korosztály javarészt elfordul a tradicionális gazdálkodástól és vagy más ágazatban helyezkedik el, vagy a hagyományostól eltérő gazdálkodási formát választja. Gyakori a fiatal gazda és az idősebb generációk szimbolikus (vagy tényleges) szembenállása, ami a gazdálkodási szokásokat, az alkalmazott technológiát, stb. illeti. A fiatalabb generációkban erősebb a piaci szemlélet, Hargita

megyében is rendszerint ők az agrárium „change agent”-jei. Különösképpen azok a fiatalok, akik külföldi példákat is láttak, illetve ezirányú tapasztalatokkal is rendelkeznek.

A mezőgazdaság kulturális funkcióinak vonatkozásában szólnunk kell a mezőgazdasághoz kapcsolódó szokás és hagyományvilágról is. Az egyes munkaciklusok (vetés, terménybegyűjtés, stb.) gyakran jelentenek egyben fontos közösségi eseményeket is. Az agrárciklusokhoz kapcsolódó különböző közösségi események, ünnepek és szokások rendszerint gazdagok rituális elemekben és ezeknek a közösségi identitás és társadalmi kohézió erősítésében kiemelt szerep jut.

Fontosnak tartjuk megjegyezni, hogy ezek az események társadalmi funkciójukon túlmenően gazdaságilag is értékesíthetőek, ha arra gondolunk, hogy ezek akár a helyi turisztikai kínálat fontos elemeit is képezhetik.

A megyére is jellemző mezőgazdasági termelési folyamatok tehát hozzájárulnak a falusi közösségek társadalmi-kulturális mintázatainak konszolidálásához. Azt is mondhatnánk, hogy ezek a tradicionális falusi közösségek fennmaradását és megfelelő működését is szolgálják. Érezhető, hogy ebben az összefüggésben az ágazatból való tömeges kivonulás, a gazdaságossági elvek, a piaci szemlélet térhódítása és a versenyképes termelés elvárásai szemben állhatnak a társadalmi (és kulturális) érvekkel. Jelen stratégia egyik alapfeladata éppen az, hogy megfelelően kezelje ezt az ellentétet és az ellentét feloldására megfelelő javaslatokat tegyen. A kihívás tehát abban rejlik, hogy oly módon próbáljunk meg versenyképes termelési modelleket kialakítani, hogy ne szenvedjenek csorbát a hagyományos mezőgazdaság és a tradicionális társadalmi berendezkedés által felhalmozott közösségi és kulturális értékek. Csupán ily módon biztosítható az ágazat fenntartható módon történő fejlesztése.

III.8. Az önkormányzatok mezőgazdasággal és vidékfejlesztéssel kapcsolatos stratégiái

Tekintettel arra, hogy jelen mezőgazdasági fejlesztési stratégia megyei szinten kerül kidolgozásra, és célkitűzései, iránymutatásai ezen a területi szinten érvényesek. Annak érdekében, hogy a helyi, valamint kistérségi szinten megfogalmazott problémák, elképzelések minél jobban képviseltetve legyenek a megyei szintű tervdokumentumban, szükséges az elérhető 2007-2013-as időszakra vonatkozó kistérségi, illetve LEADER stratégiák áttanulmányozása és az ezekben megfogalmazott agrárfejlesztések, célkitűzések és programok összegzése, bemutatása. A csoportosítási, szintetizálási folyamat során tanulmányoztuk a megye fejlesztési stratégiáját és a következő Hargita megyei kistérségek fejlesztési dokumentumai:

1. Felcsík kistérség integrált vidékfejlesztési stratégiája
2. Pogány-havas kistérség fejlesztési stratégiája
3. Felső-Homoródmente fejlesztési stratégiája
4. Székelykeresztúri kistérség fejlesztési stratégiája
5. Sóvidék-Hegyalja LEADER stratégiája
6. A G-10 kistérség LEADER stratégiája
7. Homoród-Rika-Küküllő LEADER stratégiája
8. GAL-Csík LEADER stratégiája
9. Hargita megye középtávú fejlesztési stratégiája 2002-2013

A fenti tervdokumentumok mellett kitértünk Hargita Megye Tanácsa vidék- és agrárfejlesztési programjainak ismertetésére, és ismertetjük kérdőíves kutatásunk vonatkozó eredményeit is.

Az agrárterületre vonatkozó részek összegyűjtése során a következő szempontokat használtuk:

- az agrárium megjelenése a SWOT analízisekben
- hosszú távú stratégiai célkitűzések
- operatív célok
- programok/projektek

Felcsík Kistérség**1. Az agrárium megjelenése a SWOT analízisben**

Erősségek: -

Gyengeségek:

- a jelenlegi gazdálkodási struktúra jövedelmezőképességének alacsony volta

Lehetőségek:

- mezőgazdasági termelés fellendítése
- helyi es térségi termékek hangsúlyos menedzsmentje
- megújuló energiahordozók előállítása és hasznosítása

Veszélyek: -

2. Hosszú távú stratégiai célkitűzések

A gazdasági versenyképesség kialakításának serkentése a lakosság számára fontos megélhetési forrást jelentő mezőgazdasági tevékenység átalakítása és a kis- és középvállalkozások átfogó fejlesztése révén.

3. Operatív célok/Intézkedések

- Egy vagy több kisebb társulás létrehozása (cég formájában), amelyek fokozatosan megkezdik a termények felvásárlását a helyi termelőktől.
- A térségi szintű Termékbegyűjtő és Értékesítő Szövetkezet létrehozása, amennyiben térségi szinten elegendő termelő vállalkozik a terménye beadására. A TЭСZ a korábban elindított kisebb társulások kohéziójából kell kialakuljon.
- A térséghez tartozó települések közösen kiválasztják a szövetkezet központját, amely a terménybeadás függvényében szétválhat két kisebb központra is.
- A szükséges infrastruktúra kiépítése: raktárhelyiségek, irodák, térségen belüli szállítás
- A már kialakult és működő kapcsolatokat kihasználva szélesebb spektrumú piackeresés

- A térségi és térségen kívüli beszállítók számának növelése reklám- és marketingtevékenységek segítségével, piackutatások elvégzése, potenciális felvevőpiac meghatározása, fővárosi gazdasági kapcsolatok kialakítása
- A TÉSZ által forgalmazott termékek márkanévvel való ellátása és levédése
- A TÉSZ keretében legyen lehetőség a helyi termékek térségen belüli értékesítésére, a helyi szükségleteken alapuló piaci igények kielégítése
- Évi rendszerességgel a TÉSZ termékeivel jelenjen meg a helyi, ország szintű, valamint külföldi termékbemutatókon
- Elsősorban internetes eszközökön marketingtevékenység folytatása: saját honlap elkészítése, a felcsíki községek honlapján és más honlapokon banner elhelyezése
- Kisfarmokon alapuló állattartás létrehozása a térségben (szarvasmarha és juh esetében)
- A térségi állatállomány fokozatos feljavítása annak függvényében, hogy melyik állatfajtának a tenyésztése kap prioritást
- A térségben legalább két tejbegyűjtő központ létesítése, amelyek képesek kell legyenek a minőségellenőrzésre és a térségben megtermelt tej előírásoknak megfelelő tárolására.
- Legalább egy mobilvágóhid létrehozása, valamint a hústermékeknek a Termékbegyűjtő és Értékesítő Központba való szállításához szükséges eszközállomány beszerzése
- A tej és a hús feldolgozása érdekében szükséges egy-egy kisebb üzem kiépítése, amely a térségi márkanévvel ellátott hús- és tejalapú termékeket állít elő. A késztermékek forgalmazásában szerepet kell vállaljon a Termékbegyűjtő és Értékesítő Központ, valamint a készárút elkészítő vállalkozó.
- A húsból és tejből készített termékek értékesítési lehetőségeinek megteremtése, valamint a késztermékek marketingje
- A helyben készült termékek térségen belüli hasznosításának kialakítása: piaci forgalomba való integrálás, a helyi turisztikai rendezvényeken való megjelenítés, a térségi arculatformálásban betöltött szerep.

4. Programok/projektek

Felcsík a dinamikusan fejlődő kistérség program

Termékbegyűjtő és értékesítő szövetkezet létrehozása alprogram

Az alprogram keretében kerültek megfogalmazásra mindazok az elképzelések és javaslatok, amelyeket az operatív célok/intézkedések részénél mutattunk be.

Pogány-havas kistérség

1. Az agrárium megjelenése a SWOT analízisben: -
2. Hosszú távú stratégiai célkitűzések

Mezőgazdasági innováció megteremtése: Az innovativitás itt abban áll, hogy a várható folyamatokat megelőzve, a helyi értékeket megvédve kívánják végrehajtani a modernizációt, és így állítani elő piacképes termékeket.

3. Operatív célok/Intézkedések
  - Technológiai fejlesztés a tejfeldolgozásban
  - A növénytermesztés megújítása
  - A piacra jutást segítő rendszer létrehozása

4. Programok/projektek

1. Projekt: Tejtermelés és tejfeldolgozás

A lefejt tejnek a hagyományostól eltérő, EU-szabvány szerinti kezelését biztosítandó, a minőségi tejtermelés feltételeinek megteremtése, ez által a kistérség versenyképességének, jövedelmi viszonyainak javítása, a hagyományos tájgazdálkodási mód fenntartása.

2. Projekt: Helyi termékek feldolgozása

A kistérség hagyományos vagy új gazdasági termékeiből piacképes komplex kínálat kialakítása, nyersanyag-feldolgozási lánc kialakítása, a térség versenyképességének, a helyben foglalkoztatás arányának növelése.

3. Projekt: Marketing, promóció

A kistérség hagyományos tevékenységére alapuló agrár-marketing szervezet kialakítása, a gazdálkodók hálózatba szervezése, a térségi termékek értékesítése, ez által a kistérség jövedelmi és foglalkoztatottsági viszonyainak javítása.

4. Projekt: Minőségbiztosítási rendszerek bevezetése

Az uniós piacra jutás érdekében felkészülés az EU minőségi követelmények teljesítésére, belső, térségi minőségbiztosítási rendszerrel állandó minőségű és versenyképes termékek piacra juttatása, ez által a térség átlagos bevételi mutatóinak javulása.

5. Projekt: Piaci információs rendszer kialakítása

Könnyen elérhető, széleskörű információs bázis kiépítése a gazdaság szereplői számára, ez által az egyes vállalkozások versenyképességének növelése.

Felső Homoródméte kistérség**1. Az agrárium megjelenése a SWOT analízisben****Erősségek:**

- Vonzó természeti környezet
- Halász-vadászati potenciál
- Gomba, erdei gyümölcs
- Borvizek, források
- Relatív fejlett állattenyésztés (Lóállomány, szarvasmarha)

Gyengeségek:

- Termőföld rossz minősége
- Mezőgazdasági termékek szervezetlen értékesítése
- Mezőgazdasági termékek feldolgozásának hiánya
- Erdei gyümölcsök és gyógynövény szervezett gyűjtésének, feldolgozásának és értékesítésének hiánya

Lehetőségek:

- Tájgazdálkodási programok kidolgozása és alkalmazása
- Erdei gyümölcsök, gyógynövények, bio-termékek piaclehetőségei
- Biogazdálkodás
- Társulások létrehozása

Veszélyek: -

2. Hosszú távú stratégiai célkitűzések

Ezek között nem szerepel mezőgazdaság fejlesztési irányultságú.

3. Operatív célok/Intézkedések

Birtokrendezés

- A telekkönyvi elmaradott helyzet rendezése
- Külterületek erdők rendezése
- Területkoncentrációk tagosítás és felvásárlások révén

4. Programok/projektek

Program: Agrárszerkezeti és vidékfejlesztési program

Székelykeresztúri kistérség

1. Az agrárium megjelenése a SWOT analízisben

Erősségek:

- Vannak természetes gyepek, kiterjedt legelők
- működő kisfarmok
- meglévő termőföldek
- Hagyományos, környezetbarát állattartás

Gyengeségek:

- Nincsenek sikeres pályázatok a mezőgazdaságban
- Önfenntartó mezőgazdaság jellemző
- Nem megfelelő mezőgazdasági promóció
- Földterületek eladása külföldi érdeklődőknek
- Farmok hiánya

Lehetőségek:

Veszélyek:

- Nincs megfelelő állami és uniós támogatás
- Vadak által okozott károk

2. Hosszú távú stratégiai célkitűzések

Versenyképes gazdaság létrehozása.

3. Operatív célok/Intézkedések

- Mezőgazdaság fejlesztése
- Állattenyésztés fejlesztése
- Agrotermékek értékesítési lehetőségeinek javítása

4. Programok/projektek**1. Projekt: Nyersanyag-feldolgozó központok kialakítása**

Nyersanyag-feldolgozó központok (például hús-, tej-, gyümölcsfeldolgozó központok) létrehozása a helyi nyersanyag feldolgozás megvalósítása érdekében. A cél jó minőségű élelmiszer előállítás, munkahelyek teremtése.

2. Projekt: Farmok létrehozása

A térség jellegének megfelelő gazdálkodás kialakítása, az őshonos állatfajták szervezett tartása, tenyésztése. Modern felszerelés biztosítása az állattenyésztés megkönnyítése, fellendítése érdekében.

3. Projekt: Érdekvédelmi szervezetek kialakítása, aktivizálása

Mezőgazdasági érdekképviselő kialakítása, amely a mezőgazdászok termékeinek értékesítését támogatja, valamint a mezőgazdaságban dolgozó emberek együttes erővel való fellépését szorgalmazza.

4. Projekt: Népszerűsítés

Változatos marketing eszközökkel népszerűsíteni a kistérség adottságait, potenciáljait, hogy a befektetők megismerjék a lehetőségeket és vonzónak találják a kistérséget új vállalkozások elindításához.

5. Projekt: Helyi erőforrások feltérképezése

A helyi erőforrások feltérképezése a gazdasági fellendülés, illetve a helyi potenciálok széleskörű kihasználása érdekében.

6. Projekt: Vadkárok csökkentése

A vadak által okozott károk csökkentése a mezőgazdasági területek és termékek védelme érdekében, amely hozzájárul a mezőgazdaság fellendítéséhez.

A következőkben négy olyan Hargita megyei kistérség fejlesztési dokumentuma kerül bemutatásra, amelyek sikeresen szeretnének részt venni az Európai Unió LEADER programjában, ennek eléréséhez pedig létrehozták a helyi akciócsoportokat és LEADER stratégiákat dolgoztak ki. Fontosnak tartjuk megemlíteni, hogy az itt bemutatott dokumentumok a 2010-es évben kerültek kidolgozásra, ezért a megfogalmazott problémák, és fejlesztési elképzelések nagyon aktuálisak.

Sóvidék-hegyalja Kistérség

1. Az agrárium megjelenése a SWOT analízisben

Erősségek:

- Jó minőségű nyersanyagok az élelmiszeripar számára

Gyengeségek: -

Lehetőségek:

- A „farm to fork” elterjedése
- A „community supported agriculture” elterjedése

Veszélyek: -

2. Hosszú távú stratégiai célok

A mezőgazdaság és erdőgazdálkodás versenyképességének javítása fejlesztés és innováció révén.

3. Operatív célok/intézkedések

- Ismeretfejlesztés és az agrárszektorban dolgozó humánerőforrás képzése
- Az agrárvállalkozások szerkezetváltása és fejlesztése modernizálás és innováció révén
- Térségi együttműködés a mezőgazdaság és erdőgazdálkodás versenyképességének megteremtése céljából
- A helyi termelők minőségbiztosítási rendszerekben való részvétele

4. Programok/Projektok

1.Beavatkozás: Szakmai fejlesztés és információs tevékenységek

A térségi agrárszektorban dolgozó humánerőforrás képzése és a tapasztalatcsere lehetőségek biztosítása.

2.Beavatkozás: A mezőgazdaságból és erdőgazdálkodásból származó termékek hozzáadott értékének növelése

A helyi termelővállalkozások támogatása és fejlesztése annak érdekében, hogy a mezőgazdaságból és erdőgazdálkodásból származó helyi termékek hozzáadott értékét növelni lehessen, az innovatív technológiák bevezetésre kerüljenek és a helyi termelők minőségbiztosítási rendszereknek megfelelően állítsák elő termékeiket, hozzájárulva ez által a vállalkozások versenyképességének megteremtéséhez és a megfelelő piaci részesedés kialakításához.

3.Beavatkozás: Térségi együttműködés új termékek fejlesztéséért és technológiák bevezetéséért a mezőgazdaságban, erdőgazdálkodásban, és az élelmiszeriparban

Jelen pillanatban nem létezik egy vertikális együttműködés a térségen belül, amely hátráltathatja az új termékek kifejlesztését és modern technológiák bevezetését a mezőgazdaságban, erdőgazdálkodásban és az élelmiszeriparban. A hagyományos termékek megfelelő értékesítésének eléréséhez innovációra van szükség főként a prioritást élvező területeken: méhészet, erdei gombák és gyümölcsök, tej, hús.

4.Beavatkozás: A minőségbiztosítási rendszereket alkalmazó termelők támogatása

A méhészet területén, valamint egyéb tradicionális termelési területeken tevékenykedő termelőknek lehetőségük van biotermékek előállítására. A biotermékek megkövetelik a nagyon jó minőségű nyersanyagokat, ezek megteremtéséhez azonban szükséges a minőségbiztosítási rendszerek bevezetése. A legtöbb termelő azonban önellátó agrártevékenységet folytat és nem állnak rendelkezésére a minőségbiztosítási rendszerek bevezetéséhez szükséges források. Ezeket a termelőket szükséges támogatni.

G-10 Kistérség

1. Az agrárium megjelenése a SWOT analízisben

Erősségek:

- A kistérség erdei gazdagok gyümölcsökben, gombákban és gyógynövényekben
- Állattenyésztésnek megfelelő feltételek
- Gazdag növény és állatvilág

- Halászatban rejlő lehetőségek (pisztráng)

Gyengeségek:

- A talaj homokos, agyagos

Lehetőségek:

- Forrásbevonás a mezőgazdaságban
- Komoly kereslet a piacon a biotermékek, erdei gyümölcsök, gombák és gyógynövények terén

Veszélyek: -

2. Hosszú távú stratégiai célok

Mezőgazdaság és erdőgazdálkodás versenyképességének megteremtése.

3. Operatív célok/intézkedések

1.Beavatkozás: Képzés

A térségi agrárszektorban dolgozó humán erőforrás képzése és a tapasztalatcsere lehetőségek biztosítása.

2.Beavatkozás: Kis beruházások ösztönzése a feldolgozóiparban

A helyi termelő vállalkozások támogatása és fejlesztése annak érdekében, hogy a mezőgazdaságból és erdőgazdálkodásból származó helyi termékek hozzáadott értékét növelni lehessen, az innovatív technológiák bevezetésre kerüljenek, és a helyi termelők minőségbiztosítási rendszereknek megfelelően állítsák elő termékeiket, hozzájárulva ezáltal a vállalkozások versenyképességének megteremtéséhez és a sikeres piaci részesedés kialakításához.

3.Beavatkozás: Vertikális integráció az innováció érdekében

4.Beavatkozás: Minőségbiztosítási rendszerek bevezetése az élelmiszeriparban

Az erdei gyümölcsök és gombák, valamint a tejtermelés területén szükségesnek mutatkozik a minőségbiztosítási rendszerek bevezetése.

A legtöbb termelő azonban önellátó, háztáji agrártevékenységet folytat és nem állnak rendelkezésére a minőségbiztosítási rendszerek bevezetéséhez szükséges források. Ezeket a termelőket szükséges támogatni.

5.Beavatkozás: A termékek promóciója

A helyi termékek értékesítésének egyik nagyon fontos lépése a promóció. Az adott térségben szükséges kifejleszteni és gyakorlatba ültetni egy olyan marketingtevékenységet, amely segíti a helyi gazdákat a termékek értékesítésében. A marketingtevékenységek fontosságát a gazdák körében is népszerűsíteni kell.

Homoród-Rika-Küküllő Kistérség

1. Az agrárium megjelenése a SWOT analízisben

Erősségek:

- A kistérség lakosságának többsége a mezőgazdaságban foglalkoztatott
- Minőségi nyersanyagok az élelmiszeripar számára

Gyengeségek:

- Vágóhidak, vágópontok és húsfeldolgozó üzemek hiánya
- Helyi termékek hiánya mivel a nyersanyagok nem kerülnek feldolgozásra
- Ismeretek hiánya a feldolgozóüzemek kiépítésének fontosságára vonatkozóan

Lehetőségek:

- Működő, agrárfejlesztést támogató szervezetek jelenléte: Caritas, LAM

Veszélyek:

- A minőség rovására mehet a mennyiségi termelés az agroiparban.

2. Hosszú távú stratégiai célok

- Helyi agrárvállalkozások és termékek fejlesztése

3. Operatív célok/intézkedések

- Agrártermékek és élelmiszeripari termékek fejlesztése
- Helyi termékek piacra jutásának támogatása
- Alternatív energia

4. Programok/Projektek: -**GAL Csík****1. Az agrárium megjelenése a SWOT analízisben****Erősségek:**

- Helyi biotermékek
- Megmunkált hegyi kaszálók
- Gombák és erdei gyümölcsök a kistérség erdőiben
- Helyi állattenyésztés
- Számos háztartás és vállalkozás végez agrártevékenységet
- A háziállatok magas aránya a helyi gazdaságokban

Gyengeségek:

- Nincs felvevőpiac a helyi termékek számára
- Az agrártermékek marketingjének hiánya
- Termékfeldolgozás alacsony szintje

Lehetőségek:

- Helyi termékek külső piacon való értékesítése
- Energianövények termesztése és értékesítése
- A gazdasági válság hatására a háztáji gazdálkodás felerősödhet

Veszélyek:

- A nemzeti és nemzetközi szabályozás gátolhatja a helyi termékek értékesítését

- A természeti katasztrófák veszélyeztetik a mezőgazdaságot és a turizmust
- A tömegtermékek megnehezíthetik a helyi termékek értékesítését

2. Hosszú távú stratégiai célok

- Helyi gazdaság diverzifikálása és a foglalkoztatottság növelése

3. Operatív célok/intézkedések

- Új termékek és szolgáltatások kifejlesztése
- Meglévő és új mezőgazdasági társulások támogatása
- Termékek értékesítésének támogatása
- Agrár kis és középvállalkozások létrehozása

4. Programok/Projektek

1. Agrár kis és középvállalkozások létrehozása, a meglévő vállalkozások támogatása
2. Új termékek és szolgáltatások kifejlesztése
3. Meglévő és új mezőgazdasági társulások támogatása

Hargita Megye Középtávú Stratégiai Fejlesztési Terve 2002-2013

1. Az agrárium megjelenése a SWOT analízisben

Erősségek:

- Kiterjedt erdő és legelőterületek
- Gazdag növény és állatvilág

Gyengeségek:

- Az erdők kiirtása
- Gyenge minőségű mezőgazdasági területek

Lehetőségek:

- Biogazdálkodás
- Állattenyésztés
- Ipari növények termesztése és feldolgozása
- Halászat, vadászat
- Élelmiszeripar fejlesztése
- Erdőgazdálkodás hatékonyságának növelése

Veszélyek: -

2. Hosszú távú stratégiai célok

Fenntartható ökológiai gazdálkodás megteremtése, amely integrálja a különböző térségek mezőgazdasági potenciálját.

3. Operatív célok/intézkedések

- Biotechnológia alkalmazási feltételeinek számbavétele
- Feldolgozó kapacitás fejlesztése
- Felvásárlói és értékesítési egyesületek létrehozása
- Marketingtevékenységek fejlesztése

4. Programok/projektek:

- Erdő és legelő felújítási programok
- Ültetvények
- Extenzív állattartási programok
- Képzés és információs programok (konferenciák, tapasztalatcserék)
- A biotermékek értékesítési rendszerének kidolgozása

- A helyi termékek feldolgozása
- Mezőgazdasági és állattenyésztési termékek felvásárlásának és értékesítésének érdekében egyesületek létrehozása
- Kereskedelmi kapcsolatok fejlesztése
- Forrásbevonási kapacitás növelése érdekében képzések megszervezése
- Erdőgazdálkodás hatékonyságának növelése
- Erdő újjáültetési programok
- Hosszú távú üzemeltetési terv kidolgozása
- A kitermelt fa feldolgozási szintjének növelése
- A melléktermékek hasznosítása
- Vadgazdálkodás hatékonyá tétele

A kistérségi fejlesztési és LEADER stratégiák, valamint Hargita megye fejlesztési tervének áttekintéséből kiderült, hogy kisebb-nagyobb mértékben mindegyik kistérségnek sikerült megfogalmaznia problémáit, és az ezek mérséklésére a legtöbb esetben fejlesztési stratégiák, intézkedések és konkrét programok és projektek is kidolgozásra kerültek. A megyei szintű agrárfejlesztési dokumentum kidolgozásának szempontjából rendkívüli fontossággal bír, hogy a kistérségek esetében két típusú problémával találkozhatunk: az első típus a kistérség specifikus problémák, ebbe a kategóriába tartoznak mindazok a nehézségek-akadályok és hátráltató tényezők, amelyek csak az adott kistérségre érvényesek és amelyek megoldása is az adott szinten kell megtörténnjen. A második típus az olyan jellegű problémákból tevődik össze, amelyek minden kistérség esetében majdnem azonosak. Annak ellenére, hogy a problémák hasonlóak, a vizsgált kistérségek többsége önálló módon próbál megoldást találni ezek orvoslására. Úgy gondoljuk, hogy a megyei szintű agrárfejlesztési stratégiának fel kell karolnia az ilyen jellegű kezdeményezéseket és megyei szinten, integrálva mindegyik kistérséget, szükséges kiépíteni az ezek megoldásához szükséges rendszert.

Hargita megye tanácsa vidék- és agrárfejlesztési programjai

Amint azt már említettük Hargita Megye Tanácsa vidék- és agrárfejlesztési programjainak kidolgozásáért és menedzsmentjéért egy külön apparátus felel. A megyei hivatal legfontosabb szereplői: a Programok és Vidékfejlesztési Igazgatóságon belül a Vidékfejlesztési aligazgatóság és a Megyei Agrárkamara. A Kamara legfontosabb feladata a gazdákkal való kapcsolattartás, információs támogatás és a megyei szakpolitikák megalapozása. A Vidékfejlesztési osztály feladata az értékesítés, a szakmai és érdekszövetségek megalakulásának elősegítése, a kistérségek és a LEADER program segítése, a különböző kormányzati szervek és azok Hargita megyei igazgatóságaival, illetve az erdőtulajdonosokkal, állattartókkal és növénytermesztőkkel való kapcsolattartás, a piacra jutás és az értékesítés folyamatának elősegítése, valamint a helyi és hagyományos termékeink népszerűsítése.

A helyi termékek promóciója program keretében került kidolgozásra a SZÉKELYFÖLDI közösségi, majd a Székely termék komunitáris védjegyek megszerzésének kezdeményezése, ami által a Székelyföldön előállított termékeket és szolgáltatásokat helyi, országos és nemzetközi szinten egyaránt piachoz lehet juttatni. Mára mindkét védjegy a megyei tanács tulajdonában van, és folyamatosan érkeznek a kérelmek a védjegyhasználatra, amit az erre a célra létrehozott bizottság díjmentesen ítél oda az arra érdemes termékeknek.

A 2009-ben indult Székely termékek promóciója elnevezésű program, során több olyan esemény került megszervezésre, amely lehetőséget adott egyrészt a helyi termelőknek termékeik népszerűsítésére, másrészt a lakosság, főleg a városon lakók figyelmének felkeltésére hagyományos termékeink iránt. A program keretében az alábbi események voltak:

- Helyi, hagyományos termékek tavaszi vására Csíkszeredában
- Bemutatkozások nemzetközi kiállításokon és vásárokon (Farmer-Expó Debrecenben; A Kárpát-medence kincsei Egerben, Magyar Megyék Napja Szegeden; Helyi, hagyományos termékek őszi vására Csíkszeredában és Gyergyószentmiklóson, stb.)

A hagyományos termékek kiállítása és vására széles körben felkeltette a vásárlók figyelmét és érdeklődését, így került Hargita Megye Tanácsa kapcsolatba a Cora magyarországi üzlethálózatával, ahová ez alkalommal székelyföldi termelők juthattak be termékeikkel. 2010 május 6. és 22. között vásárolhattak és kóstolhattak a vásárlók a Cora hipermarket szolnoki, szegedi, miskolci, debreceni, budakalászi, fóti és törökbálinti üzletében székely termékeket a Székely Hetek rendezvénysorozat keretében.

Az általunk elvégzett kérdőívezés eredményei azt mutatják, hogy Hargita Megye Tanácsa mezőgazdaság területén végzett munkáját alapvetően üdvözli a gazdák többsége. Például a megkérdezettek 70%-a gondolta úgy, hogy az utóbbi időszakban a megyei hivatal érezhetően többet tesz a mezőgazdaság fellendítése érdekében. A válaszadók 60%-a elégedett a Tanács mezőgazdasággal, kapcsolatos munkájával, 32,5% azonban még mindig úgy gondolja, hogy kaphatna több figyelmet is a szektor.

A jövőre vonatkozóan a megkérdezettek a szaktanácsadást, a piacra jutás segítését és a feldolgozó infrastruktúrába való beruházást jelölték meg olyan feladatként, amelyben a megyei tanácsnak kiemelt szerepet kell vállalnia. A megkérdezettek a mezőgazdaság versenyképessé tétele érdekében a különböző agrár-beruházások közül a vágóhidak létesítését, különböző feldolgozó üzemek építését és egy agráripari park létrehozását jelölték meg kívánatos beruházásként.

III.9. Támogatási rendszerek

Az alábbiak során ismertetjük a az országos vidékfejlesztési program agrárfejlesztési intézkedéseit, majd kitérünk a területalapú támogatási rendszerre is. A fejezet végén bemutatjuk a fontosabb állami agrárgarancia eszközöket is.

A Nemzeti Vidékfejlesztési Program - Célkitűzések, statisztikai adatok

„A mezőgazdasági és erdőgazdálkodási ágazat versenyképességének javítása” elnevezésű I. tengelyhez kapcsolódó 112-es „Fiatal gazdák támogatása” intézkedésnek a következő célkitűzései vannak:

- a) A mezőgazdasági ágazat versenyképességének javítása a fiatal gazdák elindításának támogatása, és a környezetvédelmi előírásoknak megfelelő korszerűsítés támogatása által, az állattartás jóléti és higiéniai előírásainak, a munkahely biztonsági előírásoknak megfelelően;
- b) A mezőgazdasági területek menedzselésének javítása, azáltal, hogy fiatal generációk is átvegyék a menedzselést, anélkül, hogy növekedne a mezőgazdasággal foglalkozó aktív lakosság száma;
- c) A fiatal gazdák vezette gazdaságok jövedelmének növelése;
- d) Azon kezdő fiatal gazdák számának növelése, akik első alkalommal vezetői egy mezőgazdasági tevékenységnek, és a fiatal gazdálkodók mezőgazdasági beruházásokra, befektetésekre való ösztönzése.

„A mezőgazdasági és erdőgazdálkodási ágazat versenyképességének javítása” elnevezésű I. tengelyhez kapcsolódó 121-es „Mezőgazdaság modernizálása” intézkedésnek a következő célkitűzései vannak:

- a) Új technológiák, eljárások fejlesztése és bevezetése, változatos termelés biztosítása, a termelés profiljának, szintjének és minőségének a piaci

követelményekhez való igazítása, beleértve az ökológikus termelést is, valamint az újrahasznosítható energia előállítását és felhasználását;

- b) A termelési egységek tevékenységének uniós normákhoz való igazítása és megfelelése;
- c) A támogatott gazdasági egységek jövedelmének fokozott növelése
- d) Termelői csoportok tagjainak és egyéb egyesületi formáknak társulásra ösztönzése

„A mezőgazdasági és erdőgazdálkodási ágazat versenyképességének javítása” elnevezésű I. tengelyhez kapcsolódó 123-as „A mezőgazdasági és erdőgazdálkodási termékek hozzáadott értékének növelése” intézkedésnek a következő célkitűzései vannak:

- a) Új technológiák, eljárások kidolgozása, fejlesztése és bevezetése versenyképes mezőgazdasági és erdészeti termékek létrejöttének érdekében;
- b) A termelési egységek tevékenységének az új uniós normákhoz való igazítása és megfeleltetése, úgy a termék előállítási fázisában, mint a feldolgozási és értékesítési fázisában;
- c) A támogatott gazdasági egységek jövedelmének növelése a mezőgazdasági termékek hozzáadott értékének növelése által
- d) Az erdészeti termékek hozzáadott értékének növelése, valamint a kisvállalkozások gazdasági hatékonyságának növelése, a berendezések, felszerelések, feldolgozási eljárások és technológiák fejlesztése és modernizálása által.

„A mezőgazdasági és erdőgazdálkodási ágazat versenyképességének javítása” elnevezésű I. tengelyhez kapcsolódó 125-ös „Az erdészeti és a mezőgazdasági infrastruktúra fejlesztése” intézkedésnek a következő általános célkitűzése van: a terület visszaszolgáltatási folyamat eredményeként kialakult új tulajdonosi struktúráknak megfelelő erdészeti és mezőgazdasági

infrastruktúra kialakítása a mezőgazdasági és erdőgazdálkodási ágazat versenyképességének növelése érdekében.

Az intézkedés két alintézkedést foglal magába, melyeknek egyedi célkitűzései az alábbiak:

- 125a – alintézkedés „A mezőgazdasági infrastruktúra fejlesztése”
- 125b – alintézkedés „Az erdészeti infrastruktúra fejlesztése és javítása”

„A mezőgazdasági és erdőgazdálkodási ágazat versenyképességének javítása” elnevezésű I. tengelyhez kapcsolódó **141-es „Félig önellátó gazdaságok támogatása”** intézkedésnek a következő általános célkitűzése van: a szerkezet átalakítási folyamatban levő mezőgazdasági termelőegységek versenyképességének növelése, figyelembe véve a mezőgazdasági szektor és a vidéki gazdaságok esetében a szabadpiacon jelen levő konkurenciát.

A **141-es „Félig önellátó gazdaságok támogatása”** intézkedés specifikus célkitűzései:

1. A félig önellátó gazdaságok életképességének növelése az eladásra termelt termékmennyiség növelése által;
2. Piaci igényeknek megfelelő új termék és termékválaszték bővítés;

A 141 –es intézkedés Operatív célkitűzései, a szükséges jövedelem kiegészítés biztosítását szolgálják, a félig önellátó gazdaság szerkezetátalakítása, a humán erőforrás és termelési tényezők jobb alkalmazása, a tevékenység és jövedelem ösztönzése által.

A 142-es intézkedés – „Termelő csoportok létrehozása” az I. tengelyhez kapcsolódik – „Az erdészeti és mezőgazdasági ágazat versenyképességének javítása” az általános célja, annak érdekében, hogy a mezőgazdasági és erdészeti ágazat versenyképességét növelje, a termelő, feldolgozó és értékesítő közötti kiegyensúlyozott kapcsolatteremtéssel, és a termékekre vonatkozó mennyiségi és minőségi megfeleléssel.

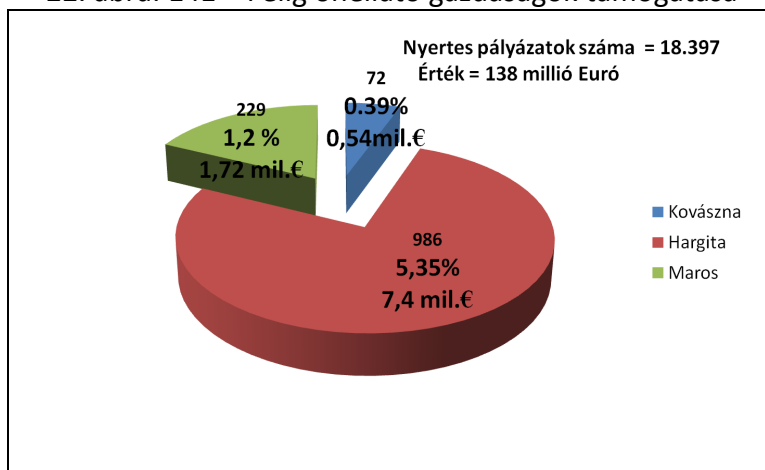
Az intézkedés specifikus célja a termelői csoportosulás ösztönzése a mezőgazdasági és erdészeti ágazatban, hogy minőségi termékek kerüljenek előállításra, az uniós normáknak

megfelelően, alkalmazva bizonyos termelési technológiákat és segítsék a tulajdonosok piacra jutását.

A 141-es intézkedést illetően, Hargita megye az elmúlt kiírásban kiemelkedően jól teljesített a nyertes pályázatok száma és arányát tekintve.

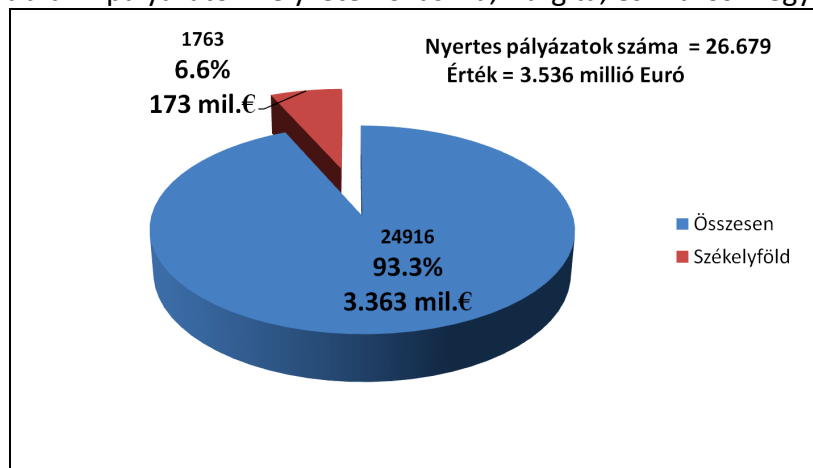
22. ábra: 141 – Félig önellátó gazdaságok támogatása

Forrás: Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Minisztérium

A mezőgazdasági támogatások lehívási arányát illetően azt láthatjuk, hogy a kiírások keretében benyújtott és kedvezően elbírált pályázatok számát tekintve a három székelyföldi megye jelentős eredményeket ért el.

23. ábra: A pályázatok helyzete Kovászna, Hargita, és Maros megyében

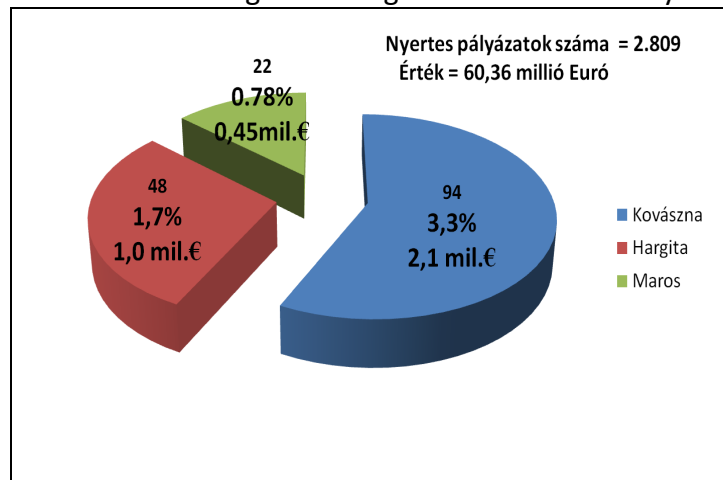
Forrás: Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Minisztérium

A szétaprózottság a növénytermesztésben és az állattenyésztésben egyaránt versenyképtelenséghez, az EU-s és nemzeti támogatási körből való fokozatos kiszoruláshoz

vezetnek. Az adatok ugyanezt a tendenciát mutatják: 2010-re 170 ezer hektár mezőgazdasági területre (ebből 45 ezer hektár szántó) 27 ezer kérvény érkezett, ami 6 hektár/kérvénynek felel meg. Emellett a közbirtokosságok területeit figyelembe nem véve, az egy gazdára jutó terület kevesebb, mint 1,5 hektár, illetve a szarvasmarha állomány 96 százaléka az 1-5 tehenet tartó gazdaságokban lelhető fel. Ennek 75 százaléka 1-2 tehenet nevelő gazdák birtokában van, a többi 21 százalék 3-5 jószággal rendelkezik.

A lenti ábra alapján láthatjuk, hogy a 112-es, a fiatal gazdák vidéki foglalkoztatását célzó program keretében megyei szinten jelentősnek mondható a kedvezően elbírált programok száma.

24. ábra: 112 – Fiatal gazdák megtartása a vidéki környezetben

Forrás: Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Minisztérium

Területalapú Egységes Támogatási Rendszer – TETR

A Mezőgazdasági Intervenció és Kifizetési Ügynökség (APIA) 2007. január 1-től támogatást folyósít a mezőgazdasági termelők számára az Európai Mezőgazdasági Garancia Alap (EMGA) finanszírozásával közvetlen kifizetések formájában a Területalapú Egységes Támogatási Rendszer (TETR) keretén belül. Emellett támogatást ad a nemzeti költségvetésből és az Európai Mezőgazdaság és Vidékfejlesztési Alapból (EMVA) finanszírozott kiegészítő közvetlen kifizetések formájában.

Románia Európai Unióhoz való csatlakozása után a gazdálkodóknak nyújtott támogatások ellenőrzése és adminisztrálása céljából létrehozták az Integrált Igazgatási és Ellenőrzési Rendszert - IIER. A Területalapú Egységes Támogatási Rendszer (TETR) keretén belüli közvetlen kifizetéseket egységesen hektáronkénti mezőgazdasági földterületre adják, függetlenül a termelési szinttől (függetlenül ezáltal a mezőgazdasági termeléstől). Románia ezt a rendszert a csatlakozás utáni első három évben alkalmazza, meghosszabbítási lehetőséggel további két évig az Európai Bizottság jóváhagyásával.

A Mezőgazdasági Intervenciós és Kifizetési Ügynökség Hargita megyei központja szerint 2010-ben több mint 29.000 gazdálkodó tett le kérvényt a Területalapú Egységes Támogatási Rendszer keretén belül folyósított támogatásokra, és ezeknek megfelelően a Mezőgazdasági Intervenciós és Kifizetési Ügynökség 2010-ben 37 millió eurót ki is fizetett.

Állami támogatási rendszerek

Támogatási Rendszer az Ökológiai Gazdálkodás Mezőgazdasági Termékei Minőségének Javítása

Az egyedi támogatás „Az ökológiai termeléssel és az ökológiai termékek címkézésével” kapcsolatos 834/2007 sz. Európa Tanácsi (ET) Szabályzat rendelkezései, és a 73/2009 sz. ET Szabályzat „A mezőgazdasági termékek minőségének javítása” rendelet 68. §. (1). a) cikkelye alapján nyújtható. A fenti egyedi támogatás céljai:

- A mezőgazdasági termékek minőségének javítása a hagyományos mezőgazdasági termelés ökológiai gazdálkodásra való átváltásával;
- Az ökológiai gazdálkodási rendszerben nyilvántartott gazdaságok területének és számának növekedése;
- Azon biogazdaságok kiválásának a megakadályozása biogazdálkodási rendszerből, amelyek már hitelesítve vannak;
- Hitelesített, biztonságos, autentikus ízű és minőségű élelmiszerek biztosítása a fogyasztók számára.

Hátrányos Helyzetű Zonák Tejtermelőinek Specifikus Segélyezése Támogatási Rendszer

Egyedi támogatás „A tejtermelés fenntartása összhangban a hátrányos helyzetű zonáknak kiosztott tejkvóta szinten tartásával” címmel a kapcsolódó 73/2009 sz. ET Szabályzat 68. §. (1). b) cikkelyében megfogalmazott rendelkezések alapján nyújtható.

A fenti egyedi támogatás céljai:

- Kedvezményezettek jövedelmének megfelelő szinten tartása, hogy biztosítva legyen a tisztességes megélhetés a hátrányos helyzetű területeken.
- Az őshonos nyersanyagok biztosítása a bruttó hozzáadott érték megőrzése érdekében, különösen a hagyományos termelés által és a közeli piacok élelmiszerekkel való ellátása által.
- Az hátrányos helyzetű területek életminőség romlásának megelőzése és a vidéki települések elnéptelenedésének elkerülése ezeken a területeken.

A mezőgazdaságban felhasznált gázolaj utáni állami támogatás

Az állami támogatást a mezőgazdaságban használt munka végzése céljából elfogyasztott gázolaj standard és kedvezményes jövedéki adója közötti különbség (21.00 euro/ 1000 liter, fix összeg) visszatérítése formájában kapják meg a növénytermesztő, állattartó és talajjavító ágazatban tevékenykedő kedvezményezettek.

A mezőgazdasági ágazat és a kis-és középvállalkozások biztosítási rendszere

Annak érdekében, hogy növeljék a pénzalap lehívásának mértékét a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium a Nemzeti Vidékfejlesztési Program keretén belül elkülönített 220.000.000 eurót a mezőgazdasági ágazat és a kis-és középvállalkozások biztosítási rendszere finanszírozására, amelyből 190.000.000 eurót a mezőgazdasági beruházási hitelek garantálására és 30.000.000 eurót a nem-mezőgazdasági beruházási hitelek garantálására fordítottak.

A cél az, hogy a gazdálkodók, a vidéki KKV-k és az egyéb Nemzeti Vidékfejlesztési Program kedvezményezettek körében hozzáférhetőbbé tegye a pénzügyi-banki szektor hitelforrásait,

előidézze a banki-pénzügyi intézmények bizalmának és érdeklődésének megnövekedését a vidéki gazdaság irányában, és elősegítse a vidékfejlesztés intenzívebbé válását az addicionalitási (a kiegészítő magán-finanszírozás oda vonzása) megvalósulását.

Ezen összegek kezeléséért felelős intézmény az Agrár-vállalkozási Hitelgarancia Alap (FGCR).

IV. Hargita megye mezőgazdasága problémafája

A problémafa és célfa, mint a stratégiai tervezés eszköze többet jelent a problémák és célok egyszerű listázásánál. A beavatkozások kudarcra gyakran annak tudható be, hogy az intervenciók olyan megoldásokat szorgalmaznak, amelyek a problémákat csupán tünetileg kezelik, holott egy-egy probléma mögött egy sor ok-okozati összefüggésrendszer húzódik meg. Nincs ez másként a Hargita megye mezőgazdaságának esetében sem, ahol az aktuális helyzet hátrányait orvosolandó, jövőbe mutató stratégiai irányokat, scenáriókat csupán a háttérben fellelhető okok alapos számbavétele mellett fogalmazhatunk meg.

Hargita megye agrárfejlesztési stratégiájának fókuszában éppen az aktuális helyzet áll, ez jelenti a stratégiai tervezés origóját. A mezőgazdaság helyzetének bemutatására a helyzetértékelés fejezet során számos mutatót használtunk, leírására több perspektívából közelítettünk. Az interjúk és a kérdőíves adatfelvétel alapján, de a statisztikai elemzések eredményei és az empirikus ismereteink is azt bizonyítják, hogy Hargita megye legkardinálisabb problémájának **a szektor gyenge versenyképességi** mutatói számítanak.

Ez tehát az aktuális helyzet, amely mögött számos természeti, gazdasági, jogi, társadalmi és más típusú ok lelhető fel. Érdekes azonban bepillantnunk az okok mögé is, ahol azok már okozatokká változnak át, az okként feltételezett problémaelemek mögött pedig újabb okokat találunk. A jelenlegi helyzet megváltoztatása, Hargita megye mezőgazdaságának versenyképessé tétele csak akkor jelenthet reális célkitűzést, ha felismerjük a mögöttes okokat, megértjük az ezek között lévő kapcsolatokat és a problémát integráltan próbáljuk kezelni. Ebben lehet segítségünkre számunkra az alábbi problémafa jobb oldali hierarchikus problémarendszere.

A problémafa bal oldalán az aktuális helyzet jelenlegi és jövőbeli hatásait ábráztuk. A versenyképtelen agrárium legfontosabb hatásai az egyenlőtlen termékminőség, az alacsony hozamok, az árelfogadó pozíció és a feldolgozás nélküli értékesítés. Látható, hogy az okok és következmények hierarchiája szerteágazó társadalmi, gazdasági és ökológiai problémákat eredményez. A negatív hatások elkerülése érdekében tehát a jelenlegi állapot

megváltoztatására kell törekednünk, ehhez pedig a háttérben meghúzódó okok kezelésén keresztül vezet az út.

A problémafa tükörképe a célfa, amely az egyes problémák célokként való újragondolását jelenti. A kedvezőtlen helyzet megváltoztatására problémáinkat célkitűzésekként fogalmazzuk újra és megvizsgáljuk, hogy áll-e a logikai kapcsolat. A központi célkitűzés tehát, amelyet jelen stratégiával szorgalmazni szeretnénk **az ágazat versenyképességének fokozása**. Ehhez a célkitűzéshez konvergálnak jelen stratégia céljai valamint a későbbiekben bemutatásra kerülő fejlesztési prioritások rendszere is. A célfa vektorának irányultsága ismét balról jobbra mutatna, azaz az okok (amelyeket immár eszközként alkalmazunk) irányából a hatások (célok) fele tartana.

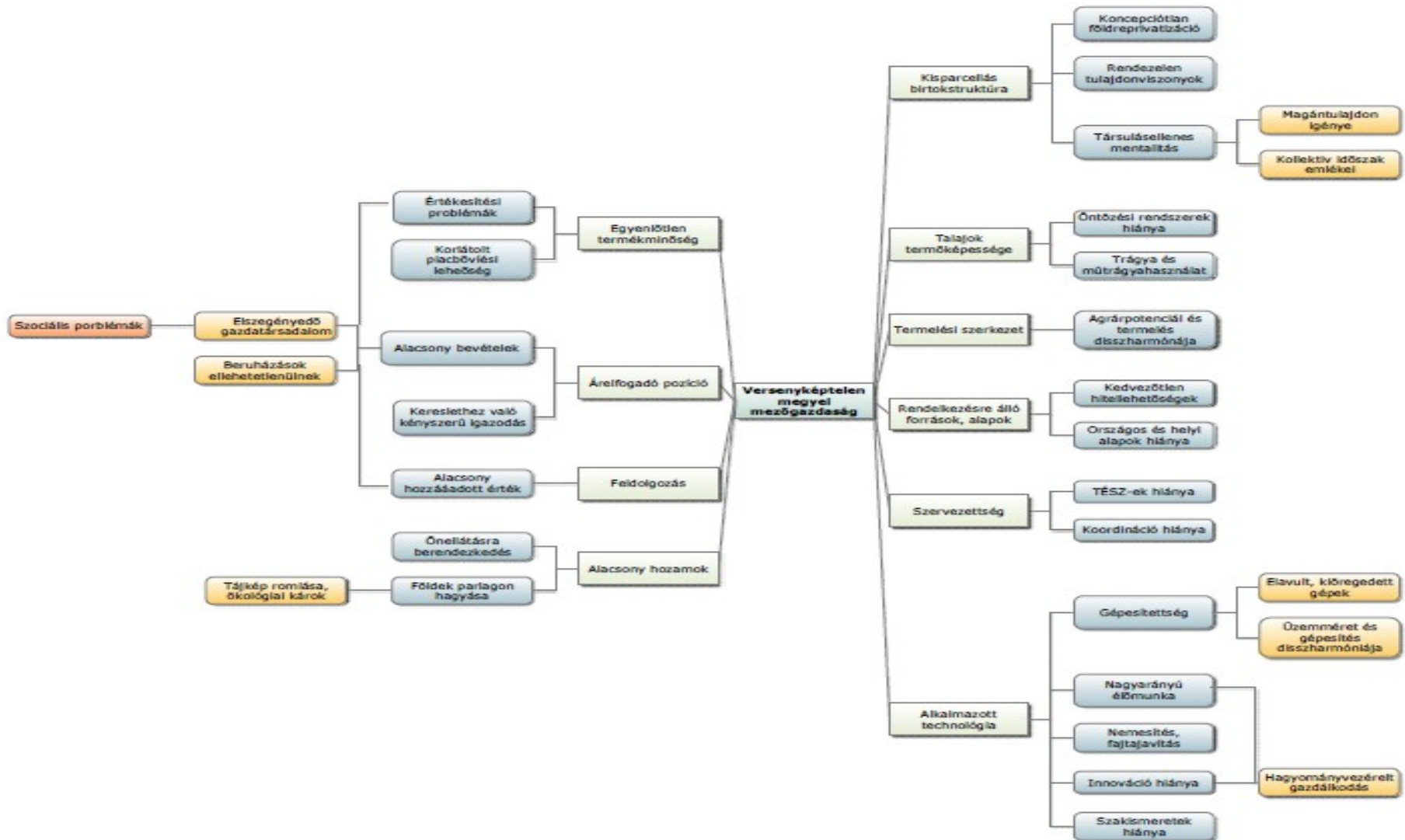
Jelen fejlesztési stratégia tehát a helyzet, mint múltbéli folyamatok egyfajta okozatának megváltoztatására irányul. A központi cél tehát az ágazat versenyképességének növelése amelynek eszközeit a különböző fejlesztési programok és projektek jelentik.

A problémák és eszközök kapcsolata a stratégiai tervezésben a következő:

- az alapvető okok jelentik a projektek szintjét, itt a cél olyan projektek kivitelezése, amelyek által hatékonyan orvosolhatóak a problémák alapvető okai
- a projektek tematikus és szisztematikus elrendezése adja a programok szintjét, a programok céljai a projektek célrendszeréből áll össze
- a programok a központi probléma megváltoztatására irányulnak, itt tehát a stratégiai cél(ok) elérése válik hangsúlyossá
- a stratégiai cél(ok) elérése hozzájárul a nagyobb szintű, globális célok megvalósításához, amelyeket a stratégia járulékos hasznaként is felfoghatunk

Ez utóbbi átfogó céloknak jelen esetben a tájkép és a környezet minőségének megőrzése, a szociális feszültségek megelőzése és a mezőgazdaságban érintettek életszínvonalának növekedése számítanak. Könnyen észrevehető, hogy ezek az átfogó célok szorosan kapcsolódnak a módszertani kitérő során már említett vidékfejlesztés általános érvényű céljához, azaz az életminőség javításához.

25. ábra: Hargita megye mezőgazdaságának problémafája

Forrás: saját szerk.

V. Hargita megye mezőgazdaságának SWOT elemzése

A SWOT elemzés a problémafa és célfa mellett egy másik igencsak népszerű, stratégiai tervezést támogató eszköznek számít. Hasznának és használatosságának titka, hogy segítségével egyszerre jeleníthetjük meg az agrárium endogén (erősségek és gyengeségek) és exogén (lehetőségek és veszélyek) tényezőit. A SWOT továbbá segít összekapcsolni az előbb bemutatott helyzetfeltáró munkát a stratégiai alapozással. A legoptimálisabb stratégiai irány megválasztására a SWOT elemzés az alábbi négy alapvető alternatívát kínálja:

- a) Erősségekre alapozó - lehetőséget kihasználó stratégia kialakítása
- b) Gyengeségeket kezelő - lehetőséget kihasználó stratégia kialakítása
- c) Erősségre alapozó - veszélyt elkerülő stratégia kialakítása
- d) Gyengeséget kezelő - veszélyt elhárító stratégia kialakítása

Elméletileg kidolgozható olyan stratégia is, amely a fentiek kombinációja, miért ne mind a négy alternatívát képes kielégíteni, azonban egyszerre építkezni az erősségekre, orvosolni a gyengeségeket, minimalizálni a veszélyeket és maximalizálni a lehetőségeket, könnyen erőforrásaink fragmentációját jelentheti. A mezőgazdaság köztudottan forrás- és tőkehiányos területnek számít ezért indokoltabb egyetlen fő alternatíva kiválasztása és az erőforrások eszerint történő allokációja.

A megyei agrárium erősségeit, gyengeségeit, lehetőségeit és veszélyeit a következő négy dimenzió mentén vizsgáljuk:

- Természeti adottságok
- Gazdasági feltételrendszer
- Társadalmi és szervezeti feltételrendszer
- Technológiai feltételrendszer

A SWOT tábla fenti témák alapján történő tagolása jól illeszkedik jelen stratégia helyzetértékelés fejezetének struktúrájához, tervezés támogató funkciója mellett annak egyfajta összegezéséként is szemlélhető.

7. Táblázat: Hargita megye mezőgazdaságának SWOT analízise

Erősségek	Gyengeségek
<p>Természeti adottságok</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Jó minőségű, kiterjedt legelők ➤ Országos átlagot meghaladó kaszálóterületek ➤ Ideális klimatikus viszonyok a krumpli és egyes gabonafélék termesztése számára ➤ Változatos domborzati viszonyok, diverzifikált termelés lehetősége ➤ Gyógynövényekben gazdag spontán flóra, havasi növények, erdei gyümölcsökben gazdag erdők és legelők ➤ Országos átlag fölötti csapadékmennyiség ➤ Érintetlen környezet, biodiverzitás <p>Gazdasági feltételrendszer</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Nagy mennyiségű rendelkezésre álló munkaerő ➤ Profitábilis gazdaságok ➤ Termék pozicionálást támogató márkanevek és brandek ➤ Helyi termelők piaclehetőségeit bővítő vásárok <p>Társadalmi és szervezeti feltételrendszer</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Termelésre, növényvédelemre vonatkozó helyi tudás ➤ Egy újgenerációs gazdatársadalom megjelenése ➤ Szakági egyesületek, érdekvédelmi szövetségek ➤ Proaktív hozzáállás Hargita Megye Tanácsa részéről, vidékfejlesztési programok 	<p>Természeti adottságok</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Szűk vegetációs időszak ➤ Gyenge átlagminőségű szántóterületek ➤ A művelési ágak megfelelő lejtésű mezőgazdasági területek aránya ➤ Bizonyos növényfajták termesztésére alkalmatlan klimatikus viszonyok ➤ A szántóföldek, kaszálók kisebb átlaghozama ➤ Jelentős vadkárak a megye adott területein <p>Gazdasági feltételrendszer</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Töredezett birtokstruktúra ➤ Minimális tőkeinput a gazdálkodásba ➤ Jellemző az önellátásra való berendezkedés ➤ Helyi szakemberképzés hiánya ➤ Jogszabályi hiányosságok (pl.: östermelőkre, értékesítésre, stb.) <p>Társadalmi és szervezeti feltételrendszer</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Az újításokkal, innovációval szemben tanúsított magatartás ➤ A társult művelési formáktól való tartózkodás ➤ Rövidlátás, stratégiai tervezés hiánya ➤ Általános szakemberhiány, szaktanácsadás minősége

<p>Technológiai feltételrendszer</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Országos átlag feletti 1ha eső traktorok száma ➤ Burgonya kísérleti állomás ➤ Mérnöki ismeretekkel rendelkező szakemberek 	<p>Technológiai feltételrendszer</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ A mezőgazdasági gépek előrehaladott átlagéletkora, technológiai színvonala ➤ Alacsony és szakszerűtlen műtrágya-felhasználás és növényvédelem ➤ Agrár-kutatóintézetek hiánya ➤ Elavult öntözési rendszer
<p>Lehetőségek</p>	<p>Veszélyek</p>
<p>Természeti adottságok</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Rekultiváció a termelésből kivont területeken ➤ Erdősítés és újraerdősítés ➤ Talajfeljavítás, meliorációs tevékenységek ➤ A természetes növénytakaró védelme a lejtős területeken ➤ A védettséget élvező területek hasznosítása ➤ Gyógynövények gyűjtése <p>Gazdasági feltételrendszer</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Közepes méretű gazdaságok megerősödése ➤ Feldolgozás ösztönző beruházások (vágóhidak, csomagolók, feldolgozók létrehozása) ➤ Logisztikai, tárolási és értékesítési központok kialakítása ➤ További márkanevek, helyi és térségi brandek létrehozása ➤ Közös marketingakciók és termék promóció, üzletláncokkal való kapcsolat ➤ Hitelekhez, pályázati forrásokhoz, alapokhoz való hozzájutás támogatása ➤ Kapcsolódó tevékenységek támogatása (pl.: halászat, vadászat, turizmus, stb.) ➤ Természetbarát termelési módok (öko-, bio-, és organikus termelés) ➤ Farmmodernizációt, piacra jutást, termelékenységét stb. célzó pályázatok 	<p>Természeti adottságok</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Talajok termőképességének csökkenése ➤ Talaj eróziója ➤ A megye medencéiben a talajok szárazzá válása ➤ Természetes növénytakaró eltávolítása a lejtős területeken ➤ A művelési ágak követelményeit meghaladó lejtésszögű gazdálkodás veszélyei ➤ Biodiverzitás csökkenése <p>Gazdasági feltételrendszer</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Hozzáférhető fejlesztési források hiányában a gazdaságok ellehetetlenülnek ➤ Értékesítési lehetőségek hiányában a gazdák bevételei beszűkülnek ➤ A helyi termékeket kiszorítják a piacról a térségen kívüli termékek ➤ Működő megyei feldolgozó egységek bezárása ➤ Szervezettség és érdekvédelem hiányában konszolidálódik a termelők árelfogadó pozíciója ➤ Fokozódik a termelők piaci kiszolgáltatottsága ➤ A rendezetlen tulajdonviszonyok gátolják a komaszálást ➤ A művelés alatt álló területek csökkenése, állatlétszám csökkenés

- **Nemzeti és nemzetközi minőségbiztosítási tanúsítványok megszerzése**
- **Méhészet fejlesztése**

Társadalmi és szervezeti feltételrendszer

- **Gazdálkodással kapcsolatos jó példák népszerűsítése**
- **A vállalkozói szellem és piaci szemlélet erősítése a gazdák sorában**
- **Szaktanácsadási hálózat létrehozása**
- **Társulások kialakítása, termelői szervezetek támogatása**
- **Megyei koordinációs intézmények létrehozása**

Technológiai feltételrendszer

- **Gépállomány modernizációja**
- **A gépállomány kihasználásának optimalizációja, gépparkok létesítése**
- **Nemesítési programok, fajtafeljavítás**
- **Öntözési rendszerek kiépítése**
- **Új technológiákat bemutató kiállítások szervezése**

Társadalmi és szervezeti feltételrendszer

- **A fiatal generációk elszakadása a mezőgazdaságtól**
- **A vidéki kultúra, a gazdálkodáshoz kapcsolódó szokások és hagyományok eltűnése**
- **A falusi élettér megváltozása**
- **Az agráriumban érintett intézmények párhuzamosságai**
- **Szociális feszültségek kiéleződése**

Technológiai feltételrendszer

- **A technológiai elmaradás nyomán korlátozottá válnak az értékesítési lehetőségek**
- **Szakszerűtlen vegyszerhasználat okozta környezetszennyezés**

VI. A Hargita megyei mezőgazdaság jövőképe

A jövőkép indokoltsága

A megye mezőgazdaságának ideális fejlődési pályájáról, a szektor lehetőségeit és problémáit ismerőknek, gazdáknak és elméleti szakembereknek egyaránt meg vannak az elképzeléseik. A megkérdezések, fórumok és interjúk alapján ezek a vélemények összeegyeztethetők és egységes jövőkép rajzolódik ki belőlük. Bármilyen térség vagy szektor fejlesztésének tervezésében elengedhetetlen egy konszenzuson alapuló vízió megfogalmazása, ami alapvetően a jövőre koncentrál, és amelynek megvalósulásához a jelenlegi problémák megoldásainak rész céljain keresztül vezet az út. A jövőképet természetesen a helyzet és a belső potenciálok figyelembevételével reálisan megvalósíthatóan kell kijelölni, amely viszont nem független a külső környezet változásától sem. Mivel hosszú távú célként fogható fel, ezért a makro környezeti feltételek változásainak megfelelően a jövőkép és a célok folyamatos ellenőrzést és a programok megvalósulása folyamán visszacsatolásokon alapuló újraértékelést, szükség szerint pedig korrekciót igényel.

Hargita megye agrárfejlesztési stratégiája jövőképeként általános megfogalmazását követően szükség van a jövőkép egyes elemeinek pontosítására, bővebb kifejtésére, és általános alapelvek megfogalmazására is.

A jövőkép

Hargita megye mezőgazdasága fenntarthatóan és kiegyensúlyozottan teljesíti többfunkciós feladatát, méltányos megélhetést biztosítva a gazdáknak és megőrizve a térség biodiverzitását. Az élelmiszertermelésen túlmenően alapul szolgál a hagyományok továbbélésének, az ezekre épülő együttműködéseknek, a vidéki innovációnak, és hozzájárul a térség kiegyensúlyozott társadalmi-gazdasági és természeti harmóniájának megvalósulásához.

A jövőkép elemei

A **mezőgazdasági funkcióinak fenntartható teljesítése** azt jelenti, hogy a lehetőségeknek megfelelően egymást erősítve és nem korlátozva teljesíti az élelmiszertermelésen túl a következő feladatokat:

- az alternatív növénytermesztést (biomassza) és az alternatív állattenyésztést (méhészet, unikális állatok tenyésztése);
- az alternatív foglalkoztatási és jövedelemszerzési lehetőségek szélesítését (tevékenységdiverzifikálás), ezáltal a megélhetés elősegítését;
- a mezőgazdasági termékek feldolgozását;
- a környezetkímélő és az organikus (bio) gazdálkodást;
- a vidéki életforma, a vidéki közösségek, civil szerveződések, hagyományok és kulturális értékek fenntartását;
- a fiatal vállalkozók vidéki kötődésének erősítését;
- a környezeti és természetvédelmi szolgáltatásokat;
- a tájvédelmet, a táj és tájképi erőforrások megőrzését és javítását;
- a biodiverzitás fenntartását;
- a falusi turizmus és vendéglátás fejlesztését, valamint
- egyéb, nem árujellegű közszolgáltatások végzését.

A **megélhetés biztosítása** a szektor versenyképességének és az előállított termékek piacképességének biztosítása. Hargita megye adottságait tekintve ezek a tudatos táplálkozás európai konjunktúráját kiszolgáló ellenőrzött eredetű és magas minőséggel rendelkező térségre jellemző egyedi és az igényeket szem előtt tartó termékek előállítása, és külföldi valamint belföldi piacra juttatása lehet. A piacképes termékek és az állandó magas minőség, a hozzáadott érték növelése, valamint az igények folyamatos kielégítésének képessége teszi alkalmassá a megye mezőgazdaságát a gazdák számára méltányos jövedelmek biztosítására.

A **biodiverzitás megőrzése** már túlmutat az agrárium kizárólag élelmiszer termelési feladatát kiemelő szemléletnek és a gazdákat a táj és a természet őrévé, gondnokává avatja, akiknek feladata ezen közjavaknak tekintett értékek kezelése is. A szektor jövőképében a társadalom felismerve ezt a kiemelt feladatot megfelelően kompenzálja a gazdákat.

A biodiverzitás fenntartásának feladatához szorosan kapcsolódik a környezet és tájvédelmi funkció is, amely összefüggésben van a **hagyományos termelési** mód szerves továbbfejlesztésével. A megyében termelő gazdák két harmada a szakértőkkel egybecsengően ezen feladatok szimultán ellátását a modern mezőgazdaság követelményei szerint működő közepes méretű, piacra is termelő, életképes családi gazdaságok nyújtotta keretben képzelel el.

A közepes méretű gazdaságok jelenléte korlátozott birtok koncentrációval jár, amely teret ad a táj és a természet sokféleségének megőrzéséhez, viszont **szervezettséget és együttműködést** igényel az inputok beszerzése és értékesítése tekintetében. A megye mezőgazdaságának jövőképében szerepel a termelő és értékesítési társulások, szövetkezetek hatékony működése, amellyel a megkérdezett gazdák 81%-a értett egyet.

A **vidéki innováció** térnyerése az újszerű technológia és fajták mellett magában foglalja a feldolgozás, a piacra jutás új ötleteinek megjelenését, valamint alternatív tevékenységek kialakulását is. A folyamatos megújulási képesség és az innovatív szemlélet kialakulása biztosítja a mezőgazdaság társadalmi-gazdasági feladatainak folyamatos és fenntartható ellátását, tehát a jövedelemtermelő képesség megőrzését a természeti értékek károsítása nélkül.

Fejlesztési alapelvek

A fentieket összefoglalva Hargita megye mezőgazdaságának fejlesztési céljainak és prioritásainak kialakításánál követni szükséges a következő alapelveket:

- a mezőgazdaság többfunkciós jellegének figyelembe tartása
- a funkciók egyenrangúsága
- piacorientált szemlélet
- partnerség és együttműködés a termelés és értékesítés területen
- minőségi termékek termelése

- a jellegzetes tájkarakter megőrzése
- méltányos jövedelem biztosítása az ágazatban érintettek számára
- technológiai újítások, hatékony gazdálkodási modellek alkalmazása
- a vidék felemelkedése, a vidék funkcióinak diverzifikálása
- gazdasági, társadalmi és környezeti fenntarthatóság

VII. A stratégia célrendszere

A stratégiában megfogalmazott idealizált jövőkép megvalósulásához szükség van a vízió megvalósulásának gátját jelentő problémák megoldását jelentő elérendő általános célok megfogalmazására. Ezeknek a célkitűzéseknek az elérésére való törekvés jelenti azt a szükségszerű aktivitási kényszert, ami a változtatásra, projektek megfogalmazására készíti az érdekelteket. A célrendszeren alapuló egymásra épülő programok, beavatkozási tengelyek logikusan biztosítják a célok megvalósulását, és ezáltal a jövőképhez való közeledést. A stratégia céljai egymást kölcsönösen erősítik, azok együttes megvalósítása teszi csak lehetővé a maradéktalan sikert a fejlesztésekben.

Stratégia célok
<ul style="list-style-type: none">
• A térségi mező- és erdőgazdálkodás hatékonyságának javítása és a termelés fenntartható fejlesztése
• A mezőgazdasági és erdőgazdálkodási termékek versenyképességének növelése, exportképességük javítása és a belső piac fejlesztése
• A megyei lakosság életminőségének emelése a megfelelő mezőgazdasági jövedelmek és az egészséges élelmiszerek biztosításával
• A természeti és társadalmi környezettel harmonikus mezőgazdasági termelési módok fenntartása
• A mezőgazdaság élelmiszertermelésen túlmutató funkcióinak erősítése: az energiatermelés, az agroturizmus és egyéb alternatív tevékenységek elterjesztése
• A védett területeken való környezetkímélő gazdálkodás rendszerének kialakítása

Az általános célok elérését a fejlesztési tengelyek szerint besorolt programokkal lehet megvalósítani. Ezek az irányvonalak egyúttal részcélok kijelölését jelentik és csoportosítják a szorosabb kapcsolatban lévő beavatkozási intézkedéseket (projekteket).

Fejlesztési tengelyek:

1. Tengely: A mező- és erdőgazdálkodás hatékonyságának javítása (technológia, eszközök, jogi feltételek, infrastruktúra, szervezetfejlesztés)
2. Tengely: Az agrárium tudásháttérének fejlesztése (szakoktatás, információáramlás, jó példák terjesztése, továbbképzések, tanulmányutak, innováció ösztönzés)
3. Tengely: A helyi termékek fejlesztése és piacra jutásának segítése (székely termék projekt, piacépítés, termékfejlesztés, reklám-arcuat kialakítása, értékesítési csatornák, kampány)
4. Tengely: A természet és a társadalom szempontjainak integrálása (védett területek, biodiverzitás, hagyományos tevékenységek, helyi termékek, biogazdálkodás)
5. Tengely: Az agrárium funkcióinak kiegyensúlyozott fejlesztése, vidékfejlesztés (turizmus, energiatermelés, rekreáció, tájképmegőrzés)

A fejlesztési tengelyek közvetlen (operatív) céljai:

Fejlesztési tengely	Operatív célok
A mező- és erdőgazdálkodás hatékonyságának javítása	Tulajdonszerkezet és birtokstruktúra optimalizálása A gépesítés javítása és korszerűsítése Öntözés fejlesztése Új fajták (fajok) használata Termelési szerkezetváltás Finanszírozás állandóságának biztosítása és az anyagi biztonság növelése
Az agrárium tudásháttérének fejlesztése	Szaktanácsadási rendszer javítása Szakoktatás színvonalának emelése Mintagazdaságok kiépítése Szervezeti koordináció hatékonyságának

	javítása Mezőgazdasági innováció ösztönzése Kutató és nemesítő intézmények létrehozása
Helyi (agrár)termékek piacrajutásának segítése	Értékesítési társulások létrehozása Helyi termékek fogyasztásának ösztönzése Egyenletes minőség és ellátás biztosítás Innovatív és piacorientált feldolgozás Külföldi és belföldi ismertség, márka kialakítása Új értékesítési csatornák megnyitása
Természeti és társadalmi szempontok integrálása	Biodiverzitás fenntartása Hagyományos mezőgazdasághoz tartozó tevékenységek megőrzése Védett területeken való gazdálkodási formák kialakítása Mezőgazdasági területek állapotának megőrzése és javítása Őshonos (hagyományos) haszonállatok megőrzése (génbank)
Az agrárium funkcióinak kiegyensúlyozott fejlesztése, vidékfejlesztés	Tevékenységek diverzifikálása A mezőgazdaság és vendéglátás összekapcsolása Energiatermelés támogatása Tájgazdálkodási szempontok szerepének növelése

VIII. Fejlesztési programok

A fejlesztési programok a beavatkozások olyan halmazait jelentik, amelyek gyakorlatba ültetésével elérhetővé válhatnak az előbbiek során megfogalmazott stratégiai célok. A program egyes komponenseire (alprogramok, projektek) jellemző az interdependencia, ezek rendszerint erősítve egymást. Éppen ezért az egyes tetszőleges elemek kiragadása helyett a beavatkozásokat egy összehangolt fejlesztési scenárió mentén kell kivitelezni. Magyarán a stratégiai célok elérése érdekében projektek helyett inkább programokban kell gondolkodnunk. Kapcsolatok nemcsak a fejlesztési programok egyes komponensei között azonosíthatók, hanem a különböző programok különböző elemei között úgyszintén. A fejlesztési programok tulajdonképpen egy koherens rendszerbe fogják, a mezőgazdaság fejlesztésének más-más dimenziójára irányuló beavatkozásainkat. Ezek irányultsága ugyanakkor azonos, hiszen végeredményben mindegyik program a problémafa során bemutatott központi probléma megoldását és a jövőkép eléréséhez vezető stratégiai célok megvalósítását szorgalmazza.

A fent bemutatott fejlesztési tengelyek alá tehát a következő tíz fejlesztési program sorolódik:

- 1. Racionális földhasználat kialakítását célzó program**
- 2. Az agrárium pénzügyi erőforrásainak növelését és hatékony allokációját célzó program**
- 3. A mezőgazdaságban dolgozók szakértelmének növelését célzó program**
- 4. Az alkalmazott technológia színvonalának emelését és az agrár-innováció ösztönzését célzó program**
- 5. Agrárpotenciálra figyelő termelésszerkezet kialakítását célzó program**
- 6. Bió- és öko- és organikus termelés támogatását célzó program**
- 7. Agrár-intézményrendszer fejlesztését célzó program**
- 8. Az agrártermékek feldolgozását ösztönző program**
- 9. Szervezett termékértékesítés és egy hatékony agrármarketing kialakítását ösztönző program**
- 10. A mezőgazdaság alternatív funkcióinak erősítését célzó program**

1. Racionális földhasználat kialakítását célzó program

A program indokoltsága:

Hargita megye versenyképes mezőgazdaságának kialakulásában sok szempontból gátat jelent a rendszerváltást követően kialakult szétaprózódott birtokstruktúra. Nem teszi lehetővé a minimális méretgazdaságos termelés kialakulását, a hatékony eszköz kihasználtságot, a piac által elvárt hozamokat és minőséget. Súlyosítja a problémát, hogy a kis földterületeket művelő gazdák parcellái szétszórva helyezkednek el a települések határában gazdaságtalanná téve azok gépi megművelését. A megye egyes térségeiben ezért célszerű lenne az adott növénykultúrának megfelelő kiterjedtebb területeken való művelés lehetőségének megteremtése a kisparcellák tagosítására. A tagosítás egyik legnagyobb akadályát a tulajdonjogok tisztázatlansága jelenti, amely a visszaigénylések ellentmondásossága és lezáratlansága, valamint a rossz szokások miatt alakulhatott ki. A tulajdonviszonyok rendezetlensége számos problémát von maga után és nem csak azokon a területeken, ahol birtokkoncentráció lenne szükséges. Egyenesen a fejlődés gátjaként jelentkezik, mivel akadályozza a hosszú távú gondolkodást, a hitelfelvételt, befektetéseket és a fejlesztéseket, valamint a támogatások elérését is. A tagosítás lehetősége csökkenthetné a parlagon hagyott földek nagyságát is, és növelné a fiatal képzett gazdák esélyeit az önálló gazdaságok kialakítására.

A program célja és illeszkedése a stratégia prioritásai közé:

A program célja, hogy az erre alkalmas területeken elősegítse a tulajdonviszonyok rendezését, ösztönözze a tulajdonviták megoldását és ezáltal elősegítse a fejlődéshez szükséges tiszta feltételek kialakítását. A program az első fejlesztési tengelyhez kapcsolódik és a hatékony mezőgazdaság kialakulását szolgálja.

A program rövid leírása:

A sok helyen elakadt tulajdonrendezési folyamatok lezárásának ösztönzése a tulajdonosok érdekeltségének fenntartásával és a helyi önkormányzatok közreműködésével. A földtulajdon rendezésének előnyeire kell felhívni a lakosság figyelmét, szükség van tájékoztatásra a szükséges lépések elvégzéséről és állandó konzultációs rendszer kiépítésére, ahol felkészült

tanácsadó áll a lakosság rendelkezésére. A tulajdonviszonyok rendezését követően, mivel nem létezik állami program és jogszabály a birtokrendezések ösztönzésére (mindemellett lehetőség van összevonások végrehajtására) elsősorban közvetett eszközökkel kell segíteni a szükséges földterületek összevonását.

A program megvalósításához szükséges alprogramok vagy projektek:

- Földtulajdon rendezési projekt – Helyi tanácsok érdekeltségének kialakítása, megyei források biztosítása a tulajdonjogok tisztázásának költségeiben
- Tájékoztatás és tanácsadás – Állandó információ és ügyintézési segítség, annak érdekében, hogy a gazdák a tulajdonviszonyok rendezésének és a tagosításnak a folyamatát, jelentőségét és gazdasági előnyeit teljes mértékben ismerjék
- Birtokrendezési projekt – Tagosítási programok kidolgozása, szakmai megalapozó tanulmányok és felmérések, támogatási- és kedvezményrendszer kiépítése
- Székely földalap projekt – a megműveletlen vagy nem hatékonyan művelt földek felvásárlásával és bérbeadása, fiatal gazdálkodók helyzetbe hozása
- Támogató törvények – Törvényjavaslat kidolgozása az öröklési szabályok megváltoztatására és időszakonkénti tagosításra

Várt eredmények:

A megye mezőgazdasági területeinek túlnyomó többsége rendezett dokumentációval és tiszta tulajdonviszonyokkal rendelkezik, ami elősegíti racionális kihasználásukat és hosszú távú tervezhetőséget, fejlesztéseket, valamint az azt igénylő térségekben tagosítást tesz lehetővé. A tagosítás végrehajtásával az ingatlanok értéke növekszik, művelésük könnyebb és gazdaságosabb. Lehetővé válik a minőségi termelés, a gépek hatékony alkalmazása, az intenzívebb földművelés, és növekszik a termőterület. Emellett a határviták és a birtokpercek lezárulásával csökkennek a szociális feszültségek is.

Érintettek köre, kezdeményezők: Kezdeményező és koordináló: Hargita Megye Tanácsa, Hargita Megyei Mezőgazdasági Igazgatóság; végrehajtást lebonyolító: Helyi Tanácsok; felvilágosítás és tanácsadás: Agrárkamara és gazdaegyesületek; kedvezményezettek: földdel rendelkező lakosság.

Időtáv: Közép távon (5 év) megvalósítandó program.

A megvalósítás forrásai: Nemzeti Vidékfejlesztési Program (PNDR), 1. tengely, Megyei Tanács támogatása, Önkormányzatok saját forrásai, állami támogatások.

2. Az agrárium pénzügyi erőforrásainak növelését és hatékony allokációját célzó program

A program indokoltsága:

A modern mezőgazdasági termelés az egyik legtökeigényesebb gazdasági ágazat. Folyamatos fejlesztések és karbantartások, beruházások, technológiai és technikai fejlesztések valamint fajtafrissítések nélkül nehéz piacon maradni és versenyezni más térségek termékeivel. A fejlesztések elmaradásának következtében hátrányba kerülnek a megye gazdái és nem tudják költségeiknek megfelelő áron értékesíteni terményeiket és termékeiket. A fejlesztések forrásainak biztosítására több lehetőség is adott (támogatások, pályázatok, kedvezményes hitelek) az állam és az Európai Unió jóvoltából. Ezek kihasználtsága az információhiány, a túlbürokratizáltság és a gazdák ilyen irányú kompetenciáinak hiányosságai miatt közel sem ideális. Problémát jelent, hogy későn érkeznek és ezért bizonytalanok a támogatások, valamint az is, hogy sok esetben nem a föld megművelői, hanem a tulajdonosok kapják a támogatást, így az nem hasznosul fejlesztések formájában, a gazdálkodó lehetőségeit nem javítja. Az így kialakult helyzet nem kedvez a termelő eszközök fejlesztésébe való befektetésnek, rövid távú szemlélet jellemző a szektorban. A tőkehiányba közrejátszik kölcsönök önrészének és törlesztésének nehézkessége is a számtalan bizonytalansági tényező miatt.

A program célja és illeszkedése a stratégia prioritásai közé:

A program célja a fejlesztési forrásokhoz való hozzáférés javítása, a megyére arányosan eső támogatások maximális kihasználásával és termelő gazdákhoz juttatásával, valamint a kedvező hitelkonstrukciók biztosításával. A program a stratégia első tengelyéhez kapcsolódik a mező- és erdőgazdálkodás hatékonyságát hivatott elősegíteni.

A program rövid leírása:

Elsősorban a gazdák informálására és folyamatosan könnyen elérhető tanácsadási hálózat kiépítésére és fenntartására kell koncentrálni. Minden községben szükség van mezőgazdasági pályázati tanácsadó alkalmazására, aki díjmentesen segít a pályázati dokumentációk összeállításában. Emellett be kell azonosítani a pályázati folyamat szűk keresztmetszeteit és az illetékes hatóságokkal közös megoldást kell találni a folyamatok egyszerűsítésére és gyorsítására. A gazdák számára az átláthatóságot és a folyamatok végigkísérését kell biztosítani a tanácsadók által. Emellett a mezőgazdasági tanácsadók üzletvezetési, pénzügyi és biztosítási ismeretekkel is segítik a termelőket. A program anyagi forrásait a gazdaszövetségek, egyesületek, a helyi és megyei önkormányzatok valamint a közbirtokosságok erőforrásaiból szükséges megalapozni. Célszerű lenne egy közös megyei alapot és annak kezelőszervezetét létrehozni.

A program megvalósításához szükséges alprogramok vagy projektek:

- Hozzáférhető források gazdáknak – Könnyen elérhető és világos információk a pályázati és hitellehetőségekről, az azokhoz való hozzáféréshez. Ingyenes rendszeres tájékoztató kiadványok, karavánok és fórumok helyi, valamint Internetes ügyfélszolgálat megyei szinten.
- Gazdatanácsadó és mentor rendszer kiépítése Hargita megyében – A gazdaegyesületek kezelésében községszintű üzleti és pályázati tanácsadó rendszer létrehozása.
- Gazdák támogatása – Közös pénzügyi konstrukciók kialakítása a helyi és megyei önkormányzatok, közbirtokosságok, takarékszövetkezetek és bankok bevonásával.
- Gazdaszövetkezetek és egyesületek támogatása – A működés és a tanácsadó rendszer kiépítésére és fenntartására pályázati rendszer vagy program kiépítése.
- Támogatások a termelőknek – Technikai megoldások és törvénymódosítási javaslat kidolgozása a támogatások gazdálkodókhöz való juttatásához.

Várt eredmények:

A mezőgazdasági és vidékfejlesztési támogatások kihasználásának növekedése, pályázati források kiemelkedő lehívása megyei szinten. Kedvezményes és rugalmas hitellehetőségek

bővülése a mezőgazdasági termelők számára tevékenységük hatékonyságának növelésére. A termelőknek jutó források növekedésének következtében több fejlesztésre lesz lehetőség, ami javítja a mezőgazdasági termelés hatékonyságát.

Érintettek köre, kezdeményezők: Kezdeményezők: Helyi Tanácsok és Megyei Tanács, Gazdaegyesületek és szövetkezetek, Helyi takarékpénztárok, Közbirtokosságok.

Időtáv: Közép távon (5 év) megvalósítandó program.

A megvalósítás forrásai: Nemzeti Vidékfejlesztési Operatív Program (PNDR) 1. Beavatkozási tengely, 1.4.3. Intézkedés, Önkormányzati, egyesületi források.

3. A mezőgazdaságban dolgozók szakértelmének növelését célzó program

A program indokoltsága:

A tőkehiány mellett súlyos problémát jelent Hargita megye mezőgazdaságában a mezőgazdasági szak- és folyamatos továbbképzés megoldatlansága. Az ismeretek átadásának hagyományos jellege sokszor bármilyen szakszerűség és formalitást nélkülöz, elavult termelési módszereket betonoz be. A modern versenyképes gazdaságokban a gazdálkodók folyamatosan bővítik tudásukat, napirenden vannak a technikai és technológiai újításokkal, a piac változásaival, emiatt nem csupán passzív elszenvetői a változásoknak, hanem aktívan befolyásolni tudják termelésük hatékonyságát és termékeik piacképességét. Hargita megyében és egész Székelyföldön hiányzik az egyetemi szintű agrármérnöki képzés, nincsen kitalálva a továbbképzések, szaktanácsadások rendszere, elszigetelten működnek csak tapasztalatcsere programok és kevés az átfogó kezdeményezés. Emiatt sok gazda elavult módszerekkel, fajtákkal és eszközökkel termel, folyamatosan veszítve ezáltal versenyképességéből, olykor károsítva környezetét és saját erőforrásait is. Az ismeretek hiánya miatt nem kerül sor áttörésre az együttműködések területén a termelésben és az értékesítésben sem. Mindezek miatt indokolt az legfrissebb információk megosztása, jó példák terjesztése és a gazdák magas szintű képzési rendszerének kialakítása.

A program célja és illeszkedése a stratégia prioritásai közé:

A program célja Hargita megyei mezőgazdasági képzési rendszer felépítése a szakmunkás képzéstől a főiskolai szintig és a szakmai továbbképzések megszervezéséig, illeszkedve a stratégia második fejlesztési tengelyének a tudásháttér megteremtésének célkitűzéséhez.

A program rövid leírása:

A program két egymással összefüggő alprogram indítását igényli. Az egyik a jelenleg gazdálkodók felkészültségének javítását célozza, a másik pedig gazdautánpótlás felkészültségét hivatott biztosítani. Minkét alprogramban megjelenik és a fejlesztési tengelyek mindegyikének kulcseleme a témákkal kapcsolatos információk intenzív áramoltatása, tájékoztatók, szaklapok megjelenítése és fórumok rendezése.

A gazdák szakmai továbbképzése alprogram célja olyan állandó továbbképzési rendszer felállítása a gazdaegyesületek szervezésében, amely mindenki számára biztosítja a legújabb információkhoz való hozzájutást és az ismeretek szélesítését ezáltal a gazdálkodás korszerűsítését és a termékek hozzáadott értékének növelését. Fontos, hogy a termelés piacorientáltságának növelése érdekében üzleti és marketing ismeretekre is szert tegyenek a gazdák.

Az alprogram megvalósulását szolgáló projektek:

- Szaktanácsadás mindenkinek – A pályázati és üzleti tanácsadással (lásd 2. Program) párhuzamosan épül ki az állandó helyi szintű szakmai tanácsadó rendszer is, amit az egyesületek vagy az agrárkamara koordinál.
- Hogyan gazdálkodjunk idén? – Rendszeres (félévente) tájékoztató rendezvények hagyományának megteremtése, szakértők bevonásával, gazdákhöz közel (zónánként és szakáganként), az aktuális piaci trendekről és javasolt gazdálkodási módszerekről.
- Tanulmányutak – A megyében létező külföldi és belföldi tanulmányutak, gyakorlati lehetőségek kiterjesztése megyei programmá, a testvér megyei és települési hálózat felhasználásával.

- Felkészült fiatal gazdák projekt – tapasztalati úton szerezhető, modern gazdálkodási ismeretek elsajátítását célzó program
- Hozzáadott érték – Feldolgozási jó példák terjesztése, és egységesítése a törpegazdaságok körében, a kritikus értékesíthető tömegű termék elérése érdekében, gazdasszony program.

Érintettek köre, kezdeményezők: RMGE, Székelyföldi Gazdák Egyesülete, AgroCaritas, LAM Alapítvány, Önkormányzatok Vidékfejlesztési Társulása.

Időtáv: Rövid távon (2-3 év) megvalósítandó program.

A megvalósítás forrásai: Nemzeti Vidékfejlesztési Program (PNDR) 1. Tengely, önkormányzati források, egyesületi és alapítványi saját erő, külföldi pályázatok.

Felsőfokú agrárképzés alprogram célja a térségben meghonosítani az agrárfelsőfokú képzést. Jelenleg Hargita megyében és egész Székelyföldön nem érhető el mező- és erdőgazdálkodási képzés, ami az általában önfenntartó gazdaságok számára nem teszi lehetővé a fiatal gazdautánpótlás költséges távoli képzését. A program keretében hazai és külföldi egyetemek, főiskolák segítségével a meglévő felsőoktatási infrastruktúrára építve szükséges az agrárképzési szakok elindítása. Az alprogram hosszú távú célja speciális kutatási programok elindítása a térség problémáinak és kiútjainak feltárására.

A program megvalósításához szükséges projektek:

- Posztgraduális ösztöndíjak - Agrármérnöki képzettségű szakemberek összegyűjtése, információs háló kiépítése, továbbképzésük támogatása, a helyi agrár értelmiség összekapcsolása.
- Agrármérnök képzés beindítása – Kapcsolatok kiépítése belföldi és külföldi egyetemekkel, vendégtanárok fogadásának megszervezése, helyi képzési infrastruktúra kialakítása.
- Ösztöndíjak székelyföldi diákok és fiatal agrárkutatók számára – A mező- és erdőgazdálkodási képzettséget megszerzők tanulásának, hazatelepülésének és elhelyezkedésének támogatása.

Érintettek köre, kezdeményezők: Hargita Megye Tanácsa, Önkormányzatok Vidékfejlesztési Társulása, Románia Magyar Gazdák Egyesülete, Sapientia EMTE, Babes-Bolyai Egyetem, egyéb főiskolák.

Időtáv: Hosszú távon megvalósítható (10 év) program, azonnali kezdéssel

A megvalósítás forrásai: Állami támogatások (magyar állam), Hargita Megye Tanácsa saját forrásai, alapítványok.

Várt eredmények: A két alprogramból álló agrártudás növelését célzó program várt eredménye a megyei gazdatársadalom általános információellátottságának és tudásszínvonalának emelkedése, ami által jobban tudnak kapcsolódni az országos és világgazdasági folyamatokhoz, illetve több együttműködési felületet tudnak kialakítani végső soron javítva a gazdálkodás hatékonyságát és a termények-termékek hozzáadott értékét. A mezőgazdasági szaktudás növekedése kiegészül a korszerű pénzügyi, marketing és gazdasági ismeretekkel is, ami által csökken a gazdák kiszolgáltatottsága és nagyobb jövedelmek elérésére válnak képessé.

4. Az alkalmazott technológia színvonalának emelését és az agrár-innováció ösztönzését célzó program

A program indokoltsága:

A helyzetelemzés és az érintettekkel készült interjúk, megkérdezések során számos helyen megfogalmazásra került a Hargita megyei mezőgazdaság alacsony technológiai színvonala. Itt nem csupán a gépesítettség problémáira (alkalmatlan, kihasználatlan, elöregedett géppark) kell gondolni, hanem az alkalmazott termelési módszerek, fajták és technológiai megoldások korszerűtlensége által okozott hátrányokra is. Ezáltal a Hargita megyei mezőgazdaság az indokoltnál nagyobb mértékben van kitéve az időjárás viszontagságainak, és költségei magasabbak, mint a versenytársaié. A technológiai elmaradásnak anyagi és mentális okai is vannak: a gazdák ilyen célú források hiányában nem tudnak kutatás-fejlesztésbe fektetni, de széles körben még nem elég elterjedt ennek a szükségessége sem. Számos olyan korszerű technológia van, amely a termelők együttműködést, együttműködését igényli, például a fajták megválasztásában, kikerülve a negatív externális hatásokat, vagy a vízelvezetési, öntözési rendszerek kiépítésében és talajkímélő művelési módok is. Ezek olyan beruházások, projektek,

amelyek tipikusan közfeladatnak minősülnek, és egyénileg egyik gazda sem képes megoldani, hatékony horizontális és vertikális együttműködések szükségesek, a források célszerű felhasználására.

A program célja és illeszkedése a stratégia prioritásai közé:

A program a Hargita megyei agrárgazdaság technológiai színvonalának növelését célozza, illeszkedve a stratégiában megfogalmazott első fejlesztési programhoz, a szektor hatékonyságának és versenyképességének javításához.

A program rövid leírása:

A technológiai színvonal növekedése az együttműködési készség és technikák elsajátításával szükséges elkezdődjön. Ehhez a gazdáknak jó példákat kell bemutatni és az összefogás előnyeit szükséges hangsúlyozni. Tisztán kell látnia mindenkinek, hogy az együttműködésbe való befektetése milyen közvetlen haszonnal jár számára és milyen ütemezéssel. A különböző termelési ágazatok eltérő problémáira különböző típusú együttműködési módszereket szükséges kialakítani az igényeknek megfelelően. A technológiai innováció folyamata együttesen kell végbe menjen a termelés és értékesítés egész vertikumán, amire különböző alprogramok, projektek összefüggő alkalmazása szükséges.

A program megvalósulását szolgáló projektek:

- Megvalósíthatósági tanulmányok készítése – A Megyei Tanács támogatásával be kell azonosítani a technológiai hiányosságokat térségenként és tevékenységenként. Szükség van szakmai és gazdasági elemzésekre a hatékonyság javításának módszereit és lépéseit illetően. Tanulmányt kell készíteni például az öntözési infrastruktúra, a géppark kialakítása, a fajtahasználat, a csomagolástechnika, a mezőgazdasági hulladék felhasználás területén is.
- Együttműködési készségek fejlesztése – A gazdák kompetenciáinak fejlesztése ingyenes tréningekkel, együttműködés, konfliktuskezelés területén, valamint jó gyakorlatok új technológiák megismertetése.

- Fajtaszerkezet és talajfeljavítás optimalizálása – A térségben működő kutató és nemesítő állomások anyagi támogatása és ösztönzése, projekteken keresztül az optimális megoldások kifejlesztésére, kísérleti programok elvégzésére.
- Infrastruktúra fejlesztés – Közös gépparkok, öntözőrendszerek és egyéb termelési hozamot növelő infrastruktúrák kialakításának támogatása.
- Termény tárolás, feldolgozás és élelmiszer előállítás módszereinek javítása
- Kísérleti projektek támogatása a Sapiaientia élelmiszer mérnöki laboratóriumával együttműködésben.
- Feldolgozási társulások és üzemek támogatása (tisztítók, csomagolók stb.)
- Hulladék helyett melléktermék –
- A Sapiaientia környezetmérnöki képzési és kutatási programjával együttműködve módszerek kidolgozása és kísérleti projektek elindítása a mezőgazdaságban keletkező melléktermékek kezelésére hasznosítására, termelési ciklusok zártságának növelése.
- Az állati maradványok és elhullott állatok biztonságos megsemmisítése, mobil égetők rendszere, a felhasználás formáinak megteremtése.
- Agrár-innovátor díj - Az innovatív technológiákat alkalmazó gazdaságok díjazása, a jó minták bemutatása és elterjesztése érdekében.

Várt eredmények:

A gazdák a helyi adottságokat maximálisan kihasználva tudnak termelni, optimális és gazdaságos géphasználattal és fajták, módszerek alkalmazásával. Létrejönnek a termelési és feldolgozási társulások, egyesületek, nő a termelők innovációs aktivitása. A kutatás-fejlesztési központok eredményei közvetlenül felhasználásra kerülnek a helyi mezőgazdaságban.

Érintettek köre, kezdeményezők: Hargita Megye Tanácsa, Sapiaientia EMTE, gazdaegyesületek és szövetségek, Székelyföldi Gazdák Egyesülete, Önkormányzatok Vidékfejlesztési Társulása, gazdák.

Időtáv: Rövid távon (2-3 év) megvalósítandó program, azonnali kezdéssel.

A megvalósítás forrásai: Hargita Megye Tanácsa támogatása, Nemzeti Vidékfejlesztési Program (PNDR) 1. Tengely, önkormányzati források, egyesületi és alapítványi saját erő, külföldi pályázatok.

5. Agrárpotenciál jobb kihasználását biztosító termelésszerkezet kialakítását célzó program

A program indokltsága: A Hargita megyei mezőgazdaság számos kihasználatlan potenciált rejt magában. A mezőgazdasági hasznosítású területek nagy részét a kiterjedt legelők jelentik, amelyek kihasználása közel sem ideális. Ennek okai, hogy nem alakultak ki a legeltetésre alapozott extenzív húsállattartás hatékony formái, és a növénytermesztés is néhány fajtára korlátozódik. Az új, termékenyebb és nagyobb biztonsággal termelhető fajták nagyon lassan terjednek el, szükség lenne a helyi körülményeknek megfelelően nemesített fajtákra nagyobb számára is. Vannak olyan növényfajták is, például a len vagy a cukorrépa, amelyek a feldolgozó könnyűipar hanyatlása miatt szorultak ki a szántóföldekről. A jó minőségű legelőkre alapozott húsállattartás és a piaci réseket megcélzó gabonatermelés (reformgabona, zab, stb.) bővülő exportpiacra számíthat. A földek kihasználtságát és állapotuk javítását vetésforgók alkalmazásával lehetne segíteni, amely az ismeretek hiánya miatt csak szűk körben alkalmazott. Mindezek mellett környezetvédelmi szempontból, a melléktermékek hasznosítása miatt is célszerű a termelési szerkezet racionalizálása.

A program célja és illeszkedése a stratégia prioritásai közé: A program célja a növénytermesztési és állattenyésztési ágak racionalizálása, a potenciálnak megfelelő lehető legnagyobb kihasználtság elérése környezeti fenntarthatóság mellett. A program a stratégia első tengelyébe illeszkedően a gazdálkodás hatékonyságát növeli.

A program rövid leírása: A termelésszerkezet megváltoztatását és racionalizálását alkalmazható modellek kidolgozásával és népszerűsítésével érhetjük el. Fontos, hogy megalapozott tanulmányokra épülő és bevált korszerű mintákat javasoljunk alkalmazásra, annak érdekében, hogy közvetlenül, már rövid távon érzékelhető legyen a változtatások haszna. Az apáról fiúra szálló berögzült szokásokat csak kézzel foghatóan sikeres és hatékony mintákkal lehet megváltoztatni. Szakemberek segítségével fel kell kutatni a megfelelő fajtákat és azokat ajánlani

a gazdáknak, ezek mellett mintagazdaságok kialakítása szükséges egy-egy innovációra kaphatóbb gazda bevonásával. A mintagazdaságok eredményeit pedig széles körben ismertetni szükséges, mivel Székelyföldön alapvetően mintakövető társadalomról beszélhetünk, ahol a jó példák lassú elterjedése jellemző.

A program megvalósulását szolgáló projektek:

- Kutatás, tanulmányok – Szakemberek bevonásával ki kell dolgozni, hogy a megye különböző térségeiben milyen típusú gazdálkodást célszerű megvalósítani, bevált külföldi és belföldi minták alapján.
- Tájékoztatás – A művelési ágak racionalizálásának módszereiről és technikáiról, illetve a szükséges technológiai változtatásokról, fajtákról és azok költségeiről. Egy állandó megyei gazdalap kiadása szükséges, ami a helyi körülményekre és adottságokra koncentrálva tudja jó tanácsokkal ellátni a termelőket.
- Mintagazdaságok – innovatív gazdák támogatása és díjazása, sikeresen használt új módszerek, termelési módok elismeréseképpen.
- Feldolgozás és piac biztosítása – A helyi könnyű és élelmiszeripari létesítményekkel közös program kidolgozása az alapanyagok helyi előállítása érdekében, hosszú távú szerződések kötése, minőségbiztosítás.
- Biogazdálkodás - A tradicionális művelési módok előnyeinek kihasználása, és tudatos ráerősítés, magas minőségű élelmiszerek előállítása területén. Szükség van a biogazdálkodás nagy szaktudást igénylő művelésével kapcsolatos információk széles körű elterjesztésére.

Várt eredmények: A berögzült vetésszerkezet, fajtahasználat és művelési módok megtörése, ami által a termőföldek egyoldalú használat miatti elszegényedése megáll. Az innovatív földhasználat tudományos eredményekre alapozva nagyobb hozamokat hoz létre. Egyre több gazda ismeri fel az ezekben rejlő potenciálokat (vetésforgó, ipari növények, extenzív húsfelnevelés, melléktermékek hasznosítása, feldolgozás), és ezáltal a megye potenciáljához képest elfogadható mértékű jövedelmeket lehet elérni a mezőgazdaságban is.

Érintettek köre, kezdeményezők: Hargita Megye Tanácsa, Gazdaegyesületek, Önkormányzatok Vidékfejlesztési Társulása, Kutatóintézetek, külföldi szakértők, AgroCaritas, LAM alapítvány.

Időtáv: Hosszú távon (10 év) megvalósítandó program, azonnali kezdéssel.

A megvalósítás forrásai: Hargita Megye Tanácsa, Külföldi alapítványok, NVP.

6. Bio- (öko- és organikus) termelés támogatását célzó program

A program indokoltsága:

Napjaink táplálkozási szokásai egyre inkább a kizárólag természetes alapanyagokból készült, mindennemű adalékotól mentes, natúr ételek fogyasztásának irányába mutatnak. Bár rendszerint a bioélelmiszerek ára magasabb az ipari inputokat is tartalmazó társaikénál, a kereslet folyamatosan bővülő tendenciát mutat a hazai és nemzetközi piacokon egyaránt. A piaci lehetőségeket felismerve Nyugat-Európában számos farm/gazda döntött úgy, hogy ellenőrzött ökológiai gazdálkodásba kezd, mellőzi a nagyobb termésbiztonságot ígérő növényvédő szerek (állattartás esetében a gyógyszerek, hormonkezelést, stb.) és a nagyobb hozamokat biztosító műtrágyák, génmanipulált eljárások alkalmazását. A minősített agrártermékek vagy élelmiszerek ugyanakkor a gazdálkodás teljes vertikumában (takarmányozástól a kész termékekig) megkövetelik a megfelelő előírások betartását, ezért a minősítés megszerzése érdekében szükség van egy bizonyos átállási periódusra. A megyében a biotermékek előállítására adottak a feltételek. Az intenzív termelés számára versenyképtelen termelési, társadalmi és környezeti feltételek komoly lehetőségeket jelentenek az organikus gazdálkodás számára. Az országos átlagoktól elmaradó ipari inputfelhasználás az agrártermelésben, a tradicionális gazdálkodási formák, a megfigyeléseken alapuló növényvédelmi és talaj-termőképességjavító eljárások rokon vonásokat mutatnak a biogazdálkodással.

A program célja és illeszkedése a stratégia prioritásai közé:

A program az ökológiai gazdálkodás irányába történő elmozdulást szorgalmazza a megye gazdatársadalmának körében. Alapvető célja, minél több minősítés megszerzése a termelők és

termékek esetében. A biogazdálkodás mellett a feldolgozási folyamatokban is támogatja a természetes eljárások alkalmazását, annak érdekében, hogy kialakulhasson a biotermékek és – élelmiszerek egy széles helyi kínálata. Amennyiben az előző feltételek teljesültek, a program a minősített megyei biotermékek felvevőpiacához vezető értékesítési csatornák kiépítését, az ökotermékek marketingjét is szorgalmazza. A program a 4-es fejlesztési tengely programjaként *a természeti és társadalmi környezettel harmonikus mezőgazdasági termelés, a biodiverzitás és a hagyományok megőrzésével* - stratégiai célkitűzés megvalósítását támogatja.

A program rövid leírása:

A programhoz kapcsolódó alprogramok és projektek a biogazdálkodáshoz szükséges szemlélet elterjedésének és az ökogazdálkodási gyakorlat fele történő nyitás, szisztematikusan felépített rendszerét adják.

Az egymásra épülő projektek és programok segítségével a megyei gazdák megismerik a minősítésekkel járó feltételeket, ennek igényei szerint alakítják át gazdaságaikat és új értékesítési felületek nyílnak meg.

A program megvalósításához szükséges alprogramok vagy projektek:

- A bio (öko, organikus) művelési módok népszerűsítését célzó projekt
- Megyei biogazdaságok létrehozását támogató projekt
- Ökológiai termelés szaktanácsadási rendszerének kiépítését célzó projekt
- Minősítések megszerzésének támogatását célzó projekt
- Kiemelt biotermékek termesztése alprogram (bioméz, biohús stb.)
- A biotermékek hazai és külföldi üzletláncokba történő értékesítését célzó alprogram
- Helyi biotermékeket értékesítő üzletlánc létrehozását célzó alprogram

Várt eredmények:

A program eredményeként a megyében kiszélesedik a minősített biotermelők köre, jelentősen megnövekedik az értékesíthető biotermékek mennyisége, amely által nagyobb jövedelmekre tesznek szert az ágazatban érintettek. A program eredményeként a megye felkerül a fontosabb

országos biotermelőhelyek térképére illetve tovább fokozódik a helyi gazdatársadalom szerepvállalása a környezettel való harmonikus kapcsolat megőrzésében.

Érintettek köre, kezdeményezők: Gazdaszervezetek és egyesületek, Hargita Megye Tanácsa, Hargita Megyei Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Igazgatóság, megyei gazdatársadalom

Időtáv: Középtávon megvalósítható program 3-5 év

A megvalósítás forrásai: NVFT vonatkozó intézkedései, Hargita Megye Tanácsa programjai, Állami források, Szövetkezetek önéreje.

7.Agrár-intézményrendszer fejlesztését célzó program

A program indokltsága:

A megyei agrárium versenyképességi deficitjének egyik oka éppen a szervezettség alacsony fokában keresendő. Véleményünk szerint az agrár-intézményrendszer fejlesztése és a gazdaszerveződési folyamat támogatása a megyében olyan kardinális feladat, amely más versenyképességi tényezőkkel (technológia, szaktudás, méretgazdaságosság, stb.) azonos fokú figyelmet érdemel. Hargita megyében napinkban két szerencsés folyamat találkozásáról beszélhetünk, ezek azonban további stratégiai koordinációt igényelnek. Egyrészt a helyi gazdatársadalom keretei között elindult egy (bottom-up) önszerveződési folyamat, amely az előbbiek során bemutatott szakági egyesületek, gazdaszervezések növekvő számában érhető tetten. Ezek a struktúrák alapvetően az információáramlás előnyeinek kihasználására és ágazati érdekérvényesítő funkciók ellátására szerveződtek. Közvetlen piaci funkciókat egyelőre csak elvétve látnak el. Az agrárium szervezeti rendszerének egy másik szintjét a különböző állami és önkormányzati szinten létrejövő szakintézmények jelentik. Itt gyakran találkozni működésbeli párhuzamosságokkal, kommunikációs hiányosságokkal. Az említett két folyamat összehangolására, az ebben rejlő potenciálok kihasználására mindezidáig stratégiai megfontolású intézkedések nem születtek a megyében.

A program célja és illeszkedése a stratégia prioritásai közé:

A program a mezőgazdaság megyei intézményrendszerének fejlesztését szorgalmazza, beleértve a bottom-up szerveződések felkarolását és ezek szakmai támogatását. Az 1-es fejlesztési tengely elemeként a program *a térségi mező- és erdőgazdálkodás hatékonyságának javítása és a termelés fenntartható fejlesztése, illetve a mezőgazdasági és erdőgazdálkodási termékek versenyképességének növelése, exportképességük javítása és a belső piac fejlesztése* stratégiai célkitűzések elérését támogatja.

A program rövid leírása:

A program a megyei agrár-intézményrendszer fejlesztéséhez szükséges beavatkozásokat projektek és intézkedések formájában fogalmazza meg. Az állami és önkormányzati intézmények szintjén a mezőgazdasággal foglalkozó egységek összehangolt működését, a gazdáknak nyújtott szolgáltatások körének kiszélesítését és a szolgáltatások minőségének, az intézményekben dolgozó személyzet kompetenciájának növelését szorgalmazza. A másik csoportba sorolható projektek alapvetően az alulról jövő kezdeményezések erősítését, a társulásban rejlő piaci előnyök hatékony kihasználást célozzák.

A program megvalósításához szükséges alprogramok vagy projektek:

- A Megyei Agrárkamara és Vidékfejlesztési osztály munkájának összehangolása
- A Megyei Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Igazgatóság és a Megyei Tanács alegységei közötti információ és feladatmegosztás hatékonyságának növelése
- Az állami és önkormányzati mezőgazdaságban érintett szervek kompetenciájának növelése, a személyzet továbbképzése
- Egy több funkciót ellátó, a vidékfejlesztés és mezőgazdaság terén beruházásokat is végrehajtani képes Közösségközi Fejlesztési Társulás létrehozása a Hargita Megye Tanácsa és megyei községek együttműködésével
- Gazdaszerveződések, társulások pénzügyi és szakmai támogatását célzó projekt
- A gazdaszervezetek, egyesületek hazai és nemzetközi hálózatokba történő bekapcsolását célzó projekt

- Az egyesületek, gazdaszervezetek szerepének erősítése a birtokkoncentrációban és a termelés irányításában

Várt eredmények:

A program eredményeként egy, a helyi gazdatársadalom igényeit eredményesebben és a jelenleginél magasabb színvonalon kiszolgálni képes állami és önkormányzati agrár-intézményrendszer működésének lehetünk tanúi a megyében. A különböző struktúrák közötti átfedések megszűnnek, az itt dolgozó szakemberek szaktudása gyarapodni fog. Az alulról jövő szerveződési kezdeményezések egyre több gazdát kapcsolnak be, akik az információáramlás és érdekérvényesítés előnyei mellett a szerveződés piaci versenyelőnyeiből is egyre nagyobb mértékben részesülnek.

Érintettek köre, kezdeményezők: Hargita Megye Tanácsa, Megyei Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Igazgatóság, Gazdaszervezetek és egyesületek, megyei községek

Időtáv: rövid táv (1-3 év)

A megvalósítás forrásai: NVFT vonatkozó intézkedései, Hargita Megye Tanácsa programjai, Állami források, Szövetkezetek önéreje

8. Az agrártermékek feldolgozását ösztönző program

A program indokoltsága: A helyzetértékelés során kitértünk az agrártermékek feldolgozatlan (nyers) formában történő értékesítésének problémájára, érintettük az élelmiszer feldolgozás megyei vonatkozásait és megindokoltuk az ágazatba történő produktív beruházások szükségességét. A feldolgozás ösztönzés, mint a vertikum középső szintjét támogató intézkedéscsomag kedvezően hat a teljes vertikumra. Egyrészt felvevőpiacot jelent a helyi termelők számára, ily módon termelésre ösztönözve a megyei gazdákat, másrészt az értékesítés számára diverzifikáltabb termékskálát és nagyobb hozzáadott értéket eredményez. A megyében az agrártermékek feldolgozó ágazata egy elnyúló válságperiódus utáni időszakát éli, számos feldolgozó üzem zárt be az elmúlt évek során. Természetesen találkozni pozitív példákkal is, ilyennek számítanak például a nemrég gazdatulajdonba került feldolgozóüzemek. A megyében

nagy a hiány mutatkozik a megfelelő raktárak, hűtőházak, szárítási és tárolási felületek iránt úgyszintén. Ugyanakkor a még működő üzemek többségének technológiai színvonala modernizációért kiált. A feldolgozás ösztönzésnek az agrártermékek mellett az erdőgazdálkodásból származó fa és nem fa termékekre egyaránt vonatkoznia kell.

A program célja és illeszkedése a stratégia prioritásai közé: A program az agrárvertikum második szintjének számító feldolgozó szektor fejlesztését támogatja. Központi célkitűzése a mező- és erdőgazdálkodásból származó termékek helyben történő feldolgozására alkalmas infrastruktúra kiszélesítése és modernizációja. A 3-ik tengely elemeként a program *A térségi mező- és erdőgazdálkodás hatékonyságának javítása és a termelés fenntartható fejlesztése; A mezőgazdasági és erdőgazdálkodási termékek versenyképességének növelése, exportképességük javítása és a belső piac fejlesztése, illetve A megyei lakosság életszínvonalának emelése a megfelelő mezőgazdasági jövedelmek és az egészséges élelmiszerek biztosításával* - stratégiai célkitűzések megvalósulását egy időben támogatja.

A program rövid leírása: A program olyan beavatkozásokat tartalmaz, amelyek mindegyike a megyei agrárium esetében komoly hátránnyá megfogalmazott alacsony feldolgozottság problémakör leküzdését szorgalmazzák. Természetesen a feldolgozó szektor fejlesztése nem egy kis tőkeigényű feladat. Éppen ezért az alábbi projektek a közpénzek ezirányú felhasználását és a privát szféra beruházásait egyaránt feltételezik. Hatékony PPP konstrukció kialakítására van szükség a beruházások terén, a feldolgozóüzemek működtetését ugyanakkor lehetőség szerint, a termelői és értékesítési feladatokat is egyre inkább ellátó gazdaszervezetek kezelésére kell bízni.

A program megvalósításához szükséges alprogramok vagy projektek:

- Megfelelő kapacitású raktározási/hűtési/szárítási felülettel rendelkező agráripark létrehozását célzó projekt
- Csomagoló gépsorok vásárlásának ösztönzését célzó projekt
- Hústermékek feldolgozásának ösztönzését célzó projekt
- Térségenként szabványszerű vágópontok létrehozását célzó program
- Tejfeldolgozó üzemek gazdaszervezetek kezelésébe történő juttatását célzó program

- Erdei gyümölcsök, gyógynövények feldolgozását célzó program
- Biotermékek ellenőrzött feldolgozását célzó program
- Közbirtokosságok által értékesített faanyag feldolgozásának ösztönzését célzó program
- Hargita Megye Tanácsa szerepvállalásának erősítése a feldolgozóüzemek építése és modernizálása tekintetében
- Térségi fontosságú beruházások végrehajtása a létrehozandó Közösségközi Fejlesztési Társulás keretei között

Várt eredmények: A beavatkozások eredményeként a helyi termelők és a piac igényeinek egyaránt megfelelő, korszerű feldolgozó infrastruktúrával rendelkezik a megyei agrárium. A beruházások kivitelezésében részt vállal a köz- és a magánszféra (és azon belül a gazdatársadalom) egyaránt. A mezőgazdasági termékek kínálati palettája szélesebbé és színesebbé válik, ezáltal az ágazatban dolgozók jövedelme jelentős mértékben növekedik.

Érintettek köre, kezdeményezők: Mezőgazdasági vállalkozások, Hargita Megye Tanácsa, Gazdaszervezetek, Közösségközi Fejlesztési Társulás

Időtáv: középtáv (5-7 év)

A megvalósítás forrásai: NVFT vonatkozó intézkedései, Gazdaszervezetek önéreje, Közbirtokossági források, Közösségközi Fejlesztési Társulás forrásai, HMT forrásai.

9.Szervezett termékértékesítés és hatékony agrármarketing kialakítását ösztönző program

A program indokoltsága: A terepmunka során elvégzett adatfelvétel eredményei egyértelműen rámutattak arra, hogy a megyei gazdatársadalom széles rétegei számára a piacra jutás vagy egyszerűen lehetetlen, vagy csupán komoly akadályok leküzdése mellett lehetséges. Jelenleg a megtermelt termékek értékesítése többnyire egyénileg történik, nélküli a szervezettség formáit, ami a felvásárlókkal szemben egy kiszolgáltatott (árelfogadói) pozíciót eredményez. Szakszerű piackutatási, értékesítési tevékenységet néhány kivételtől eltekintve szinte egyetlen szervezet sem végez a megyében, így nem csoda, hogy a tranzakciók esetlegesek és a profit rendszerint nem a gazdák oldalán realizálódik. Komoly problémát jelent ugyanakkor a külföldről helyi piacokra is bezúduló termékdömping, amely ellen csak nagy körültekintéssel definiált

márkanevekkel és szakszerű marketingtevékenységekkel vehető fel a harc. Szerencsére erre a problémára felfigyelt Hargita Megye Tanácsa és az elmúlt időszakban több olyan kezdeményezést is útnak indított, amely a helyi termékek piaci pozícionálását hivatott segíteni.

A program célja és illeszkedése a stratégia prioritásai közé: A program alapvető célja a helyi termelők piacra jutásának támogatása olyan projektek megvalósítása által, amelyek segítik a helyi termékek piaci pozícionálását és képesek a megyei agrártermékek iránt keresletet indukálni. Az értékesítés kérdése ugyanakkor szorosan összefügg a termeléssel és feldolgozással is, hisz a mennyiségi és minőségi követelmények biztosítása nélkül aligha biztosítható fenntartható módon az értékesítés. A program célja a 3-as tengely alá sorolódik be és *a mezőgazdasági és erdőgazdálkodási termékek versenyképességének növelése, exportképességük javítása és a belső piac fejlesztése, illetve a megyei lakosság életszínvonalának emelése a megfelelő mezőgazdasági jövedelmek és az egészséges élelmiszerek biztosításával* – stratégiai célkitűzéseket támogatja.

A program rövid leírása: A program olyan elemeket (projektek) tartalmaz, amelyeknek a helyi termékekkel szemben keresletbővítő hatásai vannak. A program egyaránt támogatja a jelenlegi értékesítési gyakorlat megváltoztatását (a termékértékesítési pályák megszervezése által), illetve az értékesített termék, mint áru megfelelő piaci pozícionálását. A program elemei között találunk olyanokat, amelyek már „bevált” eszközöknek számítanak, ezek fenntartása tehát kívánatos a jövőben is, de találunk újszerű, jövőbemutató projekteket is.

A program megvalósításához szükséges alprogramok vagy projektek:

- Értékesítési szakembereket foglalkoztató szervezetek létrehozását célzó projekt
- Minőségbiztosítási rendszerek bevezetése az értékesíteni kívánt termékek esetén
- Az agrártermékek logisztikájával kapcsolatos feladatokat megfelelően ellátó központ létrehozását (az agráripari parkban) célzó projekt
- Térségi termékbegyűjtő, logisztikai és értékesítő központok kialakítását célzó program
- Helyi termékek vásárainak további rendszeres megszervezése
- Székely termék márkanev kiterjesztése, megfelelő minőségellenőrzési rendszer kiépítése

- A különböző élelmiszer üzletláncokkal való tárgyalások megkezdését célzó projekt Egy helyi tőkén alapuló, helyi termékeket értékesítő üzletlánc létrehozása
- Olyan nemzetközi és hazai minősítések megszerzése, amely egyedi jelleget kölcsönöznek a termékeknek
- Új kommunikációs csatornák használatba vételét célzó projektek (pl.: on-line marketing)

Várt eredmények: A program eredményeként a termelők értékesítési gyakorlata az egyéni értékesítési formától a szervezett formában történő értékesítés irányába mozdul el. A szervezett értékesítés nagyobb értékesíthető mennyiséget, ellenőrzött minőséget és végeredményben magasabb bevételeket jelent a termelők számára. A helyi és külföldi értékesítési felületek kiszélesednek, a megyében megtermelt növényi és hústermékek pedig a márkaneveknek és minőségi szabványoknak köszönhetően összetéveszthetetlenek lesznek más, azonos karakterisztikájú élelmiszertermékekkel.

Érintettek köre, kezdeményezők: Gazdaszervezetek, ernyőszervezetek, Hargita Megye Tanácsa, Közösségközi Fejlesztési Társulás

Időtáv: rövidtáv (1-3 év)

A megvalósítás forrásai: NVFT vonatkozó intézkedései, Gazdaszervezetek önereje, Hargita Megye Tanácsa forrásai, Közösségközi Fejlesztési Társulás forrásai

10.A mezőgazdaság alternatív funkcióinak erősítését célzó program

A program indokoltsága: A helyzetértékelés során láthattuk, hogy a mezőgazdaság, a társadalmi-gazdasági lét, számos területére van hatással, annak számos összetevőjével áll szoros kapcsolatban. A tradicionális mezőgazdasághoz úgy közelítettünk, mint a helyi társadalmi értékek megőrzésének egyik eszközéhez, mint kulturális örökségünk szerves komponenséhez. Ugyanakkor az is egyértelművé vált, hogy a mezőgazdaságnak a környezetvédelem terén is egy határozott szerep jut, különös tekintettel a Hargita megyéhez hasonló adottságú térségek esetében, ahol a biodiverzitás védelmét biztosító, természet közeli termelési rendszerek adják a tradicionális gazdálkodás alapjait. De ugyancsak fontos a mezőgazdaság szerepe a tájképvédelem és tájgazdálkodás terén is, hisz segítségével megóvható a turisták számára

vonzó, diverzifikált ugyanakkor esztétikus megyei tájjelleg. A mezőgazdaság alternatív funkcióinak erősítésével tehát az élelmiszertermelés versenyfeltételiből származó hátrányok (jövedelem kiesések) is jelentős arányban kompenzálhatóak.

A program célja és illeszkedése a stratégia prioritásai közé: A program a mezőgazdaság nem élelmiszertermelő funkcióinak fenntartható fejlesztésére irányul. Célja, az ágazat termelési funkcióján túlmutató funkciókban rejlő gazdasági és nem gazdasági természetű hasznok maximalizálása, a mezőgazdaság multifunkcionális jellegének erősítése. Az 5-ös tengely programjaként alapvetően *a természeti és társadalmi környezettel harmonikus mezőgazdasági termelési módok fenntartása; a mezőgazdaság élelmiszertermelésen túlmutató funkcióinak erősítése: az energiatermelés, az agroturizmus és egyéb alternatív tevékenységek elterjesztése; és a védett területeken való környezetkímélő gazdálkodás rendszerének kialakítása* – stratégiai célokat egyszerre támogatja.

A program rövid leírása: A program megnevezése, (alternatív funkciók) tulajdonképpen egy gyűjtőfogalom, így indokoltnak mutatkozott további alprogramok meghatározása és ezek szétválasztása, külön kezelése. Az egyes projektek és beavatkozások tehát jelen esetben 5 alprogramhoz kapcsolódnak, ezek pedig:

- A mezőgazdaság turizmusban betöltött szerepét erősítő alprogram
- A mezőgazdaság társadalmi és kulturális funkcióit erősítő alprogram
- A mezőgazdaság energetikai funkcióit támogató alprogram
- A mezőgazdaság környezet- és tájképvédelmi funkcióját erősítő alprogram
- LEADER stratégiák gyakorlatba ültetését támogató alprogram

A program megvalósításához szükséges alprogramok vagy projektek:

- Agroturisztikai szakképzés a gazdáknak projekt
- Falusi szálláshelyek és agroturisztikai szolgáltatások fejlesztését célzó projekt
- Mezőgazdaság ciklusaihoz kapcsolódó helyi és megyei kulturális ünnepek szervezése
- Gazdáknak szóló vásárok, kiállítások szervezését célzó projekt
- A gazdák társadalmi megbecsültségének növelését szorgalmazó projekt

- Mezőgazdasági szaklapok, televíziós és rádióműsorok indítását célzó alprogram
- Energiafűz termesztése a terméketlen vagy használatok kívüli területeken projekt
- A mezőgazdasági termelés melléktermékei, hulladékok energetikai hasznosítását célzó projekt
- A kisparcellás művelési szerkezet fenntartását célzó program (a domboldalakon, és olyan helyeken ahol előnytelen a termelés)
- Agrár-környezetvédelmi pályázatok kidolgozását támogató projekt
- Tájaink védnöke a gazda projekt
- Jelen stratégia támogatja a megyei LEADER kezdeményezéseket, a helyi közösségek igényeire épülő fejlesztési feladatokhoz szakmai és koncepcionális keretet szolgáltat

Várt eredmények: A program eredményeként nemcsak a gazdák körében, de az egész helyi társadalomban tudatosul a mezőgazdaság multifunkcionális szerepe. A komplex megközelítés által előtérbe kerülnek a termelés társadalmi és környezeti aspektusai is, ezáltal pedig megvalósulhat az ágazat fenntartható fejlesztése.

Érintettek köre, kezdeményezők: Civil szervezetek, gazdaszervezetek, önkormányzatok, Hargita Megye Tanácsa,

Időtáv: rövidtáv 1-3 év

A megvalósítás forrásai: NVFT vonatkozó intézkedései, Gazdaszervezetek önereje, Hargita Megye Tanácsa forrásai, civil szervezetek forrásai

IX. Bibliográfia

- Tofan Alexandru, Economie si Politica Agrara, Ed. Junimea, Iasi, 2004, p. 223 ; vezi si Dona Ion, Economie Rurala, Ed. Economica, Bucuresti 2000, p. 287
- Popescu Gabriel, Probleme de politica agrara, Ed. ASE, Bucuresti 2001, p. 39
- Popescu Gabriel, Probleme de politica agrara, Ed. ASE, Bucuresti 2001, p. 42, vezi si Bran, Florina, Ioan, Ildiko, Trică, Carmen, Eco-economia ecosistemelor si biodiversitatea, Editura ASE, Bucuresti, 2004, p.119-122
- Davidescu D si Davidescu Velicica - Agricultura biologica, Ed.Ceres, Bucuresti, 1994
- Puia si V. Soran - Agroecosistemele si alimentasia omenirii, Ed. Ceres, Bucuresti,1981
- Evaluarea politicilor agricole - România, OECD 2000, p.11
- Dobrogeanu-Gherea, C. (1910). Neoioabăgia, Editura Socec, București
- Giurcă, D., Hurduzeu, G., Rusu, M., Salasan, C., „Sectorul agricolă în perspectiva aderării României la Uniunea Europeană.
- Implicații asupra sistemului de plăți sau sistemul de plăți pentru sectorul agricol”, Studiul nr. 6, 2004, București
- Otiman, P.I. (2002). Evoluția structurii proprietății funciare și a exploatațiilor în agricultura românească în secolul XX și probleme ale dezvoltării rurale, vol.: Secolul XX, Performanțe în agricultură, Editura Ceres, București Râmnicu, I., „Probleme structurale ale agriculturii românești în perspective aderării la Uniunea Europeană”, Colecția Studii I.E.R nr. 4, 2004, București
- Fogarasi J. - Nyárs L. - Papp G. - Varga E. - Vőneki É. (2007): A főbb állattenyésztési ágazatok és a takarmánytermelés helyzete Romániában, Agrárgazdasági Tanulmányok 2007. 5. Szám
- Kupán Edith (2007), Az agrárstruktúra és agrártermelés fejlesztésének lehetőségei és irányai Maros megyében, Doktori (PhD) értekezés, Corvinus Egyetem, Budapest.
- Buday-Sántha Attila (2002): Környezetgazdálkodás (Általános rész) Dialóg Campus

- Kiadó. Budapest-Pécs, 2002
- Buday Sántha Attila (2009) - Környezetgazdálkodás, Dialóg Campus, Pécs.
- Buday-Sántha Attila (2010): Agrárpolitika – Vidékpolitika, Dialóg Campus
- Kiadó. Budapest-Pécs, 2010
- Fóri Endre, 2003 – Közbirtokosság, in Székelyföld, szerk. Horváth Gyula, Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs
- Nagy István: Székelyföld gazdasági fejlettségének pozicionálása a külföldi működő tőke és a pénzügyi szektor hatása a regionális fejlődésre
- Orbók Sándor: Megújuló energiával a szegénység ellen, Nemzetközi Workshop, Csíkszereda, 2009. június 4.
- Benedek Márta, 2003 – Mező- és erdőgazdaság, in Székelyföld, szerk. Horváth Gyula, Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs
- Szikszai Tamás, 2005 - Az európai unióhoz történő csatlakozás hatása a székely erdőgazdálkodásra, Romániai Magyar Jogtudományi Közlöny 2005/2
- Sarudi Csaba A mezőgazdasági közjavak körébe tartozó tevékenységek, funkciók vizsgálata, Kaposvári Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Gazdasági- és Vidékpolitikai Tanszék, Kaposvár 2007
- Institutul Național de Cercetare-dezvoltare pentru cartof și sfeclă de zahăr Brașov – Valorificarea Biomasei o soluție pentru fermeri (<http://www.scribd.com/doc/43767186/Brosura-BIOMASA>)
- Marea Enciclopedie Agricolă (1937). vol. I, Editura P.A.S., București
- European Union, Directorate-General for Agriculture and Rural Development „Agriculture in the European Union. Statistical and Economical Information”, 2005, February, 2006
- Recensământul General Agricol, 2002
- Programul Național pentru Dezvoltare Rurală 2007-2013
- Planul Național de Dezvoltare

- Legea nr.18/1991, privind fondul funciar, MO nr. 37/1991
- Legea nr.16/1994, privind arendarea terenurilor agricole, MO nr. 91/1994
- Legea nr. 54/1998, privind circulația juridică a terenurilor agricole, MO nr. 102/1998
- Legea nr.1/2000, privind reconstituirea dreptului de proprietate asupra terenurilor agricole și cele forestiere, MO nr. 8/2000
- Legea nr.166/2002, privind exploatațiile agricole, MO nr. 256/ 2002
- Legea nr.73/2002, privind organizarea și funcționarea piețelor produselor agricole și alimentare, MO nr. 110/2002
- HG 755/2010 privind schema de ajutor specific acordat producătorilor de lapte de vacă din zonele defavorizate;
- HG 759/2010 privind acordarea de ajutoare specifice pentru îmbunătățirea calității produselor agricole în sectorul de agricultură ecologică.
- HG 995/2010 pentru modificarea și completarea Hotărârii Guvernului nr. 755/2010 privind schema de ajutor specific acordat producătorilor de lapte de vacă din zonele defavorizate, precum și pentru modificarea și completarea Hotărârii Guvernului nr. 759/2010 privind acordarea de ajutoare specifice pentru îmbunătățirea calității produselor agricole în sectorul de agricultură ecologică.
- OUG nr. 125 din 21.12.2006 pentru aprobarea schemelor de plăți directe și plăți naționale directe complementare, care se acordă în agricultură, începând cu anul 2007 și pentru modificarea art. 2 din Legea nr. 36/1991, privind societățile agricole și alte forme de asociere în agricultură;
- Legea nr. 139 din 21.05.2007 privind aprobarea O.U.G. nr. 125/2006 pentru aprobarea schemelor de plăți directe și plăți naționale directe complementare, care se acordă în agricultură, începând cu anul 2007 și pentru modificarea art. 2 din Legea nr. 36/1991 privind societățile agricole și alte forme de asociere în agricultură;
- OMADR 98/2010 privind stabilirea modului de implementare, a condițiilor specifice și a criteriilor de eligibilitate pentru aplicarea schemelor de plăți naționale directe

complementare în sectorul zootehnic la speciile ovine/caprine, în acord cu reglementările comunitare în domeniu.

- OMADR 215/2010 privind stabilirea modului de implementare, a condițiilor specifice, a criteriilor de eligibilitate și termenilor de referință pentru aplicarea schemelor de plăți naționale directe complementare în sectorul zootehnic la specia bovine, în acord cu reglementările comunitare în domeniu.
- HG 748/2010 privind aprobarea ajutoarelor de stat și a sumei totale alocate pentru anul 2010;
- HG 408/2010 privind aprobarea acordării unui ajutor de stat pentru motorina utilizată în agricultură, cu modificările și completările ulterioare;

X. Mellékletek

1. Melléklet:

KERDŐÍV

A Hargita megyei mezőgazdaság helyzetének felmérésére

1. Neme: Férfi Nő

2. Születési éve: _____

3. Gazdálkodási terület:

- Állattenyésztés
- Növénytermesztés
- Mindkettő

4. Gazdálkodás formája:

- Mezőgazdasági vállalkozás
- Egyéni, családi gazdaság
- Egyéb, és pedig:.....

5. Mekkora méretű földterületen gazdálkodik?

- 1 hektár alatt
- 1-2 hektár
- 3-5 hektár
- 5-10 hektár
- 10-20 hektár
- 20 hektár felett

6. A megtermelt mezőgazdasági termékeket körülbelül milyen arányban fordítja:

³⁵ / ₁₇ Piaci értékesítésre	☐ 0%	☐ 1-25%	☐ 25-50%	☐ 50-75%	☐ 100%
³⁵ / ₁₇ Saját fogyasztásra	☐ 0%	☐ 1-25%	☐ 25-50%	☐ 50-75%	☐ 100%
³⁵ / ₁₇ Egyébre	☐ 0%	☐ 1-25%	☐ 25-50%	☐ 50-75%	☐ 100%

7. Hogyan kerülnek értékesítésre az Ön által megtermelt mezőgazdasági termékek?

- Háznál, helyben értékesítjük
- Csereáruként elcseréljük más termékekre
- Helyi piacra visszük eladni
- Regionális piacra visszük eladni
- Felvásárlói szerződés alapján

Másként, és pedig.....

8. Ön szerint melyek a Hargita megyei mezőgazdaság legnagyobb nehézségei? Kérjük jelölje meg a három legfontosabbat!

X	Fejlesztési terület
	Rossz termőképességű és minőségű földek
	Elaprózott birtokstruktúra
	Nem megfelelő törvények
	Alacsony fokú gépesítettség/elöregedett géppark
	Korszerűtlen termelési technológia
	Szaktudás hiánya, Információ hiány
	Mezőgazdasági támogatások hiányosságai
	Szervezettség hiánya a termelés, beszerzés és értékesítés területén
	Piaci nehézségek, az értékesítési lehetőségek hiánya
	Helytelen termelési szerkezet és gazdálkodási szokások
	Egyéb, és pedig: .....

9. Szükségesnek látja-e egy megyei szintű mezőgazdasági stratégia kidolgozását?

Igen   Nem   Nem tudom

10. Véleménye szerint milyen programokkal, eszközökkel tudja segíteni Hargita Megye Tanácsa a mezőgazdasági termelőket? Kérjük értékelje az alábbi eszközöket! (1- legfontosabb, 5- legkevésbé fontos)

Programok, eszközök	1	2	3	4	5
Tájékoztató programok, tapasztalatcserék szervezése					
Szaktanácsadás					
Piacra jutás segítése, székely termék márkanev kialakításával					
Helyi vásárok szervezése					
Feldolgozó infrastruktúrába való beruházás					
székelyföldi érdekvédelmi és szakmai szervezetek létrehozása					
Egyéb, és pedig:.....					

11. Az alábbiak közül mely beruházásokat tartja a legfontosabbnak a mezőgazdaság versenyképességének növelése céljából? Kérjük az alábbiak közül jelöljön meg hármat!

- Egy agáripari park létrehozása a megyében
- Vágóhíd létrehozása a környéken
- Raktárak építése, terménybegyűjtő és logisztikai központ létrehozása
- Modern mezőgazdasági gépparkok kialakítása térségi szinten
- Korszerű, szabványoknak megfelelő istállók építése
- Értékesítési felületek, piaccsarnokok felújítása, újak építése

- Feldolgozó üzemek létrehozása
- Más beruházás, éspedig:.....

12. Milyen mértékben ért egyet a következő kijelentéssel: Ahhoz, hogy a megyében a jövőben is meg lehessen élni a mezőgazdaságból mindenképp szükség van a termelők társulására!

☐ Teljes mértékben egyetértek	☐ Nem értek egyet
☐ Egyetértek	☐ Egyáltalán nem értek egyet
☐ Egyetértek is meg nem is	☐ Nem tudom

13. Hogyan képzeli el a mezőgazdaság jövőjét a megyében? Kérjük jelöljön meg egy forgatókönyvet az alábbiak közül!

- Családi gazdaságok kisbirtokon termelik meg saját célra a mezőgazdasági termékeket.
- A fiatalok elfordulnak a mezőgazdaság világtól, egyre több parlagon hagyott terület lesz, a mezőgazdaság szerepe tovább csökken a megélhetésben.
- A családi gazdaságokat felváltják a nagy, üzemszerűen gazdálkodó agrárvállalkozások, a termőföld koncentráció válik jellemzővé.
- Közepes méretű, piacra is termelő, életképes családi gazdaságok jönnek létre.

14. Ön miként értékeli Hargita Megye Tanácsának az elmúlt két évben a mezőgazdaság fellendítése érdekében végzett munkáját?

☐ példaértékű	☐ elégtelennek tartom
☐ jónak ítélem	☐ nem tudom
☐ kaphatna kicsit több figyelmet is a mezőgazdaság	☐ nem válaszolok

15. A 2008 előtti időszakkal összehasonlítva az elmúlt két évben Hargita Megye Tanácsa többet vagy kevesebbet tett a mezőgazdaság fellendítése érdekében?"

- többet ugyanannyit kevesebbet nem tudom nem válaszolok

Válaszait köszönjük!

2. Melléklet - Interjúk